

Chambre des Représentants

SESSION 1963-1964.

30 JANVIER 1964.

PROJET DE LOI

modifiant, en ce qui concerne les conditions d'admission aux examens des grades académiques, les lois coordonnées sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires.

RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA
COMMISSION DE L'EDUCATION NATIONALE
ET DE LA CULTURE (1),
PAR M. LACROIX.

MESDAMES, MESSIEURS,

Introduction.

Le projet de loi n° 534 a fait l'objet, au sein de la Commission, d'un examen approfondi et minutieux; la discussion à laquelle il a donné lieu a amené le Gouvernement à remanier son texte sur des points essentiels. Aussi a-t-il paru nécessaire de faire précéder ce rapport d'une sorte de compte rendu synthétique des débats, le but étant de souligner les

(1) Composition de la Commission :

Président : M. Harmel.

A. — Membres : M. Berghmans, Mme Craeybeckx-Orij, MM. De Rijck, Eneman, Harmel, Lebas, Otte, Peeters (Lode), Mme Van Daele-Huys, MM. Verroken, Wirix. — Bracops, Collard (L.), Cudell, Dejardin, Denis, Mme Groesser-Schroyens, MM. Huysmans, Larock, Vanthilt, Vercauteren. — Destenay, Grootjans.

B. — Suppléants : M. Blanckaert, Mme G. Devos, MM. Devos (R.), Smedts, Tanghe, Mme Verlaet-Gevaert. — MM. Deconinck (J.), Grégoire, Harmegnies, Hurez, Lacroix. — Janssens.

Voir :

534 (1962-1963) :

- N° 1 : Projet de loi.
- N° 2 à 6 : Amendements.

Kamer van Volksvertegenwoordigers

ZITTING 1963-1964.

30 JANUARI 1964.

WETSONTWERP

waarbij de gecoördineerde wetten op het toekennen van de academische graden en het programma van de universitaire examens worden gewijzigd, wat betreft de voorwaarden voor toelating tot de examens voor het behalen van de academische graden.

VERSLAG

NAMENS DE
COMMISSIE VOOR DE NATIONALE OPVOEDING
EN DE CULTUUR (1), UITGEBRACHT
DOOR DE HEER LACROIX.

DAMES EN HEREN,

Inleiding.

Uw Commissie heeft aan het wetsontwerp n° 534 een diepgaand en zorgvuldig onderzoek gewijd, en ingevolge de bespreking die erover werd gevoerd, zag de Regering zich genoodzaakt tot het amenderen van essentiële punten van haar tekst. Wij vonden het dan ook nodig aan het onderhavige verslag een beknopte samenvatting van de beraad-

(1) Samenstelling van de Commissie :

Voorzitter : de heer Harmel.

A. — Leden : de heer Berghmans, Mevr. Craeybeckx-Orij, de heren De Rijck, Eneman, Harmel, Lebas, Otte, Peeters (Lode), Mevr. Van Daele-Huys, de heren Verroken, Wirix. — Bracops, Collard (L.), Cudell, Dejardin, Denis, Mevr. Groesser-Schroyens, de heren Huysmans, Larock, Vanthilt, Vercauteren. — Destenay, Grootjans.

B. — Plaatsvervangers : de heer Blanckaert, Mev. G. Devos, de heren Devos (R.), Smedts, Tanghe, Mevr. Verlaet-Gevaert. — de heren Deconinck (J.), Grégoire, Harmegnies, Hurez, Lacroix. — Janssens.

Zie :

534 (1962-1963) :

- N° 1 : Wetsontwerp.
- N° 2 tot 6 : Amendementen.

questions principales sur lesquelles ils ont porté et les modifications les plus importantes qui ont été apportées au projet initial.

Il convient de souligner tout d'abord que le présent projet de loi modifie les conditions d'admission aux examens donnant accès aux grades académiques, tels que ceux-ci sont énumérés à l'article premier de la loi sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires.

Il ne concerne donc pas l'admission aux grades dits scientifiques; celle-ci continue à relever de l'appréciation des Universités.

Le projet initial était basé sur les principes suivants :

1. Sanction des études moyennes.

1° Dorénavant, les établissements d'enseignement moyen et le jury central délivreront un certificat et un diplôme d'aptitude. Le certificat constitue le document qui sanctionne les études moyennes.

Le diplôme d'aptitude permet au récipiendaire de s'inscrire à l'examen de candidat en philosophie et lettres, de candidat en sciences, de candidat en sciences naturelles et médicales et de candidat ingénieur agronome.

2° Ce diplôme d'aptitude peut être délivré par un jury constitué dans l'établissement, aux élèves qui ont, au préalable, obtenu le certificat et à condition qu'ils réussissent un examen de maturité.

3° Le certificat et le diplôme d'aptitude doivent être homologués par une Commission d'homologation de l'enseignement moyen supérieur; celle-ci doit s'assurer si le programme des études effectivement suivi est un des programmes visés à l'article 6 de la loi du 29 mai 1959.

2. Accès à l'Université.

1° Egalité de tous les diplômes d'humanités quant à l'accès à toutes les facultés universitaires, exception faite pour la polytechnique;

2° Sont en plus admis en section d'agronomie et en section de sciences mathématiques et physiques, ceux qui réussissent un examen d'admission et qui n'ont donc pas fait d'études d'humanités régulières;

3° Pour la polytechnique, la situation actuelle est maintenue : examen d'admission pour tous les candidats; la réussite de l'examen a la valeur d'un diplôme homologué.

Nous croyons pouvoir énumérer et résumer comme suit les points essentiels sur lesquels ont porté les discussions :

1. Quelle est la place que peut occuper ce projet de loi dans une réforme d'ensemble de notre enseignement ?

Ne conviendrait-il pas, soit de présenter un plan général de réforme, soit de commencer par le commencement, c'est-à-dire par l'enseignement primaire ?

A cette question il a été répondu que le projet n° 534 vient, logiquement, après le projet n° 605, qui constitue un cadre très souple permettant une réforme ou une adaptation des études universitaires; le projet n° 534 sera suivi d'un projet sur la prolongation de la scolarité, qui est soumis

slaging te laten voorafgaan, waarin wij vooral willen wijzen op de hoofdpunten die werden behandeld en op de belangrijkste wijzigingen die in het oorspronkelijke ontwerp werden aangebracht.

Vooreerst dient hier met nadruk te worden verklaard dat bij dit wetsontwerp de voorwaarden worden gewijzigd voor de toelating tot de examens met het oog op de toekenning van de academische graden, zoals deze zijn opgesomd in het eerste artikel van de wet op het toekennen van de academische graden en het programma van de universitaire examens.

Het betreft dus niet de toekenning van de zogenaamde wetenschappelijke graden; deze blijft aan de beoordeling van de Universiteiten onderworpen.

Aan het oorspronkelijke ontwerp lagen de volgende principes ten grondslag :

1. Bekrachtiging van de middelbare studiën.

1° Voortaan wordt door de inrichtingen voor middelbaar onderwijs en door de centrale examencommissie een getuigschrift en een bekwaamheidsdiploma uitgereikt. Het getuigschrift is het stuk ter bekrachtiging van de middelbare studiën.

Het bekwaamheidsdiploma geeft de examinandus de gelegenheid om zich te laten inschrijven voor het examen van kandidaat in de letteren en wijsbegeerte, van kandidaat in de wetenschappen, van kandidaat in de natuur- en geneeskundige wetenschappen en van kandidaat-landbouwkundig ingenieur.

2° Dit bekwaamheidsdiploma kan door een in de inrichting ingestelde examencommissie worden uitgereikt aan de leerlingen die reeds het getuigschrift hebben bekomen, op voorwaarde dat zij voor een maturiteitsexamen slagen.

3° Het getuigschrift en het bekwaamheidsdiploma moeten worden gehomologeerd door een Homologatiecommissie voor het hoger middelbaar onderwijs, welke zich ervan moet vergewissen of het werkelijk gevolgde leerplan een van de leerplannen is als bedoeld bij artikel 6 van de wet van 29 mei 1959.

2. Toegang tot de Universiteit.

1° Gelijkheid van alle humanioradiploma's met betrekking tot de toegang tot alle universitaire faculteiten, behalve de polytechnische;

2° Bovendien worden tot de afdeling voor landbouwkunde en tot de afdeling wis- en natuurkundige wetenschappen ook diegenen toegelaten die voor een toelatingsexamen slagen en dus geen geregelde humaniorastudiën hebben gedaan;

3° Voor de polytechnische faculteit blijft de bestaande toestand gelden : toelatingsexamen voor alle kandidaten; het slagen voor dit examen geldt als gehomologeerd diploma.

Wij menen de essentiële punten waarover beraadslaagd is, als volgt te mogen opsommen en samenvatten :

1. Welke plaats kan dit wetsontwerp innemen in een algemene hervorming van ons onderwijs ?

Is het niet geboden om een algemeen hervormingsplan in te dienen, of moet men beginnen bij het begin, d.w.z. het lager onderwijs ?

Op die vragen is geantwoord dat ontwerp n° 534, logisch gesproken, na ontwerp n° 605 komt; het laatstgenoemde vormt immers een zeer soepel kader, waarin een hervorming of een aanpassing van het universitair onderwijs kan plaats vinden; na ontwerp n° 534 zal een ontwerp betreffende de

actuellement au Conseil d'Etat; toute réforme éventuelle des études primaires est conditionnée par la solution qui sera donnée à ce problème.

Ces différents projets s'enchaînent donc et se complètent.

2. A de nombreuses reprises, il a été fait état de deux craintes presque opposées :

Le projet ne risque-t-il pas de provoquer une dévalorisation des études moyennes ?

Ne risque-t-on pas, en créant un diplôme d'aptitude à l'enseignement supérieur, de faire naître dans l'enseignement moyen des exigences telles que les élèves moyens ou faibles n'y trouveront plus leur place ou qu'on ne soit amené à organiser des sections « faibles » à côté de sections « fortes » ?

A ce sujet, le Ministre a insisté à plusieurs reprises sur le fait que l'on se trouve en présence d'un système nouveau, qui ne peut être jugé suivant les critères du système actuel. Celui-ci reste basé, en dépit des nombreuses modifications qu'il a subies au cours des dernières décades, sur l'idée qu'il y a un seul type d'intelligence et par conséquent une seule bonne méthode de la former.

Cette « voie royale » de la formation pour des esprits adolescents, ce sont les humanités gréco-latines, ou, à tout le moins, des études où une grande importance est attachée à l'enseignement du latin.

Or, psychologues et pédagogues sont d'accord, aujourd'hui, pour estimer qu'il y a des types d'intelligence fort différents, capables d'atteindre un niveau égal de pénétration, de jugement et d'efficacité, mais qui arriveront à ce niveau par des voies qui leur sont propres.

Il n'y a plus lieu, dès lors, d'imposer à tous les adolescents désireux d'acquiescer un certain niveau de formation — en l'occurrence, l'aptitude à entamer des études universitaires — d'y arriver par un enseignement ayant le même contenu et basé sur les mêmes méthodes.

Il convient au surplus de mesurer ce niveau non pas à l'acquisition d'un certain nombre de connaissances, définies comme indispensables, mais à l'assimilation d'un certain nombre de techniques de pensée, de jugement et de raisonnement, bref à l'acquisition d'une certaine maturité.

Dès lors, les notions d'« élèves faibles » et de « sections faibles » ne peuvent être transposées telles quelles, c'est-à-dire telles qu'elles sont conçues dans le système actuel.

3. Le but du projet est de permettre les réorientations. Plusieurs membres ont demandé s'il ne convenait pas de prendre des mesures pour que cette faculté soit rendue effective. D'autres ont même estimé qu'il convenait de mieux assurer la transition entre l'enseignement secondaire et l'enseignement universitaire, en créant une année de préparation, soit dans le cadre du secondaire (type rhétorique spéciale) soit dans le cadre de l'universitaire (propédeutique).

Le Ministre s'est déclaré adversaire d'une prolongation des études à ce niveau, jugeant que c'est au niveau post-universitaire qu'il y a lieu de demander aux étudiants de porter leur effort (post-graduat).

Selon lui, la solution réside dans une réforme des candidatures, à la fois sur le plan des programmes et des méthodes.

verlenging van de schoolplicht aan de beurt komen, dat momenteel bij de Raad van State in studie is; elke eventuele hervorming van het lager onderwijs hangt samen met de oplossing die aan dat probleem zal worden gegeven.

Die onderscheidene ontwerpen zijn dus onderling afhankelijk en vullen elkaar ook aan.

2. Herhaaldelijk heeft men twee, bijna tegengestelde, redenen tot bezorgdheid naar voren gebracht :

Zal het ontwerp geen ontwaarding van het middelbaar onderwijs veroorzaken ?

Zal de invoering van een diploma van bekwaamheid voor het volgen van hoger onderwijs in het middelbaar onderwijs niet zodanige eisen in het leven roepen, dat de middelmatige of zwakke leerlingen daar niet langer op hun plaats zijn of dat men naast « sterke » ook « zwakke » afdelingen zal gaan oprichten ?

In dat verband heeft de Minister herhaaldelijk gewezen op het feit dat wij hier tegenover een nieuw systeem staan, dat niet mag beoordeeld worden volgens de voor het huidige systeem geldende criteria. Ondanks talrijke wijzigingen die dit laatste tijdens de jongste decennia heeft ondergaan, blijft het gebaseerd op het denkbeeld dat er slechts één intelligentietype bestaat, en derhalve ook slechts één goede methode om die te vormen.

Die « hoofdweg » voor de vorming van onze jeugd is de afdeling Grieks-Latijn of, op zijn minst, een afdeling waarin aan het onderricht van het Latijn groot belang wordt gehecht.

Nu zijn de hedendaagse psychologen en pedagogen het er over eens dat er sterk uiteenlopende intelligentietypen zijn, die in staat zijn om een gelijk niveau van doorgrondings- en beoordelingsvermogen en van efficiëntie te bereiken, zij het langs een eigen, verschillende weg.

Derhalve is het niet meer nodig alle adolescenten die een vorming van een bepaald niveau wensen te verwerven — in het onderhavige geval de bekwaamheid om universitair onderwijs te volgen — te verplichten een onderwijs te volgen dat dezelfde materie tot voorwerp heeft en dat op dezelfde onderwijsmethoden steunt.

De waarde van dit niveau mag overigens niet worden gemeten naar de onontbeerlijk geachte kennis die is verworven, maar naar de wijze waarop een aantal technieken op het stuk van denken, oordelen en redeneren zijn geassimileerd, kortom naar de aanwezigheid van een bepaalde graad van maturiteit.

De begrippen « zwakke leerlingen » en « zwakke afdelingen » mogen dan ook niet als zodanig worden overgenomen, d.w.z. zoals zij in het huidige stelsel worden opgevat.

3. Dit ontwerp heeft tot doel de heroriëntering mogelijk te maken. Verscheidene commissieleden hebben gevraagd of het niet nodig was maatregelen te treffen om deze mogelijkheid daadwerkelijk te maken. Sommigen meenden zelfs dat de overgang tussen het middelbaar en het universitair onderwijs verbeterd dient te worden door een voorbereidingsjaar in het middelbaar onderwijs (type: speciale retorica), dan wel in het universitair onderwijs (propaedeutica) op te nemen.

De Minister heeft verklaard dat hij zich tegen een verlenging van het onderwijs op dat niveau verzet; hij meent dat de inspanning van de studenten moet komen en wel in het postuniversitair stadium (post graduaat).

Zijns inziens moet de oplossing worden gezocht in een hervorming van de kandidaturen, zowel op het gebied van de programma's als van de methodes.

Il a reconnu toutefois qu'il pouvait être nécessaire de prévoir, dans des cas à déterminer, l'organisation de cours destinés à permettre à des élèves titulaires d'un diplôme d'aptitude d'acquérir des connaissances complémentaires en vue de leur inscription à une faculté universitaire.

Une disposition réglant l'organisation et le subventionnement de tels cours, par l'Etat, a été introduite dans le texte adopté par la Commission (art. 5). Cette disposition a été approuvée par la Commission permanente du Pacte scolaire.

4. La liberté laissée dorénavant à l'enseignement moyen n'a pas manqué d'étonner certains membres. Cet enseignement pourra créer les sections qui lui conviennent; la Commission d'homologation devra se borner à s'assurer si le programme suivi est un programme prescrit ou approuvé par le Ministre, ou un programme équivalent.

Ne convient-il pas, à la fois, de contenir une tendance éventuelle à la multiplication des sections, de donner des garanties aux parents quant à la valeur des expériences entreprises et de faciliter l'examen, par l'Administration, des propositions de sections nouvelles.

Les Ministres ont tenu compte de ces considérations en prévoyant la création d'une Commission chargée de donner un avis au Ministre au sujet des programmes de l'enseignement moyen provincial, communal et libre; ce point fait l'objet du deuxième alinéa de l'article 10, § 2 (dans l'article premier) du projet adopté par la Commission.

La Commission permanente du Pacte scolaire a approuvé ce texte.

Un article 3 abroge d'autre part l'article 62 des lois coordonnées actuelles; puisqu'il suffit que les études soient conformes à un programme prescrit par le Ministre, la dérogation prévue par l'article 62 est désormais inutile.

5. Quelques membres ont souhaité que les résultats de l'examen de maturité ne soient pas seuls à déterminer l'obtention du diplôme et qu'il soit tenu compte des résultats scolaires antérieurs, voire d'un « dossier scolaire ».

Les Ministres ont accepté que le texte initial soit complété sur ce point; le jury tiendra compte, lors de la délibération finale, des résultats obtenus par le récipiendaire au cours des deux dernières années d'études (dernier alinéa de l'article 8, dans l'article premier du projet).

6. Des amendements ont été déposés tendant à permettre à des élèves de certaines sections de l'enseignement technique, d'avoir également accès à l'Université. La discussion a révélé qu'il existait au sein de la Commission un courant très favorable à un élargissement de l'espèce.

Les Ministres ont donc étudié le problème et ils ont soumis à la Commission une série d'amendements qui prévoient :

1° que la section scientifique-industrielle pourra donner directement accès à l'enseignement supérieur (c'est-à-dire que l'établissement pourra organiser lui-même l'examen de maturité);

2° que les élèves des autres sections d'école technique secondaire supérieure et de certains établissements d'enseignement artistique assimilés pourront faire la preuve de leur aptitude à entreprendre des études universitaires en réussissant un examen de maturité devant un jury d'Etat.

Hij erkent echter dat het nodig kan zijn in nog te bepalen gevallen lessen te organiseren om de houders van een bekwaamheidsdiploma in staat te stellen een aanvullende kennis te verwerven met het oog op hun inschrijving bij een universitaire faculteit.

Een wetsbepaling tot regeling van de organisatie en de subsidiëring van zulke lessen door de Staat is in de door de Commissie aangenomen tekst opgenomen (art. 5). Die bepaling is door de Vaste Commissie voor het Schoolpact goedgekeurd.

4. Sommige leden hebben hun verbazing uitgesproken over de vrijheid die voortaan aan het middelbaar onderwijs wordt gelaten. In dit onderwijs zullen de nodig geachte afdelingen opgericht kunnen worden; de Homologatiecommissie zal er zich toe moeten beperken na te gaan of het gevolgde leerplan door de Minister voorgeschreven of goedgekeurd is, dan wel of het om een gelijkwaardig leerplan gaat.

Tegelijk moet men immers een eventuele tendens tot het oprichten van te veel afdelingen tegengaan, de ouders waarborgen geven betreffende de waarde van de ondernomen experimenten en de behandeling van de voorstellen voor het oprichten van nieuwe afdelingen, door de Administratie, vergemakkelijken.

De Ministers hebben met deze overwegingen rekening gehouden door in de oprichting te voorzien van een Commissie die de Minister van advies moet dienen inzake de leerplannen van het provinciaal, gemeentelijk en vrij middelbaar onderwijs; dit punt is het voorwerp van het tweede lid van artikel 10, § 2 (in het eerste artikel), van de door de Commissie aangenomen tekst.

De Vaste Commissie voor het Schoolpact heeft die tekst goedgekeurd.

Bij een artikel 3 wordt anderzijds artikel 62 van de huidige gecoördineerde wetten opgeheven; aangezien het volstaat dat de studies in overeenstemming zijn met een door de Minister voorgeschreven leerplan, is de in artikel 62 bepaalde uitzondering voortaan nutteloos.

5. Sommige leden hebben de wens geuit dat niet enkel de uitslag van het maturiteitsexamen de toekenning van het diploma zou bepalen en dat er rekening zou gehouden worden met de uitslagen die vroeger op school behaald werden, ja zelfs met een « schooldossier ».

De Ministers hebben aanvaard dat de oorspronkelijke tekst op dit punt aangevuld zou worden; bij de beraadslaging zal de examencommissie rekening houden met de uitslagen die door de examinandus in de loop van de laatste twee studiejaar behaald werden (laatste lid van artikel 8, in het eerste artikel van het ontwerp).

6. Er werden amendementen voorgesteld om ook aan leerlingen van sommige afdelingen van het technisch onderwijs toegang tot de Universiteit te verlenen. De bespreking heeft uitgewezen dat er in de Commissie een sterke tendens bestond voor een uitbreiding in die zin.

De Ministers hebben dus het vraagstuk bestudeerd en aan de Commissie een reeks amendementen voorgelegd. Deze bepalen :

1° dat de industrieel-wetenschappelijke afdeling rechtstreeks toegang zal kunnen verlenen tot het hoger onderwijs (d.w.z. dat de inrichting zelf het maturiteitsexamen zal kunnen inrichten);

2° dat de leerlingen van de andere afdelingen van de hogere secundaire technische school en van sommige inrichtingen voor kunstonderwijs die ermee gelijkgesteld zijn het bewijs zullen mogen leveren van hun bekwaamheid om universitaire studiën aan te vatten door te slagen voor een maturiteitsexamen, dat afgelegd wordt vóór een examencommissie van de Staat.

L'adoption de ces principes par la Commission a nécessité des remaniements profonds du texte initial et un ajustement de la terminologie (voir, notamment, les articles 6, §§ 1er, 4°, 9 et 11, repris sous l'article premier du projet).

7. Le problème des dispositions transitoires restait à régler.

Certains membres ont estimé que le bénéfice du système actuel devait être réservé aux élèves de l'enseignement moyen qui ont déjà poussé leurs études assez loin; d'autres ont demandé que les titulaires d'un certificat (type actuel) puissent se soumettre à un examen de maturité afin de bénéficier des dispositions nouvelles; d'autres enfin ont soutenu qu'il fallait étendre le bénéfice des dispositions de l'article 5, § 1er (*nouveau*) à ceux qui ont fait la preuve de leur maturité en réussissant — avant la date d'entrée en vigueur de la loi — les examens de candidat, soit d'un grade légal, soit d'un grade scientifique.

Après la discussion, les Ministres ont présenté des textes qui font l'objet des articles 8 et 9 du projet adopté par la Commission.

**

On peut dire, en résumé, que la discussion en Commission a permis :

1° de préciser certaines dispositions du projet, soit par des modifications du texte, soit par des précisions, donnés par les Ministres et mentionnés au rapport;

2° d'élargir la portée du projet en y incluant, avec des modalités propres, l'enseignement technique et même l'enseignement artistique;

3° de prévoir des dispositions transitoires en faveur de certains élèves actuellement aux études dans l'enseignement moyen ou en faveur d'anciens diplômés.

Examen en Commission.

Un membre pose une question préalable. L'article 5 de la loi du 29 mai 1959 dite du « Pacte scolaire » prévoit que « Les réformes fondamentales de l'enseignement font l'objet d'une confrontation préalable des points de vue entre les délégués de l'enseignement de l'Etat, de l'enseignement provincial et communal et de l'enseignement libre subventionné. Par réforme fondamentale, il faut entendre une modification dans l'orientation générale de la durée des études et dans les conditions d'admission des élèves, à l'exclusion des créations d'écoles et des expériences pédagogiques ». Le projet en discussion nécessitant une réorganisation de tout l'enseignement moyen, cette confrontation a-t-elle eu lieu ?

Le Ministre de l'Education nationale et de la Culture déclare que la confrontation exigée par la loi a effectivement eu lieu.

De aanvaarding door de Commissie van die beginselen heeft grondige wijzigingen van de oorspronkelijke tekst evenals een aanpassing van de terminologie vereist (zie onder meer de artikelen 6, §§ 1, 4°, 9 en 11, vervat in het eerste artikel van het ontwerp).

7. Verder moest nog het vraagstuk van de overgangsbepalingen worden geregeld.

Sommige leden waren de mening toegedaan dat het voordeel van het huidige stelsel moest voorbehouden worden aan de leerlingen van het middelbaar onderwijs wier studies reeds tamelijk ver gevorderd zijn; anderen hebben gevraagd dat de houders van een getuigschrift (van het bestaande type) zich voor een maturiteitsexamen zouden mogen aanmelden ten einde ook aanspraak te kunnen maken op de nieuw bepaalde voordelen; anderen, ten slotte, hebben het standpunt verdedigd dat men het voordeel van het in artikel 5, § 1 (*nieuw*) bepaalde moest uitbreiden tot hen die het bewijs hebben geleverd van hun maturiteit door — vóór de inwerkingtreding van de wet — te slagen voor het examen van kandidaat, hetzij voor een wettelijke, hetzij voor een wetenschappelijke graad.

Na bespreking hebben de Ministers teksten voorgesteld die het voorwerp uitmaken van de artikelen 8 en 9 van het door de Commissie aangenomen ontwerp.

**

Samenvattend kan men zeggen dat de bespreking in de Commissie het mogelijk gemaakt heeft :

1° sommige bepalingen van het ontwerp te preciseren, hetzij door wijzigingen aan te brengen in de tekst, hetzij door de toelichtingen die door de Ministers verstrekt en in het verslag vermeld werden;

2° de draagwijdte van het ontwerp uit te breiden door er, met eigen modaliteiten, het technisch onderwijs en zelfs het kunstonderwijs in op te nemen;

3° in overgangsbepalingen te voorzien ten voordele van sommige leerlingen die thans in het middelbaar onderwijs studeren of van leerlingen die reeds lang hun diploma behaald hebben.

Bespreking in de Commissie.

Een lid stelt vooraf volgende vraag in verband met artikel 5 van de wet van 29 mei 1959 — het zogenaamde « Schoolpact » — dat luidt : « Aan fundamentele onderwijshervormingen moet een confrontatie van standpunten voorafgaan onder de afgevaardigden van het onderwijs van de Staat, het provinciaal, het gemeentelijk en het gesubsidieerd vrij onderwijs. Onder fundamentele hervorming wordt verstaan een wijziging in de algemene oriëntering van de duur van de studiën en in de voorwaarden van toelating van leerlingen, met uitsluiting van de oprichting van scholen en de pedagogische experimenten ». Heeft die confrontatie plaatsgehad, gelet op het feit dat het behandelde ontwerp een reorganisatie van het ganse middelbaar onderwijs noodzakelijk maakt ?

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur verklaart dat de door de wet geëiste confrontatie inderdaad reeds heeft plaatsgehad.

Le Ministre de la Culture, Adjoint à l'Education nationale, ajoute que, lors de la rédaction du projet en discussion, il a été tenu compte du prescrit de l'article 5 de la loi du 29 mai 1959 et que, par ailleurs, des modifications ont été apportées au projet initial rencontrant les observations formulées lors de la confrontation.

Le Ministre de l'Education nationale et de la Culture signale également que le projet est issu des délibérations du Conseil National de la politique scientifique (recommandation du 21 novembre 1960) et que plusieurs professeurs d'université sont venus y plaider en faveur de l'omnivalence des diplômes.

Exposé du Ministre de l'Education nationale et de la Culture.

Le Ministre expose l'essentiel du projet; il convient d'indiquer quel sera le régime futur. Toutes les sections de l'enseignement moyen supérieur permettront d'accéder à tous les grades académiques moyennant certaines conditions à remplir. Il faudra être en possession d'un certificat de l'enseignement moyen supérieur et d'un diplôme d'aptitude à l'enseignement supérieur. Le Ministre énumère alors les raisons fondamentales qui militent en faveur de l'omnivalence.

Vers 1970, le nombre d'étudiants universitaires atteindra 50 000. Ce nombre répondra aux besoins de notre société. De plus, nous aurons un besoin pressant d'hommes techniquement mieux formés. Aussi, avons-nous intérêt à démocratiser les études.

Un certain nombre de jeunes gens ont une vocation tardive et, actuellement, quand ils se sont trompés, il ne leur reste qu'une seule possibilité de changer de section : passer des examens devant le jury central.

Grâce au système de l'omnivalence, il sera loisible de changer de section sans devoir affronter le jury central. L'enseignement moyen, tout comme les universités, devra trouver un système d'adaptation. Le présent projet procède donc d'un esprit d'assouplissement. Il est démocratique et répond aux exigences de la vie moderne. Il contient plus de possibilités pour nos jeunes gens de rectifier une fausse orientation.

L'enseignement technique n'a pas été négligé. En son article 7, le projet prévoit, en effet, que les années d'études suivies avec fruit dans le cycle secondaire inférieur d'une école technique sont assimilées aux trois premières années du cycle d'études moyennes. De même, sont assimilées aux trois dernières années du cycle d'études moyennes, les années suivies avec fruit dans l'enseignement normal primaire. Il conviendrait de tenir compte de la proposition de loi de M. le sénateur Jaspers (Doc. n° 7, de la session extraordinaire 1961) qui tend à valoriser les diplômes de l'école technique, « section industrielle scientifique » et « section commerciale » de l'enseignement technique. Ces diplômes équivalraient aux diplômes de l'enseignement secondaire.

De Minister van Cultuur, Adjunct voor de Nationale Opvoeding, voegt eraan toe dat men, bij het opstellen van dit ontwerp, rekening heeft gehouden met het bepaalde in artikel 5 van de wet van 29 mei 1959, en dat anderzijds in het oorspronkelijk ontwerp wijzigingen werden aangebracht die rekening houden met de opmerkingen die bij de confrontatie naar voren werden gebracht.

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur wijst er eveneens op dat het ontwerp voortvloeit uit de beraadslagingen van de Nationale Raad voor Wetenschapsbeleid (aanbeveling van 21 november 1960) en dat verscheidene hoogleraren bij dat overleg voor de volledige gelijkwaardigheid van de diploma's hebben gepleit.

Uiteenzetting van de Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur.

De Minister zet de hoofdtrekken van het ontwerp uiteen; er dient gezegd te worden wat het toekomstig stelsel zal zijn. Alle afdelingen van het hoger middelbaar onderwijs zullen toegang geven tot alle academische graden, mits bepaalde voorwaarden worden vervuld. Men zal in het bezit moeten zijn van een getuigschrift van hoger middelbaar onderwijs en van een diploma van bekwaamheid dat toegang verleent tot het hoger onderwijs. De Minister somt dan de voornaamste redenen op die pleiten voor een volledige gelijkwaardigheid.

Omstreeks het jaar 1970 zal het aantal hoogstudenten circa 50 000 bedragen. Dit aantal zal beantwoorden aan de behoeften van onze samenleving. Wij zullen bovendien een dringende behoefte hebben aan technisch beter geschoolde personen. Wij hebben er dan ook belang bij de studie te democratiseren.

Een zeker aantal jongelui zijn zich slechts laattijdig bewust van hun roeping en thans, ingeval zij zich hebben vergist, bestaat voor hen als enige uitweg om van afdeling te veranderen, het afleggen van examens vóór de centrale examencommissie.

Dank zij het stelsel van de volledige gelijkwaardigheid zal het mogelijk zijn van afdeling te veranderen zonder vóór de centrale examencommissie te moeten verschijnen. Het middelbaar onderwijs zal, zoals de Universiteiten, een stelsel moeten vinden dat de aanpassing mogelijk maakt. Dit ontwerp is dus het gevolg van de wens tot versoepeling. Het is democratisch en beantwoordt aan de vereisten van het moderne leven. Het houdt voor de jongeren meer mogelijkheden in om een verkeerde oriëntatie te verhelpen.

Het technisch onderwijs werd niet vergeten. Artikel 7 van het ontwerp bepaalt immers dat de leerjaren die met vrucht zijn gevolgd in de lagere secundaire cyclus van een technische school, gelijkgesteld worden met de eerste drie jaren van de cyclus middelbaar onderwijs. Evenzo worden gelijkgesteld met de laatste drie jaren van de cyclus middelbaar onderwijs de leerjaren die met vrucht in het lager normaal-onderwijs gevolgd zijn. Men zou rekening moeten houden met het wetsvoorstel van senator Jaspers (*Stuk n° 7* van de buitengewone zitting 1961), dat ertoe strekt de diploma's van de technische school « industrieel-wetenschappelijke afdeling » en « afdeling handel » van het technisch onderwijs te valoriseren. Die diploma's zouden gelijkstaan met die van het secundair onderwijs.

Le Ministre prendra contact avec M. Jespers et étudiera la possibilité d'amender le projet dans le sens de la proposition de l'honorable sénateur.

Ce projet vient à son heure et il sera surtout bénéfique aux enfants des classes sociales moins aisées qui ne disposent pas toujours de l'information et des conseils souhaitables pour prendre la bonne voie dans les études.

Discussion générale.

Un membre soulève le problème du jury délivrant un brevet d'aptitude à l'enseignement supérieur. Le brevet en question est-il en marge de l'homologation ou la détermine-t-il ?

Le Ministre répond que l'examen d'aptitude doit permettre de s'assurer que les futurs étudiants universitaires ont les aptitudes requises pour suivre l'enseignement universitaire. La réussite de cet examen donne droit à un diplôme attestant l'aptitude à accéder à l'enseignement supérieur. Le porteur de ce diplôme pourra être admis dans n'importe quelle faculté universitaire. Mais il est nécessaire que l'étudiant possède le certificat homologué ainsi que le diplôme d'aptitude également homologué.

Un membre estime que la discussion est malaisée à suivre, étant donné que le projet suppose une réorganisation totale de l'enseignement moyen. Il faudrait pousser plus loin la réforme de l'enseignement et il serait souhaitable de commencer par celle de l'enseignement primaire. En France, par exemple, on essaie de déceler les vocations, au stade de l'enseignement primaire, chez des élèves de 9 à 10 ans. Le membre considère que la Commission travaille d'une manière incohérente. La discussion du présent projet aurait dû précéder celle du projet n° 605, modifiant les lois coordonnées sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires car il déterminera de nouvelles conditions d'accès à l'université. En effet, pour rendre l'enseignement supérieur accessible à un plus grand nombre d'étudiants, il faut adapter l'enseignement universitaire, se pencher sur les problèmes d'équipement, d'essai-mage et prévoir les moyens d'une telle politique. Le même membre se demande s'il s'agit d'établir une sélection dès le stade de l'enseignement moyen. Quant à l'adaptation de l'enseignement universitaire, il signale qu'à l'occasion de la rentrée universitaire, les recteurs des universités de Gand et de Louvain ont émis à ce sujet des avis totalement divergents.

Le membre constate que la Commission n'aurait pas dû entamer la discussion de ce projet avant que le Gouvernement n'ait exposé comment il considère l'ensemble du problème.

Le projet de loi prévoit une sorte d'équivalence entre les diverses sections de l'enseignement moyen. Dès lors, il faudra instaurer des cours de complément donnés pendant les vacances. Ceux-ci suffiront-ils dans certains cas ? Ces cours seront-ils l'apanage de l'enseignement moyen ou de l'enseignement universitaire ? Comment le Gouvernement compte-t-il organiser l'enseignement moyen pour préparer les élèves à l'enseignement universitaire ? On cherche à réaliser une omnivalence totale des sections de l'enseignement moyen. Pour qu'il en soit ainsi, il serait intéressant de limiter le test à quelques sections, trois par exemple.

De Minister zal contact opnemen met de heer Jespers en de mogelijkheid onderzoeken om het ontwerp te amenderen in de zin van het voorstel van de achtbare senator.

Dit ontwerp komt te gelegener tijd. Het zal vooral voordelig zijn voor de kinderen uit de min gegoede sociale standen, die niet altijd over de gewenste voorlichting en raadgevingen beschikken om de goede studierichting in te slaan.

Algemene bespreking.

Een lid stelt vragen in verband met de examencommissie die een diploma van bekwaamheid aflevert voor de toegang tot het hoger onderwijs. Staat de betrokken akte naast de homologatie of is het de voorwaarde daartoe ?

De Minister antwoordt dat het bekwaamheidsexamen ten doel heeft de zekerheid te hebben dat alle toekomstige universiteitsstudenten de vereiste geschiktheid bezitten om universitair onderwijs te volgen. Het slagen voor dit examen geeft recht op een diploma waaruit de bekwaamheid blijkt om tot het hoger onderwijs toegelaten te worden. De houder van dit diploma zal in om het even welke universitaire kandidatuur toegelaten kunnen worden. Maar het is nodig dat de student het gehomologeerde getuigschrift alsmede het insgelijks gehomologeerde diploma van bekwaamheid bezit.

Een lid meent dat de bespreking moeilijk te voeren is, daar het ontwerp een totale reorganisatie van het middelbaar onderwijs onderstelt. Er zou een verderreikende hervorming moeten worden doorgevoerd in het onderwijs, en het zou wenselijk zijn met die van het lager onderwijs te beginnen. In Frankrijk, bij voorbeeld, tracht men reeds in het stadium van het lager onderwijs de geschiktheid voor latere studiën bij de negen- à tienjarige leerlingen te ontdekken. Volgens het lid is er geen samenhangend verband in het werk van de Commissie. De behandeling van dit voorstel had die van het ontwerp n° 605 moeten voorafgaan, tot wijziging van de gecoördineerde wetten op het toekennen van de academische graden en het programma van de universitaire examens, want er worden nieuwe toelatingsvoorwaarden tot de Universiteit in bepaald. Om het hoger onderwijs in zijn geheel toegankelijk te maken voor een groter aantal studenten, moet het universitair onderwijs worden aangepast, moeten de problemen in verband met de uitrusting en uitzwerming worden bestudeerd en dient in de middelen tot het voeren van zulke politiek te worden voorzien. Hetzelfde lid vraagt zich af of het erom gaat een selectie in te voeren vanaf het stadium van het middelbaar onderwijs. Wat de aanpassing van het universitair onderwijs betreft, wijst hij erop dat de rectoren van de Universiteiten te Gent en te Leuven ter gelegenheid van de opening van het academiejaar hieromtrent volkomen uiteenlopende meningen hebben uiteengezet.

Het lid betoogt dat de Commissie de behandeling van dit ontwerp niet had moeten aanvatten voordat de Regering heeft gezegd hoe zij het probleem in zijn geheel beschouwt.

Het wetsontwerp voorziet in een soort gelijkwaardigheid tussen de verschillende afdelingen van het middelbaar onderwijs. Tijdens de vakantie zullen dan ook aanvullende leergangen moeten worden georganiseerd. Zal daarmee in sommige gevallen worden volstaan ? Zullen die leergangen thuishoren bij het middelbaar of bij het universitair onderwijs ? Hoe is de Regering van zins het middelbaar onderwijs te organiseren om de leerlingen op het universitair onderwijs voor te bereiden ? Er wordt gepoogd de volledige gelijkwaardigheid van de afdelingen van het middelbaar onderwijs te bereiken. Met dat doel voor ogen ware het interessant

Or, le fait de vouloir appliquer le projet à toutes les sections constitue un risque. Que pensent les Ministres du projet d'instauration d'une année préparatoire intermédiaire entre l'enseignement moyen et l'enseignement universitaire? Le membre n'a pas de préférence, mais selon lui cette année intermédiaire est indispensable.

Un autre membre marque son accord sur le projet, car celui-ci répond indiscutablement aux aspirations de ceux qui sont préoccupés par les problèmes de l'enseignement.

Le projet vise à lever les obstacles pour les étudiants doués qui ont pris une orientation fautive. Il leur permet, quelle que soit la section à laquelle ils appartiennent, d'accéder à l'enseignement universitaire qui correspond à leurs aspirations. Ce membre estime qu'il convient de reconnaître que la situation actuelle ne peut persister.

Dans le passé, le pays a galvaudé des valeurs intellectuelles. A propos de la proposition Jaspers, le membre est également d'avis qu'en introduisant des amendements au projet en discussion, il sera possible d'arriver à une harmonisation avec l'enseignement technique. Il souhaite que le projet soit rapidement adopté par les deux Chambres.

Un autre membre appuyant ces considérations, estime qu'il faut permettre aux jeunes gens, mal orientés au début de leurs études moyennes, de suivre des études universitaires pour lesquelles ils sont aptes.

Ce projet a un caractère révolutionnaire: il abolit des usages qui n'ont plus de sens à l'heure actuelle. Tous les pays doivent réaliser un effort considérable en vue d'obtenir une haute qualification de la population active. C'est le but du présent projet. Les universités ne doivent donc pas rendre plus difficiles les épreuves imposées.

Actuellement, il est décevant de constater le grand nombre d'échecs universitaires. Le membre s'inquiète de l'accroissement constant du nombre des étudiants dans les divers pays d'Europe. Il se demande quelle sera leur utilisation future.

La France prévoit que vers 1970-1975, elle devra disposer de 14 % de travailleurs ayant suivi 4 années d'études supérieures. A l'heure actuelle, le pourcentage est atteint. L'insuffisance de diplômés de l'enseignement supérieur freine l'expansion économique et sociale du pays. Des conclusions analogues ont été élaborées dans d'autres pays, notamment en Italie et aux Etats-Unis.

En Belgique, par contre, « Le premier Livre blanc sur les besoins de l'économie belge en personnel scientifique et technique qualifié » édité en 1958 à l'initiative de M. Collard, ainsi que des études du professeur Coetsier aboutissent aux mêmes constatations: « elles prévoient que d'ici une quinzaine d'années, étant donné le rythme de l'accroissement de la population universitaire il y aura un surplus de 17 à 18 000 universitaires ». Les transformations économiques dans notre pays ne sont d'ailleurs pas semblables à celles de tous les pays du Marché Commun. Peut-être les autres pays se trompent-ils sur les besoins futurs de leur économie? Tout le système des exigences universitaires est ainsi posé. L'intérêt du projet ne fait aucun doute.

Le membre se préoccupe ensuite du problème du mouvement des études en Belgique. Si tout le monde désire marquer son accord sur le fond du problème, il ne faut pas que le projet soit une duperie.

de la test tot enkele afdelingen — bv. drie — te beperken. Het is gewaagd, het ontwerp op alle afdelingen toepasselijk te willen maken. Wat denken de Ministers over het ontwerp tot invoering van een voorbereidend jaar tussen het middelbaar en het universitair onderwijs? Het lid heeft geen voorkeur, maar volgens hem is dit overgangsjaar onontbeerlijk.

Een ander lid betuigt zijn instemming met het ontwerp omdat dit onbetwistbaar tegemoet komt aan de wensen van diegenen die zich met onderwijsvraagstukken bezighouden.

Het ontwerp beoogt de belemmeringen voor de begaafde leerlingen die een verkeerde studierichting zijn ingeslagen, weg te nemen. Het verschaft hun de mogelijkheid toegang te krijgen tot het universitair onderwijs dat zij verkiezen, ongeacht de afdeling waartoe zij behoren. Hetzelfde lid meent dat moet worden toegegeven dat de huidige toestand niet mag blijven voortduren.

In het verleden werden in ons land intellectuele waarden verknood. In verband met het voorstel-Jaspers is hij verder van oordeel dat men door het indienen van amendementen op het thans voorgelegde ontwerp tot een harmonisatie met het technisch onderwijs zal kunnen komen. Hij wenst dat het ontwerp spoedig door beide Kamers wordt aangenomen.

Een ander lid, die deze beschouwingen bijtreedt, vindt dat de jongeren, die bij het begin van hun middelbare studiën slecht georiënteerd werden, de gelegenheid moeten krijgen om aan de universiteit een studierichting te volgen waarvoor zij geschikt zijn.

Dit ontwerp heeft een revolutionair karakter: het ruimt enkele verouderde opvattingen uit de weg, die op onze dagen geen zin meer hebben. Al de landen dienen grote inspanningen te doen om de actieve bevolking op een degelijk geschoold peil te brengen. Dit is het doel van het onderhavige ontwerp. De Universiteiten mogen de opgelegde examens niet moeilijker maken.

Thans is het ontmoedigend vast te stellen hoe groot het aantal gezakten is aan de Universiteiten. Het lid verklaart bekommerd te zijn omdat het aantal studenten in de verschillende Europese landen voortdurend toeneemt. Hij vraagt zich af welk gebruik daar later zal van gemaakt worden.

Frankrijk voorziet dat het omstreeks 1970-1975 zal moeten beschikken over 14 % arbeiders die 4 jaar hoger onderwijs hebben gevolgd. Thans is het percentage 8 bereikt. De economische en sociale expansie van het land wordt geremd doordat er te weinig gediplomeerden van het hoger onderwijs zijn. Tot soortgelijke bevindingen is men gekomen in andere landen, onder meer in Italië en in de Verenigde Staten.

In België daarentegen hebben het in 1958 op initiatief van de heer Collard uitgegeven « Eerste Witboek over de behoeften der Belgische economie aan wetenschappelijk en geschoold technisch personeel » en studies van professor Coetsier tot gelijklopende conclusies geleid. Volgens die studies is het te voorzien dat met het aangroeirijme van de universitaire bevolking er, binnen een vijftiental jaren, 17 000 à 18 000 academisch gediplomeerden te veel zullen zijn. De wijzigingen in ons bedrijfsleven zijn overigens niet van dezelfde aard als in al de landen van de Gemeenschappelijke Markt. Vergissen de andere landen zich misschien omtrent de toekomstige behoeften van hun economie? Het geheel van de door het universitair onderwijs gestelde eisen komt hierbij te pas. Er valt niet te twijfelen aan het belang van het ontwerp.

Het lid behandelt vervolgens het vraagstuk in verband met het wisselende verloop der studiën in België. Zo, wat de grond van het probleem betreft, iedereen het eens is, mag evenwel niemand door het ontwerp worden misleid.

L'examen final prévu dans le projet, et venant couronner les résultats scolaires des humanités, paraît ne devoir comporter qu'une dissertation ainsi qu'une épreuve trop brève pour juger de la valeur de l'étudiant. L'examen semble trop fragmentaire. Une interrogation orale, au choix du récipiendaire, sur une matière principale ou sur deux matières secondaires figurant au programme de la dernière année, est insuffisante et trop incomplète. De plus, le récipiendaire portera son choix sur les matières qui ont sa prédilection et pour lesquelles il se sentira à l'aise. L'étudiant hâbleur, beau parleur, pourra apporter trop facilement la preuve d'une teinture de culture générale. L'acceptation ou le rejet du candidat seraient donc décidés hâtivement, l'épreuve étant insuffisante pour établir sa valeur.

Le membre s'élève aussi contre la possibilité qui est donnée aux élèves des humanités de changer de section jusqu'à l'avant-dernière année. Il craint que le cycle des 6 années ne soit pas assez unifié et il cite l'exemple de l'élève qui effectuerait les 4 premières années en section moderne et les deux dernières années en section latin-sciences. Le cycle des humanités de cet élève ne serait pas homogène.

Le membre se demande s'il ne vaudrait pas mieux juger sur dossier. Il entend par là l'ensemble des bulletins des 6 années des humanités, les appréciations des professeurs au cours de ces années, certains travaux de l'élève et notamment le bulletin des 1re, 2de, 3de trimestres de la dernière année.

Ce dossier devrait constituer l'essentiel et il ne serait réservé à l'épreuve orale qu'une valeur moins importante, un dixième des points par exemple. Il est en effet à craindre, qu'à brève échéance, les universités décident de n'ouvrir leurs facultés (sauf leurs facultés d'études techniques) qu'aux étudiants ayant subi un examen d'entrée très sévère. Si le projet est adopté, il sera également nécessaire de revoir le système d'octroi des bourses d'études.

Le membre craint finalement l'encombrement des premières années de nos universités ainsi que le danger de rencontrer de plus en plus de dévoyés dans nos écoles supérieures. Il est soucieux de la nécessité de voir agir dans la clarté et avec un esprit pratique. Tous ceux qui ont fait de bonnes études secondaires doivent pouvoir accéder à l'Université. Mais il réitère ses réserves sur la valeur de l'examen de maturité.

Un membre demande quelques explications sur l'examen final envisagé. En vertu du système actuellement en vigueur, quiconque a fait des études régulières durant les 6 années de l'enseignement moyen obtient le certificat d'humanités. Les préfets des études sont parfois placés devant des cas de conscience. Ils connaissent les conséquences de leur refus. Le même membre se demande si le régime nouveau ne va pas dévaloriser le certificat en l'accordant plus facilement, ce qui aurait des conséquences très fâcheuses. On devra donc accorder plus d'importance au nouvel examen prévu, qui, dans l'esprit du projet de loi, n'est qu'un des éléments constitutifs des conditions à remplir pour obtenir le certificat de fin d'études. Il demande si le « dossier » restera un élément fondamental.

Un autre membre pose les questions suivantes :

1° L'élève qui obtiendrait son certificat et non son diplôme et qui désirerait entrer à l'Université, pourrait-il se présenter devant le jury central ?

Het schijnt in de bedoeling te liggen om het eindexamen, waarin bij het ontwerp is voorzien, en dat de bekroning vormt van de studieresultaten in de humaniora, enkel te doen bestaan uit een verhandeling en een examen, dat van te korte duur is om de waarde van de student te beoordelen. Dat examen lijkt te fragmentarisch. Een schriftelijke ondervraging, naar keuze van de student, over een hoofdvak of twee bijvakken uit het programma van het laatste jaar, is onvoldoende en te onvolledig. Bovendien zal de examinandus die vakken kiezen welke zijn voorkeur hebben en waarin hij zich zeker voelt. Een opsnijder die mooi kan praten, zal het al te gemakkelijk hebben om zich met een schijn van algemene vorming te tooien. Over het slagen of zakken van de examinandus zou dus met overhaasting worden beslist, daar het examen niet volstaat om de waarde van de student te bepalen.

Verder kan het lid niet aanvaarden dat de humaniora-studenten tot in het voorlaatste jaar de kans krijgen om van afdeling te veranderen. Hij vreest dat de 6-jaren-cyclus niet voldoende tot een gesloten geheel wordt gemaakt, en hij haalt daarbij als voorbeeld het geval aan van een leerling die de eerste 4 jaren in de moderne afdeling en de laatste twee in de afdeling latijn-wetenschappen zou volgen. Die leerling zou geen homogene humanioracyclus hebben doorlopen.

Het lid vraagt zich af of men er niet beter aan doet volgens een dossier te beoordelen. Hij bedoelt hiermede de rapporten over de 6 jaren van de humaniora, de door de leraars gedurende die jaren gegeven cijfers, bepaalde werken van de leerling en in het bijzonder het rapport over de drie kwartalen van het laatste jaar.

Dat dossier zou hoofdzaak moeten zijn, en aan het mondeling examen zou minder belang moeten worden gehecht : men kan het bij voorbeeld voor een tiende van de punten laten meetellen. Er valt immers te vrezen dat de Universiteiten binnen afzienbare tijd beslissen tot hun faculteiten (behalve de technische) alleen die studenten toe te laten die een zeer streng toelatingsexamen hebben afgelegd. Indien het ontwerp wordt aangenomen, zal ook het systeem van toekenning der studiebeurzen moeten worden herzien.

Ten slotte vreest het lid een overrompeling van de eerste jaren aan onze universiteiten, alsmede het gevaar, dat de hogere instituten in toenemende mate gaan bevolkt worden door studenten die elders zijn mislukt. Hij is bewust van de noodzakelijkheid dat in volle klaarheid en in praktische zin wordt gehandeld; al wie degelijke secundaire studiën heeft gedaan, moet toegang krijgen tot de universiteit. Hij herhaalt evenwel nogmaals zijn voorbehoud ten aanzien van de waarde van het maturiteitsexamen.

Een lid verzoekt om nadere uitleg over het voorgenomen eindexamen. Volgens de thans geldende regeling wordt het humaniora-getuigschrift toegekend aan al wie regelmatig de zes studie jaren van het secundair onderwijs heeft gevolgd. De studieprefecten staan soms voor gevallen, waarin zij in geweten hebben te beslissen. Zij weten welke gevolgen eraan verbonden zijn als zij het getuigschrift weigeren. Hetzelfde lid vraagt zich af of de nieuwe regeling het getuigschrift niet in waarde gaat doen verminderen door de te gemakkelijke uitreiking ervan, wat zeer jammerlijke gevolgen zou hebben. Er zal dus meer belang moeten worden gehecht aan het voorgenomen nieuwe examen, dat volgens het ontwerp slechts één van de voorwaarden is waaraan moet worden voldaan om het eindgetuigschrift te krijgen. Hij vraagt of het « dossier » een fundamenteel bestanddeel zal blijven.

Een ander lid stelt de volgende vragen :

1° Als een leerling zijn getuigschrift, maar niet zijn diploma behaalt en aan de Universiteit wenst te gaan studeren, zal hij dan vóór de centrale examencommissie mogen komen ?

2° Le certificat suffira-t-il pour accéder aux écoles supérieures non universitaires, telle l'école normale ou l'école préparant les ingénieurs techniciens ?

Le membre ne peut marquer son accord sur la conception d'un de ses collègues concernant la valeur de l'examen de maturité. Il estime que cet examen est sérieux et il en analyse les différentes épreuves. Il est convaincu qu'elles sont suffisantes pour juger des possibilités des récipiendaires : jugement, raisonnement, esprit d'observation, importance de leurs connaissances... La dissertation, à elle seule, constitue un travail de synthèse dont personne ne peut nier la valeur. Elle est un moyen de se faire une idée exacte des possibilités des étudiants. Du reste, ne faut-il pas faire confiance au jury ? La composition du jury est heureusement revue par le nouveau projet. Ce jury aura une responsabilité collégiale, ce qui constitue un principe nouveau heureux. La valeur de l'examen de maturité sera fonction de la valeur du jury.

Le même membre estime cependant qu'il faudrait peut-être donner plus d'importance au « dossier des deux dernières années ». Il fait observer qu'au sein du « jury » prennent place les professeurs du récipiendaire et que, par conséquent, ils le connaissent. Quant au changement de section rendu possible jusqu'en seconde, le membre s'en réjouit ; il y voit une étape vers la démocratisation des études. Cette possibilité nouvelle est un des buts essentiels du projet. Il incombera au jury de découvrir les points faibles de l'étudiant.

Un membre estime que l'objet du projet est assez limité : suppression du choix obligatoire de la section à l'âge de 15 ans. Ce projet révèle une tendance du Gouvernement, mais ne change rien au problème. Aussi, faudra-t-il envisager la réforme de tout l'enseignement moyen et universitaire. Même à 18 ans il est prématuré de devoir choisir sa voie. D'autre part, un système d'humanités qui accepterait deux catégories : celle des universitaires et celle des non-universitaires destinés à l'administration, au commerce et à l'industrie serait dangereux pour l'unité des classes.

L'examen de maturité, introduit par le projet, semble être un compromis entre deux tendances. Il est souhaitable, qu'à la fin des études secondaires, il y ait une épreuve beaucoup plus difficile que celle qui est exigée par le projet, où l'étudiant n'est interrogé que sur la matière de la rhétorique et où, en outre, une seule épreuve de maturité est imposée.

Il faudrait prévoir un examen supplémentaire comprenant, notamment, une dissertation et une épreuve imposée qui pourrait être, par exemple, le résumé et l'explication d'une conférence, exercice excellent permettant de déceler l'esprit de synthèse. Le membre estime préférable de ne maintenir qu'une seule catégorie d'élèves des humanités, mais de leur faire passer un examen de connaissances générales. Cependant, il faut admettre que le problème ne sera pas résolu pour autant : il se posera à nouveau dès la candidature.

Un membre estime que le Ministre devrait accorder une grande importance à la continuité des études qui aboutissent à l'Université. D'aucuns prétendent que le projet laissera un choix très varié aux récipiendaires. L'objet du projet de loi est d'éviter les écueils du choix irréversible prématuré. Il faut donc accepter le projet, nonobstant les risques que

2° Zal met het getuigschrift kunnen worden volstaan om toegelaten te worden tot de niet-universitaire hogescholen, bij voorbeeld de middelbare normaalschool of de scholen voor technische ingenieurs ?

Het lid kan niet instemmen met het oordeel van een zijner collega's over de waarde van het maturiteitsexamen. Hij beschouwt dit examen als van ernstige aard en hij somt de verschillende proeven ervan op. Hij is overtuigd dat daardoor op voldoende wijze kan worden nagegaan over welke vermogens de examinandi beschikken op het gebied van oordeel, redenering, waarneming, en hoever hun kennis reikt. De verhandeling alleen is op zich zelf al een synthesewerk waar niemand de waarde van kan ontkennen. Het doet het middel aan de hand om een juist idee te krijgen van de vermogens der studenten. Er moet ten andere vertrouwen worden geschonken aan de examencommissie. De samenstelling daarvan wordt in gelukkige zin door het ontwerp gewijzigd. Een verheugende nieuwigheid is dat die commissie collegiaal verantwoordelijk zal zijn. De waarde van het maturiteitsexamen zal overeenstemmen met de waarde van de examencommissie.

Toch dient, volgens hetzelfde lid, meer belang te worden gehecht aan het « dossier » van de laatste twee jaren. Het lid wijst erop dat de leraars van de examinandus zitting hebben in de examencommissie en dat die hem dus kennen. De mogelijkheid om tot in het tweede jaar van afdeling te veranderen wordt door het lid beschouwd als een grote stap naar de democratisering van de studiën en als een van de essentiële doelstellingen van het ontwerp. Natuurlijk zal het zaak van de examencommissie zijn, de zwakke plekken van de student te ontdekken.

Een lid is van oordeel dat het ontwerp vrij beperkt is in zijn doelstelling : opheffing van de verplichte keuze van afdeling op 15-jarige leeftijd. In het ontwerp komt een strekking van de Regering aan het licht, maar het brengt geen verandering wat het vraagstuk betreft. Er zal dan ook aan gedacht moeten worden het hele middelbaar en universitair onderwijs om te vormen. Zelfs op 18-jarige leeftijd is het voorbarig om een keuze te moeten doen. Anderzijds zou een regeling welke twee categorieën aanvaardt : de toekomstige universiteitsstudenten en degenen die niet voor de Universiteit, maar voor de administratie, de handel of de industrie zijn bestemd, gevaarlijk zijn voor de eenheid der klassen.

Het maturiteitsexamen, dat door het ontwerp wordt ingevoerd, schijnt een vergelijk te zijn tussen twee strekkingen. Het verdient aanbeveling, aan het einde van de secundaire studiën, een veel zwaarder examen op te leggen dan datgene vereist in het ontwerp, volgens hetwelk de student enkel over de stof van de retorica wordt ondervraagd en bovendien alleen maar een maturiteitsexamen heeft af te leggen.

Er zou een examen moeten bijkomen dat met name bestaat uit een verhandeling en een opgelegd proefwerk, bij voorbeeld het samenvatten en commentariëren van een voordracht, welke oefening een uitstekend middel is om de zin voor synthese te kunnen beoordelen. Het lid acht het verkieslijk dat men het bij één categorie van humanioraleerlingen laat, maar wel zou een examen over algemene vorming moeten afgenomen worden. Toch moet worden toegegeven dat het probleem daarmee nog niet is opgelost : in de kandidatuur komt men er weer voor te staan.

Een lid is van mening dat de Minister veel belang zou moeten hechten aan de continuïteit in de studies die op de Universiteit uitlopen. Door sommigen wordt beweerd dat de examinandi over een zeer gevarieerde keuze zullen beschikken. Het ontwerp wil de hindernissen uit de weg ruimen, die het gevolg zijn van een onherroepelijke en

le système comporte; ce que l'on perd en qualité, on le regagne en stimulant social. Le membre ne voit pas de remède à la crainte d'une rigueur excessive des professeurs d'université. La façon de coter les réponses d'un élève varie d'un examinateur à l'autre et même, après un certain temps, un examinateur cote différemment un même travail.

Selon un autre membre, il est question dans le projet de six sections d'humanités; il est cependant créé de nouvelles sections d'humanités et des sections techniques. A ce sujet, le Ministre a fait allusion à la proposition Jespers, qu'il conviendrait d'examiner attentivement. Des sections commerciales font l'objet de sérieuses objections. Une solution semble avoir été trouvée; l'arrêté royal du 20 novembre 1953 prévoit la réussite d'une épreuve de maturité afin de pouvoir suivre l'enseignement universitaire. De 1955 à 1961, 751 élèves se sont présentés à cet examen de maturité: 50 % ont réussi. Nous devons supposer que cette forme d'enseignement comporte une certaine formation pré-universitaire. Or, il est étrange de constater l'impossibilité pour un élève ayant suivi la section commerciale d'accéder à l'Université de Gand. Il demande qu'il soit remédié à cette situation.

Un membre croit que le but du projet est de réduire le nombre des échecs en première année de l'Université; il est douteux que ce but soit atteint. La cause profonde de ce phénomène regrettable doit être trouvée dans le manque de préparation de l'étudiant au cours de l'enseignement moyen. Il y a également un manque d'adaptation des étudiants à l'ambiance universitaire.

Dans l'enseignement secondaire, les élèves étudient sous la directive de leurs professeurs. A l'Université, ils sont livrés à eux-mêmes. La différence des méthodes de travail entre les deux enseignements est trop importante. Ne faudrait-il pas ajouter une année préparatoire, une année de transition indispensable afin que les étudiants s'adaptent plus aisément aux méthodes de travail de l'Université?

Le Ministre répond que le projet en discussion est inspiré par une conception différente de la formation des esprits. Traditionnellement, on a cru que la formation idéale, donnant les meilleurs résultats, se trouvait dans les humanités gréco-latines. L'étude du latin était considérée comme un minimum. Le projet est inspiré par l'idée que des formations de types différents vont former des esprits différents mais aptes néanmoins à suivre des études universitaires.

Certains professeurs de langues classiques considèrent ce projet comme un mauvais projet qui porte atteinte à leur conception de la culture et de l'homme. Cependant, il faut admettre que dans le passé nous avons perdu des esprits de valeur qui auraient pu atteindre des niveaux élevés de la culture universitaire, si les possibilités légales leur en avaient été données.

Dans l'enseignement moyen, on constate que certaines sections sont socialement favorisées tant par leur prestige que par la composition sociale des élèves. Il existe des sections à prédominance d'enfants issus de classes sociales favorisées: la section gréco-latine, la section latin-mathématiques, la section scientifique. La section économique est peuplée d'enfants issus des classes moyennes inférieures et de la classe ouvrière. La meilleure population scolaire se trouve dans les sections à prestige social supérieur.

voorbarige keuze. Men moet dus het ontwerp aanvaarden ondanks de risico's welke aan het systeem verbonden zijn. Wat men aan kwaliteit verliest, wint men terug aan sociale stimulans. Het lid kent geen middel om de vrees voor over-dreven strengheid van de universiteitsprofessoren tegen te gaan. Het geven van een cijfer voor de antwoorden van een student verschilt van de ene tot de andere examinator, en zelfs na verloop van tijd geeft dezelfde examinator een verschillende beoordeling voor een zelfde werk.

Een ander lid zegt dat in het ontwerp sprake is van 6 humaniora-afdelingen; er worden nochtans nieuwe humaniora-afdelingen en technische afdelingen ingevoerd. In dit verband heeft de Minister gewag gemaakt van het voorstel-Jespers, hetwelk aandachtig zou moeten worden onderzocht. Ernstige bezwaren zijn naar voren gebracht in verband met de handelsafdelingen. Een oplossing lijkt te zijn gevonden: het koninklijk besluit van 20 november 1963 voorziet in het slagen voor een maturiteitsexamen om tot het universitair onderwijs te worden toegelaten. Van 1955 tot 1961 hebben 751 studenten het maturiteitsexamen afgelegd; 50 % zijn ervoor geslaagd. Er moet aangenomen worden dat die vorm van onderwijs in zekere mate op de universiteit voorbereidt, maar dan is het toch wel een bevreemdende constata-tie, dat een leerling, die de handelsafdeling heeft gevolgd, geen toegang krijgt tot de Gentse Universiteit. Hij vraagt dat die toestand zou worden verholpen.

Een lid meent dat het ontwerp er wil toe bijdragen dat aan de Universiteit minder eerstejaarsstudenten zakken; het valt te betwijfelen dat dit doel wordt bereikt. De diepere oorzaak van dit betreurenswaardige feit is te vinden in het totaal gebrek aan voorbereiding van de student gedurende de jaren middelbaar onderwijs. De studenten kunnen zich ook moeilijk aan de universiteits sfeer aanpassen.

In het middelbaar onderwijs studeren de leerlingen onder de leiding van hun leraars. Aan de Universiteit zijn zij aan hun lot overgelaten. Het verschil tussen de werkmethode in beide onderwijsstakken is te groot. Ware het niet wenselijk een voorbereidend jaar, d.w.z. een overgangsjaar in te voeren, om de studenten in staat te stellen zich gemakkelijker aan te passen aan de studiemethoden van de Universiteit?

De Minister antwoordt dat het onderhavige ontwerp berust op een gans andere opvatting inzake de vorming van de studenten. De traditionele opvatting was dat de ideale vorming, die de beste resultaten oplevert, in de oude humaniora gelegen was. De studie van het Latijn werd als een minimumeis beschouwd. Het ontwerp gaat uit van het denkbeeld dat verschillende vormen van opleiding een verschil in de intellectuele ontwikkeling van de studenten met zich brengen, maar dat dezen niettemin allen bekwaam zijn om academische studies aan te vatten.

Sommige leraars in de oude talen beschouwen dit ontwerp als een slecht ontwerp waardoor hun opvatting van de cultuur en van de mens in het ongelijk wordt gesteld. Nochtans zullen zij moeten toegeven dat wij in het verleden waardevolle krachten hebben verloren die een hoge graad van academische onderlegdheid bereikt zouden hebben, indien zij daartoe wettelijk de mogelijkheid hadden gehad.

Thans valt het op dat in het middelbaar onderwijs sommige afdelingen uit een sociaal oogpunt bevoordeeld zijn, zo door hun aanzien als door de sociale standing die de leerlingen van die afdelingen hebben. Er bestaan afdelingen die overwegend worden bevolkt door kinderen uit de meer goedgee standen, t.w. de Grieks-Latijnse, de Latijns-wetenschappelijke en de wetenschappelijke afdeling. Naar de economische afdeling gaan vooral kinderen uit de lagere middenstand en uit arbeiderskringen. De best aangeschreven leerlingen treft men aan in de afdelingen die in een hoger sociaal aanzien staan.

Si un choix définitif doit être fait à l'âge de 15 ans, les enfants qui suivent les cours des sections à prestige social moins élevé seront désavantagés. Or, à l'heure actuelle, seule la section gréco-latine possède le plus large éventail de possibilités d'accès à l'Université.

Certaines sections universitaires sont en principe irrémédiablement fermées à des catégories d'élèves. Il faut les leur ouvrir. Toute la philosophie du projet se résume comme suit : toutes les sections des humanités donnent accès à toutes les facultés universitaires. Aussi, faut-il en arriver à une réforme interne de l'enseignement secondaire consistant à permettre aux étudiants de changer de section pendant les quatre premières années.

Le projet répond aux besoins et aux nécessités actuelles.

Il permet l'accès à l'Université aux élèves de toutes les sections de l'enseignement secondaire. Il tend également à supprimer un autre mal social : le manque de liberté absolue dans le choix de la section universitaire.

Une disposition compensatoire est d'ailleurs exigée : l'obtention du diplôme d'aptitude. Cette épreuve d'aptitude est, de plus, très sérieuse puisqu'elle comprend : une dissertation dans la langue maternelle, suivie éventuellement d'une discussion sur le même sujet et une interrogation sur une matière principale ou sur deux matières secondaires, au choix du récipiendaire. Cet examen permettra de déceler la valeur du jugement des récipiendaires ainsi que leur degré de culture.

Le Ministre répond ensuite aux questions soulevées.

La sélection par le moyen de l'octroi du diplôme d'aptitude dépend de la valeur des sections. Ce projet introduit un correctif à portée sociale.

Il est difficile de se prononcer actuellement sur les conséquences de ce projet dans le domaine universitaire. Le Ministre ne croit pas qu'elles seront importantes. L'Université doit s'efforcer de trouver une solution à son propre problème. Le présent projet ne peut toucher au fond du problème, de l'enseignement secondaire pour lequel une réforme est nécessaire dans tous les pays. Il faut revoir les programmes. Cet enseignement est trop encyclopédique et fait trop appel à la mémorisation. Une Commission de l'enseignement secondaire est créée; elle étudiera les correctifs à apporter. Des expériences sont d'ailleurs tentées. D'autre part, il est indispensable de se pencher également sur le problème de la première année d'Université. Ce problème est visiblement lié à celui de l'implantation des Universités permettant à celles-ci de répondre aux problèmes économiques et sociaux.

Faut-il prévoir une année de propédeutique? Il faut être prudent dans ce domaine. Bien sûr, les études vont se prolonger sans cesse. Mais l'augmentation de la durée des études ne doit pas se situer entre les degrés secondaire et universitaire. Celui-ci doit plutôt être prolongé par des années de spécialisation. L'étudiant ne termine plus son droit sans faire au moins une année de spécialisation. A l'heure actuelle, il faut, pour former un chirurgien, treize années d'études universitaires. La moindre spécialité, en médecine, nécessite un minimum de deux ans. Il en va de même dans toutes les facultés. Il serait donc dangereux d'intercaler encore une année entre l'enseignement moyen supérieur et l'enseignement universitaire. C'est surtout la première candidature qui doit être améliorée. L'étudiant ne doit plus se sentir perdu, dépaycé dans de grands auditoires. Le Gouvernement est très attentif à ce problème important ainsi qu'à celui de l'essaimage.

Wanneer op 15-jarige leeftijd een keuze moet worden gedaan, zijn de kinderen uit de afdelingen met een lager sociaal prestige benadeeld. Thans is de toestand zo, dat de Grieks-Latijnse afdeling de ruimste keuze voor verdere studie aan de Universiteit biedt.

Sommige universitaire afdelingen zijn in beginsel onvoorwaardelijk gesloten voor bepaalde categorieën van leerlingen. Die afdelingen dient men voor hen open te stellen. De gehele opzet van het ontwerp kan als volgt worden samengevat : alle afdelingen van de humaniora geven toegang tot alle academische faculteiten. Dienvolgens moet gekomen worden tot hervorming in het middelbaar onderwijs, zodat de leerlingen gedurende de eerste vier jaren naar een andere afdeling kunnen overgaan.

Het ontwerp voorziet in de huidige behoeften.

Het stelt de Universiteit open voor de leerlingen van alle afdelingen van het middelbaar onderwijs. Het strekt ook tot de afschaffing van een ander sociaal euvel, nl. het gemis aan vrije keuze van de universiteitsafdeling.

Een compensatie wordt trouwens geëist, nl. het bekomen van het diploma van bekwaamheid. Dit bekwaamheidsexamen is bovendien van zeer ernstige aard, vermits het bestaat uit een opstel in de moedertaal, eventueel gevolgd door een bespreking over hetzelfde onderwerp, en een onder-vraging over een hoofdvak dan wel over twee bijvakken, naar keuze van de examinandus. Dank zij dit examen zal het mogelijk zijn het beoordelingsvermogen en de graad van ontwikkeling van de examinandi te peilen.

Vervolgens geeft de Minister antwoord op de hem gestelde vragen.

De selectie door middel van het toekennen van een diploma van bekwaamheid hangt af van de waarde der afdelingen. Door dit ontwerp wordt een correctief met sociale tendens ingevoerd.

Het is moeilijk zich thans uit te spreken over de repercussies van dit ontwerp op universitair gebied. De Minister denkt niet dat de desbetreffende gevolgen belangrijk zullen zijn. De Universiteit moet trachten een oplossing te vinden voor haar eigen probleem. Het huidige ontwerp mag niet raken aan de grondslag zelf van het middelbaar onderwijs, waarvoor een hervorming noodzakelijk is in alle landen. De leerplannen moeten herzien worden. Er wordt op een te encyclopedische wijze les gegeven en er wordt te veel beroep gedaan op geheugenwerk. Een Commissie voor het middelbaar onderwijs wordt ingesteld, die de noodzakelijke verbeteringen moet bestuderen. Er worden trouwens experimenten gedaan. Bovendien is het onontbeerlijk ook het vraagstuk van het eerste jaar Universiteit onder de ogen te zien, een probleem dat blijkbaar samenhangt met dat van de spreiding der Universiteiten, zodat deze in de economische en sociale behoeften kunnen voorzien.

Moet een propaedeutisch studiejaar in het leven worden geroepen? Op dat gebied moeten wij voorzichtig zijn. Vanzelfsprekend zal de studietijd steeds langer worden. Die verlenging mag echter niet tussen het middelbaar en het hoger onderwijs vallen. Dit laatste moet veeleer worden verlengd door middel van specialisatiejaren. Een student in de rechten voltooit zijn studie niet zonder eerst nog een jaar specialisatie te hebben gedaan. Thans zijn er dertien jaren academische studie nodig om tot chirurg te worden opgeleid. Ook de geringste specialisatie in de geneeskunde vergt thans ten minste twee jaar studie. Zo gaat het er ook in de andere faculteiten toe. Dienvolgens ware het gevaarlijk nog een jaar studie in te voegen tussen het hoger middelbaar en het universitair onderwijs. Vooral de studie voor het kandidaatsexamen moet worden verbeterd. De student mag zich in de grote universiteitsauditoria niet langer als verloren en uit zijn kring gerukt voelen. De Regering volgt deze belangrijke kwestie en die van de spreiding der universiteiten met de grootste aandacht.

En réponse à une question posée par un autre membre, le Ministre attire l'attention sur la proposition de loi de M. Jespers ainsi que sur l'amendement déposé par M. Posson au présent projet, qui tendent à l'omnivale des sections techniques et commerciales. Le Ministre étudiera la forme la plus appropriée à donner aux amendements nécessaires.

Un membre s'est préoccupé du nombre toujours croissant de diplômés des diverses sections de l'enseignement secondaire et du trop grand nombre de diplômés universitaires en Belgique. Le Ministre lui répond qu'ayant relu le « Livre blanc », il a constaté que le calcul des besoins futurs est fondé sur une simple extrapolation des besoins actuels comme s'ils répondaient aux besoins objectifs du monde industriel, alors qu'en fait ils ne répondent qu'à des besoins subjectifs. Ce n'est pas parce qu'un industriel déclare qu'il a assez d'ingénieurs, qu'il faut en conclure qu'il y a suffisamment d'ingénieurs pour l'ensemble du pays. Ce critère subjectif est sans fondement. Il faut aussi insister sur le fait que l'industrie fait de plus en plus appel à des universitaires. Dans un autre domaine, on constate que les greffiers des tribunaux sont de plus en plus des docteurs en droit. Jadis, un vendeur qui avait réussi avec succès à remplir sa mission, devenait directeur commercial. A l'heure actuelle, les entreprises commerciales font appel à des directeurs commerciaux nantis d'un diplôme universitaire. Aussi, le Ministre, se dit persuadé que cette évolution se poursuivra dans tous les domaines.

Le Ministre répond affirmativement à la question de savoir si le jury qui procède à l'examen d'aptitude doit tenir compte du dossier du récipiendaire. Le jury le prendra d'autant plus en considération que le projet prévoit que, parmi ce jury, outre le chef de l'établissement, on rencontrera des professeurs de la dernière année et aussi, mais à titre facultatif, des professeurs de l'établissement autres que ceux de la dernière année. Il faut également remarquer que le président du jury et les professeurs de l'élève ont voix délibérative en vertu de l'article 8 du projet.

L'examen d'aptitude ne peut être une duperie. On peut le considérer comme l'épine dorsale du projet. Il ne doit pas être trop difficile pour ne pas réduire le nombre d'élus, mais il doit être sérieux. Il ne pourrait en être autrement puisqu'il porte tout d'abord sur une dissertation dans la première langue, complétée éventuellement par une conversation portant sur le sujet de la dissertation; il est complété par une interrogation orale, sur une matière principale ou sur deux matières secondaires au choix du récipiendaire, figurant au programme de la dernière année.

L'option pour la seconde épreuve a été prévue afin de ne pas rebuter les étudiants. La dissertation peut, à elle seule, permettre au jury de déceler si le récipiendaire est apte à suivre les cours universitaires. Grâce à un tel travail et surtout s'il est suivi d'une discussion, l'étudiant pourra faire la preuve de son esprit de synthèse, de sa faculté de discerner l'essentiel de l'accessoire. Cependant, la loi n'aura d'effet complet que si les premières candidatures des universités ne sont plus les cimetières des candidats. Elles doivent tendre à devenir une année de transition entre les deux types d'études, l'enseignement moyen d'une part et l'enseignement universitaire d'autre part. Au cours des premières candidatures, les élèves devront être suivis par leurs

La zijn antwoord op een door een ander lid gestelde vraag, vestigt de Minister de aandacht op het wetsvoorstel van de heer Jespers, en op het amendement van de heer Posson op het onderhavige ontwerp, strekkende tot de gelijkwaardigheid van de technische en de handelsafdelingen. De Minister zal de meeste gepaste vorm voor de nodige amendementen bestuderen.

Een lid betuigt zijn ongerustheid i.v.m. het toenemend aantal gediplomeerden van de verschillende afdelingen van het middelbaar onderwijs en met het te grote aantal academisch gevormden in België. De Minister antwoordt hem dat hij bij het herlezen van het « Witboek » tot de bevinding is gekomen dat de berekening van de toekomstige behoeften steunt op een eenvoudige extrapolatie uit de tegenwoordige behoeften, net alsof deze laatste overeenstemmen met de wezenlijke noden van de industriële kringen, terwijl zij integendeel slechts aan subjectieve behoeften beantwoorden. Wanneer een industrieel verklaart dat hij genoeg ingenieurs heeft, mag daaruit nog niet afgeleid worden dat er voor het ganse land genoeg ingenieurs zijn. Een dergelijk subjectief criterium biedt geen waarborg. Bovendien moet er met klem op gewezen worden dat de industrie steeds meer academisch gevormden vraagt. Op een geheel ander terrein constateert men dat de griffiers van de rechtbanken steeds meer onder de doctors in de rechten gerecruteerd worden. Vroeger was het zo, dat een verkoper die zich succesvol van zijn taak kweet, commercieel directeur werd. Thans vragen de handelsondernemingen commerciële directeurs die academisch gevormd zijn. De Minister is dan ook van mening dat die tendens zich op alle gebieden nog zal ontwikkelen.

De Minister antwoordt bevestigend op de vraag of de examencommissie die het zg. bekwaamheidsexamen afneemt, rekening dient te houden met het dossier van de examinandus. De examencommissie zal het des te meer in aanmerking nemen daar het ontwerp bepaalt dat in die examencommissie, naast het hoofd van de inrichting ook leraars van het laatste jaar zitting zullen hebben, en, zij het niet verplicht, leraars van de betrokken inrichting die geen les geven aan laatstejaarstudenten. Verder valt ook op te merken dat de voorzitter van de examencommissie en de leraars van de leerling, krachtens artikel 8 van het ontwerp, medebeslissende stem hebben.

Het bekwaamheidsexamen mag geen bedrieglijke schijn zijn. Het is bedoeld als de ruggespraak van het ontwerp. Het mag niet al te moeilijk zijn, om het aantal geslaagden niet te zeer te beperken, maar het moet ernstig opgevat worden. Zulks kan trouwens moeilijk anders, aangezien het bestaat in een verhandeling in de moedertaal, eventueel gevolgd door een gesprek over het onderwerp van de verhandeling; het wordt aangevuld met een mondelinge ondervraging over een hoofdvak, of over twee bijvakken die in het programma van het laatste jaar voorkomen, naar keuze van de examinandus.

De keuze die aan de studenten voor de tweede examenproef gelaten wordt, is bedoeld om hen niet af te schrikken. De verhandeling op zichzelf kan al volstaan om de examencommissie in staat te stellen na te gaan of de examinandus bekwaam is aan de universiteit te studeren. Dank zij dergelijke proef — vooral indien zij wordt gevolgd door een discussie — zal de student het bewijs kunnen leveren dat hij zin voor synthese heeft en de hoofdzaak van het toekomstige kan onderscheiden. De wet zal echter pas volledige uitwerking hebben, wanneer bij de eerste kandidaatsexamens op de Universiteit niet langer kandidaten bij de vleet zakken. Die examens zouden een overgangsjaar tussen de twee soorten onderwijs moeten worden, middelbaar

professeurs, dans des conditions telles qu'ils ne se trouvent pas dépayés à l'Université.

En réponse à un autre membre, le Ministre déclare que la crainte de voir accorder trop facilement le certificat ne se justifie point. Personne n'a intérêt à ce que l'obtention du certificat soit trop aisée. A cet égard, toute démagogie scolaire serait à condamner. Dans le système actuel, le préfet jouit d'une grande liberté pour délivrer le certificat, et dans les deux réseaux d'enseignement, les élèves entrant en rhétorique savent généralement qu'ils ont beaucoup de chances de réussir.

Au membre qui a demandé si le certificat homologué suffirait pour accéder aux études supérieures non universitaires, le Ministre répond que le diplôme d'aptitude n'est prévu que pour l'accès aux seules études universitaires. Pour l'accès aux études supérieures non universitaires, le système actuel reste en vigueur. Le Ministre peut décider cependant que le diplôme d'aptitude est obligatoire pour certaines études supérieures non universitaires. La loi ne prévoit rien à ce sujet et l'accès aux études supérieures non universitaires est fixé par arrêté royal.

En ce qui concerne les élèves qui n'obtiennent pas le diplôme d'aptitude devant le jury institué dans l'établissement où ils ont fait leurs études, mais qui désirent l'obtenir, ils ne peuvent être considérés comme forços. En vertu de l'article 11, ils peuvent se présenter devant le jury central habilité à faire passer l'épreuve d'aptitude.

A propos de l'inquiétude exprimée par un membre devant deux catégories d'étudiants, les uns ayant conquis leur certificat et un diplôme d'aptitude, les autres n'ayant que le seul certificat, le Ministre signale que l'unité des classes résulte de l'aptitude des élèves à suivre les cours qui leur sont donnés. L'origine des élèves et le genre de certificat dont ils disposent importent peu, pourvu qu'ils puissent suivre les matières enseignées.

C'est ainsi qu'un élève aura pu obtenir son diplôme d'aptitude après avoir suivi successivement les cours de deux sections différentes. Les chefs d'établissement et les professeurs auront à remplir leur mission, qui est de conseiller, d'orienter. Le projet de loi est un compromis entre ceux qui voudraient un baccalauréat et ceux qui souhaiteraient l'accès automatique sans examen d'aptitude.

A la question de savoir quelles étaient les réactions des Universités à l'égard du projet, le Ministre répond que les Universités devront réformer leurs premières candidatures, si elles ne veulent pas provoquer la sévérité accrue des examinateurs. On ne doit, du reste, pas parler de réaction globale des Universités, mais plutôt de réactions différentes de certains professeurs intéressés.

Un membre a fait remarquer que le projet de loi porte sur les six sections existantes et s'est inquiété de ce qui pourrait arriver si l'on créait de nouvelles sections. Le Ministre lui répond que toute section, reconnue comme telle, tombera sous l'application de la loi, pour ce qui concerne les sections de l'enseignement moyen. En ce qui concerne l'enseignement normal et technique, il y a lieu de se référer à l'article 7 du projet.

Au membre qui a formulé la crainte que le nombre d'échecs en première candidature ne diminuera pas, le

enerzijds en hoger anderzijds. Tijdens de eerste kandidaatsjaren zouden de studenten nog door hun professoren geleid moeten worden en wel op zodanige wijze dat zij zich niet verloren voelen aan de Universiteit.

Als antwoord aan een ander lid verklaart de Minister dat de vrees, dat het getuigschrift al te gemakkelijk zal worden toegekend, niet gewettigd is. Niemand heeft er belang bij dat het getuigschrift te gemakkelijk behaald wordt. Te dien aanzien moet elke demagogie van de zijde van de school afgekeurd worden. In het huidige systeem bezit de prefect een grote mate van vrijheid om het getuigschrift af te leveren, en in beide onderwijsnetten weten de leerlingen die tot de retorica toegelaten worden, dat zij veel kans hebben om te slagen.

Op de vraag of het gehomologeerde getuigschrift zal volstaan om toegelaten te worden tot de niet-universitaire hogere studiën, antwoordt de Minister dat het diploma van bekwaamheid uitsluitend in het leven is geroepen voor de universitaire studiën. Voor de andere hogere studiën blijft de huidige regeling gelden. De Minister kan echter beslissen dat voor bepaalde niet-universitaire hogere studiën het diploma van bekwaamheid verplicht gesteld is. Dienaangaande is in de wet niets bepaald en de toegang tot niet-universitaire hogere studiën zal bij koninklijk besluit worden geregeld.

De leerlingen die het diploma van bekwaamheid niet behalen vóór de examencommissie, ingesteld in de inrichting waar zij hun studies hebben gedaan, maar het toch wensen te bekomen, mogen zich niet als uitgesloten beschouwen. Krachtens artikel 11 mogen zij vóór de centrale examencommissie verschijnen, die bevoegd is om de bekwaamheidsproef te laten afleggen.

In verband met de bezorgdheid van een lid nopens het bestaan van twee categorieën leerlingen, van wie de enen het getuigschrift en een diploma van bekwaamheid en de anderen slechts het getuigschrift hebben behaald, deelt de Minister mede dat de eenheid van de klassen blijkt uit de bekwaamheid van de leerlingen om de gegeven lessen te volgen. De herkomst van de leerlingen en de aard van hun getuigschrift is van weinig belang, indien zij de onderwezen vakken kunnen volgen.

Zo zal een leerling zijn diploma van bekwaamheid kunnen behalen na de lessen achtereenvolgens in twee verschillende afdelingen te hebben gevolgd. De hoofden van de inrichtingen en de leraars zullen hun taak moeten vervullen: raad geven en bepaalde studierichtingen aanbevelen. Het wetsontwerp is te beschouwen als een vergelijk tussen diegenen die voorstander zijn van een baccalaureaat en diegenen die de automatische toelating zonder examen van bekwaamheid wensen.

Nopens de vraag betreffende de reacties van de Universiteiten op dit ontwerp, antwoordt de Minister dat de Universiteiten de eerste kandidaturen zullen moeten hervormen, zo zij niet een grotere strengheid van de examinatoren willen veroorzaken. Er kan overigens geen sprake zijn van een globale reactie van de Universiteiten, maar eerder van uiteenlopende reacties van sommige belanghebbende professoren.

Een lid heeft erop gewezen dat het ontwerp de zes bestaande afdelingen betreft en is bezorgd voor wat er zou kunnen gebeuren indien nieuwe afdelingen werden opgericht. De Minister antwoordt dat elke afdeling die als zodanig wordt erkend, onder de toepassing van de wet valt, dit wat de afdelingen van het middelbaar onderwijs betreft. Wat het normaal en technisch onderwijs aangaat, dient te worden verwezen naar artikel 7 van het ontwerp.

Aan het lid dat de vrees heeft geuit dat het aantal niet-geslaagden voor de eerste kandidatuur niet zal verminderen,

Ministre rétorque que ce problème ne peut être résolu par la présente loi. Les Ministres estiment qu'il faut réformer la première candidature par des méthodes nouvelles d'assimilation des étudiants à l'enseignement supérieur.

Un membre se demande si on suit la bonne méthode pour réformer l'enseignement, en commençant par le degré supérieur plutôt que par le degré inférieur.

Le Ministre de la Culture, adjoint à l'Education nationale, pense qu'on ne peut tout transformer par une refonte d'ensemble. Il est nécessaire et inévitable d'agir par étapes successives. Il n'est pas possible, à l'instar des Pays-Bas, de faire voter une loi « mammoth ».

En déposant son premier projet (n° 605), le Gouvernement a considéré qu'il était opportun de donner plus de souplesse au fonctionnement des Universités. Ce projet s'adressait aux Universités; il leur permet de créer de nouvelles facultés. Le Gouvernement s'est préoccupé de l'échelon universitaire; ainsi, n'est-il pas logique de réformer l'enseignement moyen sans au préalable lui attribuer plus de souplesse. Il est nécessaire de faire sauter les verrous qui bloquent l'entrée à l'Université. Ce projet ne constitue d'ailleurs qu'un prélude.

Le projet de loi en discussion fait état, notamment, des deux dernières années de l'enseignement moyen alors que les lois en vigueur font un tout des trois dernières années. L'enseignement moyen devrait être franchi en trois étapes de deux ans. Après les deux premières années, une sélection serait opérée et les élèves pourraient s'orienter vers d'autres sections.

Le Ministre de la Culture, adjoint à l'Education nationale, annonce qu'un projet de loi sera bientôt déposé en vue de prolonger la scolarité obligatoire. Le Gouvernement pourra alors passer à l'étude des transformations indispensables de l'enseignement primaire qui n'est plus adapté à la situation actuelle. Il n'eût certes pas été logique de réformer l'enseignement primaire avant l'enseignement moyen.

Quand le Gouvernement s'est penché sur l'étude du présent projet, plusieurs avant-projets ont été soumis. Ceux-ci prévoyaient des systèmes différents. Ainsi, l'un d'eux considérait comme notamment indispensable l'obligation d'avoir suivi le cycle complet de la section gréco-latine pour accéder à la faculté de philologie classique. On a aussi envisagé les problèmes pratiques que pose le passage d'une section des humanités vers une faculté pour laquelle l'étudiant n'a pas été préparé.

Bien sûr, le présent projet, ne résoud pas tous les problèmes. Il faudra créer des années de réorientation pour donner à chacun la possibilité de se préparer aux différentes facultés universitaires.

Faut-il tenir compte du dossier complet de l'élève ?

Le Ministre ne croit pas souhaitable de le stipuler dans le texte de la loi. Il faut éviter, à ce sujet, une sorte d'obligation absolue qui pourrait provoquer de nombreuses difficultés pour les étudiants ayant changé plusieurs fois d'établissement. Il est donc préférable de faire mention de la consultation du dossier, sous forme de recommandation, dans le présent rapport.

Un membre soulève le problème de l'année de réorientation. Actuellement déjà, pour être autorisé à suivre les cours d'ingénieur civil, il faut obtenir un certificat d'aptitude.

antwoordt de Minister dat dit vraagstuk door deze wet niet kan worden opgelost. De Ministers menen dat de eerste kandidatuur dient te worden hervormd door het aanwenden van nieuwe methodes om de aanpassing van de studenten aan het hoger onderwijs te bevorderen.

Wordt voor de hervorming van het onderwijs de goede methode gebruikt indien men met de hogere i.p.v. met de lagere graad begint ?

De Minister van Cultuur, adjunct voor de Nationale Opvoeding, is de mening toegedaan dat alles niet door een globale hervorming veranderd mag worden. Het is nodig en onvermijdelijk per etappen te werk te gaan. Het is niet mogelijk, zoals in Nederland, een « mammoet »-wet te doen goedkeuren.

Bij het indienen van haar eerste ontwerp (n° 605) heeft de Regering het gepast geacht een grotere soepelheid aan de werking van de Universiteiten te geven. Dat ontwerp betreft de Universiteiten; het schept de mogelijkheid om nieuwe faculteiten in het leven te roepen. De Regering heeft zich met het universitaire niveau beziggehouden; het is dus niet logisch het middelbaar onderwijs te hervormen zonder er een grotere soepelheid aan te geven. Het is nodig de grendels die de toegang tot de Universiteit verhinderen, uit de weg te ruimen. Dit ontwerp is overigens slechts een inzet.

Het onderhavige wetsontwerp maakt onder meer gewag van de laatste twee jaren van het middelbaar onderwijs, terwijl de vigerende wetten de laatste drie jaren als één geheel beschouwen. Het middelbaar onderwijs zou drie onderverdelingen van twee jaren moeten omvatten. Na de eerste twee jaren zou een eerste selectie plaatsgrijpen en zouden de leerlingen andere afdelingen kunnen kiezen.

De Minister van Cultuur, adjunct voor de Nationale Opvoeding, deelt mede dat eerlang een wetsontwerp met het oog op de verlenging van de leerplicht ingediend zal worden. De Regering zal dan kunnen overgaan tot de studie van de onontbeerlijke hervormingen in het lager onderwijs, dat niet meer aangepast is aan de huidige toestand. Het ware zeker niet logisch geweest het lager onderwijs vóór het middelbaar onderwijs te hervormen.

Toen de Regering het onderhavige ontwerp begon te bestuderen, werden haar verschillende voorontwerpen voorgelegd, die verschillende stelsels behelsden. Zo aanzag één ervan met name de volledige cyclus van de Grieks-Latijnse afdeling als een onontbeerlijke vereiste om toegang te krijgen tot de faculteit van de klassieke filologie. Men heeft ook de praktische problemen overwogen die voortvloeien uit de overgang van een afdeling van de humaniora naar een faculteit waarop de student niet voorbereid werd.

Dit ontwerp lost voorzeker niet alle problemen op. Er zal moeten worden voorzien in reoriëntatiejaren om iedereen de mogelijkheid te geven zich voor te bereiden op de verschillende universitaire faculteiten.

Moet rekening worden gehouden met het volledige dossier van de leerling ?

De Minister is de mening toegedaan dat het niet wenselijk is dit in de wettekst te bepalen. Men mag in die aangelegenheid niet een soort absolute verplichting invoeren, waardoor talrijke moeilijkheden zouden kunnen ontstaan voor de studenten die herhaaldelijk van instelling veranderen. Het is dan ook verkieslijk dat in dit verslag, bij wijze van aanbeveling, melding wordt gemaakt van de raadpleging van het dossier.

Een lid brengt het vraagstuk ter sprake van het reoriëntatiejaar te berde. Thans dient men reeds, om de cursussen van burgerlijk ingenieur te mogen volgen, een getuigschrift van bekwaamheid te verwerven.

Le Ministre de la Culture, adjoint à l'Education nationale, fait remarquer qu'il s'agit d'une exception, que cette faculté n'exige ni certificat, ni diplôme, mais la réussite d'un examen d'entrée.

Le Ministre de l'Education nationale et de la Culture déclare que le problème de l'année de réorientation ne change rien aux conditions d'obtention du diplôme homologué.

L'année de réorientation constitue le moyen d'aider les étudiants qui désirent entrer à l'Université dans une faculté pour laquelle ils n'étaient pas préparés.

Un membre s'intéresse plus spécialement au problème des ingénieurs civils. Des professeurs de l'Institut de Mathématiques de l'Université de Louvain ont estimé que :

1° les porteurs d'un diplôme de maturité de fin d'humanités latines-mathématiques ou modernes scientifiques A ainsi que les porteurs d'un autre diplôme de maturité en fin d'humanités, complété par un diplôme de maturité de section scientifique spéciale, doivent avoir accès aux études de candidat ingénieur-civil sans aucune épreuve préparatoire.

2° la possibilité d'admission par une épreuve préparatoire aux études de candidat en sciences (groupes : mathématiques et physique), de candidat ingénieur-civil et de candidat ingénieur-agronome, doit être maintenue pour les jeunes gens ne se trouvant pas dans un des cas mentionnés au 1°.

Le membre se demande s'il se pourrait qu'on crée une section pour élèves faibles. Dans ce cas, logiquement, il serait impensable que cette section donne accès à l'Université. Puisque le Ministre n'accepte pas une année de réorientation ou une année de propédeutique au stade universitaire, le membre en conclut que c'est au stade de l'enseignement moyen qu'il faudrait la placer. Dès lors, il faudra prévoir des subsides. Le membre souhaite avoir quelques précisions sur les projets de réorganisation de la première candidature. Il s'inquiète au sujet de la valeur attribuée au certificat et au diplôme. Il se demande s'il y aura moins de diplômes dans le système envisagé ou si, au contraire, le jury ne sera pas plus large.

Un autre membre aimerait obtenir des précisions quant à l'homologation du cycle inférieur de l'enseignement moyen. Par l'application du présent projet, le jury d'homologation va délivrer environ 50 000 certificats par an, peut-être 70 000 d'ici cinq ans. Le projet prévoit, en effet, l'obligation de délivrer un certificat homologué de l'enseignement secondaire inférieur. Le membre attire l'attention de la Commission sur le surcroît de travail qui résultera de cette obligation. D'autre part, deux commissions devant émettre un avis, il craint deux sortes d'appréciations.

Si le projet de loi a pour but de permettre l'accès à l'Université à un plus grand nombre d'étudiants, il faut, selon un membre, réexaminer rapidement tout le programme de l'enseignement moyen. Dans cette éventualité, il faudra tenir compte simultanément de la prolongation de la scolarité, de la nouvelle répartition des degrés, etc. Ne pourrait-on, à cette occasion, introduire une année de réorientation qui serait placée à un autre moment qu'à la fin du cycle des études moyennes ?

De Minister van Cultuur, adjunct voor Nationale Opvoeding, merkt op dat het hier een uitzondering geldt en dat die faculteit noch een getuigschrift noch een diploma eist, doch wel het slagen voor een toelatingsexamen.

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur verklaart dat het vraagstuk van het reoriëntatiejaar niets verandert aan de voorwaarden tot het verwerven van het gehomologeerde diploma.

Het reoriëntatiejaar is een middel om de studenten te helpen die wensen opgenomen te worden in een universitaire faculteit waarop zij niet voorbereid werden.

Een lid stelt bijzonder belang in het vraagstuk van de burgerlijke ingenieurs. De hoogleraren van het Wiskundig Instituut van de Universiteit te Leuven waren de mening toegedaan dat :

1° de houders van een maturiteitsdiploma bij het beëindigen van de Latijns-wiskundige humaniora of van de modern-wetenschappelijke humaniora A, evenals de houders van een ander maturiteitsdiploma bij het beëindigen van de humaniora, aangevuld met een maturiteitsdiploma van de speciale wetenschappelijke afdeling, zonder enig voorbereidend examen, toegang moeten hebben tot de studiën van kandidaat-burgerlijk ingenieur.

2° de mogelijkheid om op grond van een voorbereidend examen toegelaten te worden tot de studiën van kandidaat in de wetenschappen (groepen : wis- en natuurkunde), van kandidaat-burgerlijk ingenieur en van kandidaat-landbouwkundig ingenieur, opengelaten moet worden voor de jongelui die zich niet in één van de onder 1° vermelde gevallen bevinden.

Het lid vraagt zich af of de mogelijkheid bestaat dat men een afdeling voor zwakke leerlingen opricht. In dat geval zou het, logisch gezien, ondenkbaar zijn dat die afdeling toegang tot de Universiteit zou verlenen. Uit het feit dat de Minister het idee van een reoriëntatiejaar of van een jaar propaedeutica op universitair niveau niet aanvaardt, leidt het lid af dat dit jaar een plaats zou moeten krijgen in het stadium van het middelbaar onderwijs. Men zal ook in toelagen moeten voorzien. Het lid wenst enkele bijzonderheden te vernemen over de plannen tot hervorming van het eerste kandidaatsjaar. Hij maakt zich ongerust over de waarde die wordt toegekend aan het getuigschrift en aan het diploma. Hij vraagt zich af of er met de beoogde regeling minder diploma's zullen afgeleverd worden dan wel of de examencommissie zich ruimer zal betonen.

Een ander lid zou graag meer bijzonderheden willen vernemen over de homologatie van de lagere cyclus van het middelbaar onderwijs. Ingevolge de toepassing van het huidige ontwerp zal de homologatiecommissie ongeveer 50 000 getuigschriften per jaar afleveren. Over vijf jaar zal dit getal misschien 70 000 bedragen. Het ontwerp voorziet immers in de verplichte uitreiking van een gehomologeerd getuigschrift van het lager secundair onderwijs. Het lid vestigt de aandacht van de Commissie op het feit dat die verplichting een vermeerdering van het werk met zich zal brengen. Anderzijds vreest hij dat er op twee verschillende manieren zal geoordeeld worden, vermits twee commissies een advies zullen moeten uitbrengen.

Indien het wetsontwerp tot doel heeft een groter aantal studenten toegang te verlenen tot de Universiteit, zal volgens een lid, gans het leerplan van het middelbaar onderwijs spoedig moeten worden herzien. In dat geval zal men terzelfder tijd rekening moeten houden met de verlenging van de leerplicht, met de nieuwe verdeling van de graden, enz. Zou men bij die gelegenheid niet een reoriëntatiejaar kunnen invoeren dat op een andere plaats dan op het einde van de cyclus van de middelbare studiën zou komen ?

Un membre souhaite que le projet soit adopté le plus rapidement possible. Toutefois, il souhaite que quatre points soient précisés :

a) Toutes les sections des humanités et certaines sections techniques pourront préparer à l'Université. Toutes ces sections devront donc apporter la preuve d'une valeur suffisante. Elles devront, dès lors, se hisser au niveau d'une formation générale. Les inspecteurs, les professeurs vont rivaliser d'efforts pour atteindre des résultats satisfaisants pour chaque section. Que vont devenir, dans ces conditions, les élèves faibles de l'enseignement moyen ? Le Ministre a dit que l'unité des classes résulterait de l'aptitude des élèves à suivre l'enseignement. Le projet tend à reconnaître l'équivalence des sections. Que va-t-on faire des élèves qui sont nettement faibles et qui perdront complètement pied dans un enseignement moyen réorganisé ? Va-t-on créer deux sortes de sections ? Les unes, faibles, conduisant au certificat ; les autres, fortes, conduisant au diplôme. Va-t-on créer de nouvelles sections alors qu'il existe déjà actuellement des sections considérées comme résiduelles vers lesquelles sont orientés les éléments faibles ?

b) L'épreuve finale conduisant au diplôme qui donnera accès à l'Université tiendra compte du dossier de l'étudiant. Ce dossier a beaucoup d'importance et il est heureux que le jury en tienne compte. Puisqu'on désire ouvrir de nouvelles possibilités de passage d'une section à une autre, il faudra pouvoir juger l'élève notamment sur le certificat d'homologation des humanités inférieures. Il faudra aussi pouvoir examiner les résultats scolaires et les bulletins trimestriels. Le membre désire que tout cela soit bien précisé dans la loi. Il souhaite également que la discussion sur le sujet de la dissertation soit rendu obligatoire.

c) Le jury qui sera constitué en vue de l'examen de maturité va apprécier l'aptitude à entrer à l'Université. Ce jury devra s'enquérir de quelle faculté l'élève interrogé a fait choix. Il s'informera de la section dont sort l'élève et pourra apprécier quelle orientation lui convient. Il questionnera l'étudiant. Celui-ci pourra répondre qu'il n'a pas encore opté ou pourra déclarer quelle faculté il a choisie et, éventuellement, il pourra ne pas dire la vérité. Le membre craint que la décision prise par le jury soit plus sévère en fonction du choix de l'élève ou de la crainte d'un mensonge formulé par celui-ci. Aussi, il se demande s'il est bien judicieux de supprimer la distinction entre grand et petit certificat. Ne faut-il pas redouter que le jury soit trop craintif pour accorder le diplôme « omnium » ? En conséquence il pourrait y avoir moins de diplômés de l'enseignement moyen. A vouloir tout donner, on arriverait à ne rien accorder. Ne risque-t-on pas de voir les Universités opérer un raidissement et s'informer de la valeur réelle des élèves qui s'inscrivent dans les diverses facultés ? Il craint également que l'épreuve de première candidature, même modifiée, ne fasse quand même perdre un an à bon nombre d'étudiants. Ne serait-il pas souhaitable qu'une vérification de l'aptitude des candidats ait lieu immédiatement avant leur entrée à l'Université, c'est-à-dire en septembre, pour permettre à ceux qui

Een lid spreekt de wens uit dat het ontwerp zo spoedig mogelijk aangenomen wordt. Hij verlangt nochtans dat vier punten opgehelderd worden :

a) Alle humaniora-afdelingen en sommige technische afdelingen zullen een voorbereiding tot de Universiteit mogen geven. Al deze afdelingen zullen dus moeten bewijzen dat zij een voldoende waarde hebben. Zij zullen derhalve een bepaald peil van algemene vorming moeten bereiken. De inspecteurs, de leraars zullen onderling wedijveren opdat in elke afdeling bevredigende resultaten worden bereikt. Wat zal, onder die voorwaarden, het lot zijn van de zwakke leerlingen in het middelbaar onderwijs ? De Minister verklaarde dat de eenheid van de klassen zal voortvloeien uit de geschiktheid van de leerlingen tot het volgen van het onderricht. Het ontwerp heeft ten doel de gelijkwaardigheid van de afdelingen te erkennen. Wat zal er worden van de beslist zwakke leerlingen die in een gereorganiseerd middelbaar onderwijs ieder houvast zullen verliezen ? Zal worden overgegaan tot de oprichting van twee soorten afdelingen : de « zwakke », waarin het getuigschrift, en de « sterke », waarin het diploma wordt behaald ? Zullen nieuwe afdelingen opgericht worden, ofschoon er thans reeds zogenaamde « residu »-afdelingen bestaan, waarnaar de zwakke studenten georiënteerd worden ?

b) Bij het eindexamen voor het bekomen van het diploma dat toegang verleent tot de Universiteit, zal het dossier van de student in aanmerking worden genomen. Dit dossier is van groot belang, en het is verheugend dat de examencommissie hiermede rekening zal houden. Daar men van zins is nieuwe mogelijkheden open te stellen bij de overgang van de ene afdeling naar de andere, zal men de leerling onder meer moeten kunnen beoordelen op zicht van het gehomologeerd getuigschrift van de lagere afdeling der humaniora. De schoolresultaten en de driemaandelijke rapporten moeten eveneens onderzocht kunnen worden. Het lid verlangt dat de wet dat alles duidelijk bepaalt. Hij wenst eveneens dat de bespreking van het onderwerp van de verhandeling verplicht gesteld wordt.

c) De examencommissie die met het oog op het maturiteitsexamen zal opgericht worden, heeft tot taak zich uit te spreken over de bekwaamheid om tot de Universiteit te worden toegelaten. Deze examencommissie dient na te gaan welke faculteit de ondervraagde leerling kiest. Zij zal nagaan uit welke afdeling de leerling komt om te kunnen oordelen welke faculteit het best voor hem geschikt is. Zij zal de student ondervragen. Deze zal kunnen antwoorden dat hij nog geen keuze gedaan heeft ofwel zal hij precies aanduiden welke afdeling hij gekozen heeft; eventueel zal hij er zich kunnen van onthouden de waarheid te zeggen. Het lid vreest dat de door de examencommissie genomen beslissing strenger zal zijn naar gelang van de keuze van de leerling of op grond van de vrees, dat de leerling niet de waarheid gezegd heeft. Hij vraagt zich dan ook af of het wel oordeelkundig is het onderscheid tussen het « groot » en het « klein » getuigschrift af te schaffen. Moet men ook niet vrezen dat de examencommissie zal aarzelen om het « omnium »-diploma uit te reiken ? Bijgevolg zouden er minder gediplomeerden van het middelbaar onderwijs kunnen zijn. Door alles te willen geven, zou ten slotte niets toegestaan worden. Dreigt het gevaar niet, dat de Universiteiten een strakkere houding aannemen en navraag doen naar de werkelijke waarde van de studenten die zich

ne réussiraient pas, de se diriger vers l'enseignement technique sans perdre de temps ?

d) La prise en charge des frais d'une année de propédeutique incombe à l'Etat. Il faudra instaurer cette année supplémentaire, de préférence dans l'enseignement secondaire. C'est donc du Pacte scolaire qu'elle dépendra. L'Etat devra l'organiser et la faire fonctionner l'année même où la loi entrera en vigueur. Comment va-t-on résoudre ce problème nouveau ?

Quant au vœu émis par les professeurs de mathématiques de l'Université de Louvain, le Ministre est d'avis que si l'on ouvre directement l'accès de certaines sections universitaires à des élèves issus d'une section déterminée de l'enseignement moyen, on agit à l'encontre du projet de loi qui ne maintient un régime exceptionnel que pour l'entrée à la faculté des sciences appliquées. Il s'agit là d'un système spécial qui ne réclame aucune exigence particulière. Le projet de loi, par contre, prévoit une issue supplémentaire pour ceux qui veulent devenir ingénieur agronome ou licencié en sciences physiques et mathématiques. La solution préconisée par le projet de loi est conforme à la politique d'élargissement souhaitée par le Gouvernement.

Il ne lui paraît pas opportun de donner suite à ce vœu parce que la modification qu'il comporte va à l'encontre de l'économie du projet. Celui-ci, en effet, est basé sur les principes suivants :

1° Egalité de tous les diplômes d'humanités quant à l'accès à toutes les facultés universitaires, exception faite pour la polytechnique;

2° Sont en plus admis en section d'agronomie et en section de sciences mathématiques et physiques, ceux qui réussissent un examen d'admission et qui n'ont donc pas fait d'études d'humanités régulières;

3° Pour la polytechnique, la situation actuelle est maintenue :

- examen d'admission pour tous les candidats;
- réussite de l'examen ayant la valeur d'un diplôme homologué.

Les propositions de l'Université de Louvain auraient pour effet d'ouvrir une brèche dans le système. On en reviendrait partiellement au système antérieur :

- réserver l'accès d'une faculté, sans examen à des détenteurs d'un diplôme d'humanités déterminé.

En admettant ce principe, le Gouvernement créerait un précédent et pourrait être amené à faire une concession analogue, par exemple, pour la philologie classique, la philologie germanique, etc., ce qui finirait par dénaturer complètement le projet.

bij de verschillende faculteiten laten inschrijven ? Hij vreest eveneens dat de proef voor de eerste kandidatuur, zelfs na de wijziging ervan, een groot aantal studenten toch een jaar zal doen verliezen. Ware het niet wenselijk dat een onderzoek omtrent de geschiktheid van de kandidaten geschiedt onmiddellijk vóór hun toelating tot de Universiteit, in september dus, ten einde degenen die niet slagen, de gelegenheid te geven om zonder tijdverlies naar het technisch onderwijs over te gaan ?

d) De Staat moet de kosten dragen die voortvloeien uit een jaar propaedeutica. Dat bijkomend jaar dient ergens te worden ondergebracht, liefst in het secundair onderwijs. Het zal dus afhankelijk zijn van het Schoolpact. De Staat dient het te organiseren en van wal te laten steken tijdens het jaar waarin de wet in werking treedt. Hoe zal dit nieuwe probleem opgelost worden ?

Ten aanzien van de wens die de professoren in de wetkunde van de Universiteit te Leuven hebben uitgesproken, is de Minister van mening dat, wanneer men leerlingen uit een bepaalde afdeling van het middelbaar onderwijs direct tot sommige universitaire afdelingen toelaat, men in strijd met het wetsontwerp handelt, omdat daarin slechts een uitzonderingsregeling wordt behouden voor de toegang tot de faculteit van de toegepaste wetenschappen. Het geldt hier een bijzonder systeem, waarvoor aan geen speciale vereiste moet worden voldaan. Het wetsontwerp daarentegen voorziet in een bijkomende uitweg voor diegenen die landbouwkundig ingenieur of licentiaat in de natuur- en wiskundige wetenschappen wensen te worden. De door het wetsontwerp voorgehouden oplossing strookt met de door de Regering gewenste verruimingspolitiek.

Het lijkt hem niet gepast op die wens in te gaan omdat de daarbij bedoelde wijziging indruist tegen de opzet van het ontwerp. Dit berust inderdaad op de volgende beginselen :

1° Gelijktelling van alle humanioradiploma's voor de toegang tot alle universiteitsfaculteiten, met uitzondering van de polytechnische faculteit;

2° Tot de afdeling landbouwkunde en tot de afdeling wis- en natuurkundige wetenschappen worden bovendien toegelaten, zij die slagen in een toelatingsexamen en die dus geen regelmatige humaniorastudiën gedaan hebben;

3° Voor de polytechnische faculteit blijft de huidige toestand gelden :

- toelatingsexamen voor alle kandidaten;
- slagen voor een examen dat gelijkwaardig is met een gehomologeerd diploma.

De door de Leuvense Universiteit gedane voorstellen zouden tot gevolg hebben dat een bres in dit systeem wordt geslagen. Aldus zou gedeeltelijk worden teruggekeerd tot de vorige regeling :

- de toelating tot een faculteit, zonder examen, wordt voorbehouden voor degenen die in het bezit zijn van een welbepaald humaniora-diploma.

Door dit beginsel te aanvaarden zou de Regering een voorgaande scheppen, en zou zij ertoe kunnen worden gebracht een gelijkaardige toegeving te doen, bij voorbeeld voor de klassieke filologie, de Germaanse filologie, enz., waardoor het wetsontwerp uiteindelijk volledig zou worden ontzenuwd.

En ce qui concerne la création éventuelle de nouvelles sections dans l'enseignement moyen, le Ministre déclare que celles-ci permettront l'accès à l'Université, pour autant qu'elles soient organisées dans les mêmes conditions que les sections existantes. Les exigences actuelles subsisteront. Le Ministre pense que tout le projet vise au renforcement progressif de l'enseignement moyen et il espère que la loi permettra de réaliser cet objectif. Dans cette hypothèse, que vont devenir les élèves faibles qui, à l'heure actuelle, sont souvent dirigés vers la section moderne-économique? Le membre indique une solution possible : la création de sections faibles pour élèves faibles. Ces sections décerneraient le certificat homologué permettant l'accès à l'administration, au commerce et à l'industrie, mais elles n'accorderaient pas le diplôme d'accès à l'Université. Le Ministre estime que l'enseignement moyen doit être aussi bon que possible dans toutes les sections. Les certificats délivrés doivent avoir une valeur réelle. Les porteurs de ces certificats peuvent devenir des fonctionnaires de deuxième catégorie. Leur formation doit toujours rester suffisamment forte et sérieuse. Elle doit être en rapport avec les exigences des examens d'entrée à l'Etat.

Que fera le secteur privé si une nouvelle section « langues » est créée? Si les étudiants de cette section intéressent le secteur privé, il les recrutera, même si la section est plus faible. Le Ministre croit aussi que les élèves qui ne sont pas aptes à recevoir une formation générale dans une section de l'enseignement moyen doivent se diriger vers des écoles à formation plus particulière, vers l'enseignement technique et professionnel. Il faut valoriser l'enseignement technique. Celui-ci ne peut être considéré comme la partie faible de l'enseignement. Il faut y prévoir des sections fortes et des sections professionnelles. De cette façon, on luttera contre le préjugé qui laisse s'accréditer l'opinion que l'enseignement technique est un enseignement faible et que le seul enseignement de valeur supérieure est dispensé dans les athénées, les lycées, les collèges. Il ne peut exister de muraille entre l'enseignement moyen et l'enseignement technique. Aussi, faut-il que les parents soient mieux informés.

Le Ministre reprend alors les considérations qu'il a fait valoir au sujet de l'année de réorientation et de l'année de propédeutique. Il n'est notamment pas d'avis d'augmenter la durée des études à la base. Par contre, les études universitaires, pense-t-il, vont se prolonger considérablement en raison des spécialisations de plus en plus nombreuses.

Exemples : Le médecin ne pourra terminer ses études supérieures sans faire au moins une année d'oto-rhino-laryngologie, stomatologie, etc. L'électromécanicien parachèvera ses études par une année supplémentaire d'électronique. Les Universités seront obligées de créer un enseignement « post-gradué » qui est déjà actuellement très développé. Par la prolongation des études universitaires, celles-ci se diviseront en trois cycles : les candidatures, les licences et les spécialités. Il est, par conséquent, souhaitable de ne pas prolonger les études au début du cycle universitaire et faut renoncer à un « pré-premier cycle ». On objecte alors qu'il sera nécessaire de créer des années de réorientation et qu'on ne pourra éviter la prolongation des études par le bas. Le Ministre déclare que l'année supplémentaire doit être tout à fait exceptionnelle. Elle ne sera créée que si elle se révèle indispensable, si elle répond à un besoin réel et à un nombre assez important de demandes. L'enseignement moyen devra jouer un rôle important, car au cours

In verband met de eventuele oprichting van nieuwe afdelingen in het middelbaar onderwijs verklaart de Minister dat die de toegang tot de Universiteit zullen mogelijk maken voor zover zij onder dezelfde voorwaarden opgericht worden als de reeds bestaande afdelingen. De thans gestelde eisen blijven gelden. De Minister is van mening dat het ganse ontwerp de geleidelijke versteviging van het middelbaar onderwijs ten doel heeft en hoopt dat de wet het mogelijk zal maken dit doel te bereiken. Wat zal er in die onderstelling gebeuren met de zwakke leerlingen, die thans dikwijls naar de modern-economische afdeling worden georiënteerd? Het lid wijst een mogelijke oplossing aan : de oprichting van « zwakke » afdelingen voor zwakke leerlingen. Dergelijke afdelingen zouden gehomologeerde getuigschriften afgeven, die toegang verlenen tot administratie, handel en nijverheid, doch zij zouden niet het diploma voor de toegang tot de Universiteit uitreiken. De Minister is van mening dat het middelbaar onderwijs in al zijn afdelingen zo goed moet zijn als maar mogelijk is. De uitgereikte getuigschriften dienen een reële waarde te hebben. De houders van dergelijke getuigschriften kunnen ambtenaren tweede klasse worden. Hun vorming moet steeds degelijk en ernstig blijven. Zij dient in overeenstemming te zijn met de eisen die worden gesteld voor de examens voor toelating tot de staatsbetrekkingen.

Wat zal de privé-sector doen indien er een nieuwe afdeling « talen » opgericht wordt? Indien de privé-sector belang stelt in de studenten van deze afdeling zal hij hen aanwerven, zelfs indien die afdeling zwakker is. De Minister denkt ook dat de leerlingen die niet geschikt zijn om in een afdeling van het middelbaar onderwijs een algemene opleiding te krijgen, dienen over te gaan naar scholen met een meer gespecialiseerde opleiding, naar het technisch en het vakonderwijs. Het technisch onderwijs moet geherwaardeerd worden. Het mag niet langer worden beschouwd als de minderwaardige sector van het onderwijs. Hier dient te worden voorzien in sterke afdelingen en in vakafdelingen. Aldus zal men het vooroordeel bestrijden dat bij de algemene opinie ingang vindt en volgens hetwelk het technisch onderwijs minderwaardig is en volwaardig onderwijs uitsluitend verstrekt wordt in athenea, lycea en colleges. Er mag geen muur staan tussen het middelbaar en het technisch onderwijs. De ouders moeten dan ook beter voorgelicht worden.

De Minister herhaalt dan wat hij reeds betoogd heeft in verband met het reoriëntatiejaar en met het jaar propædeutica. Hij is namelijk niet van oordeel dat de duur van de studiën aan de basis moet worden verlengd. Integendeel, naar zijn mening zullen de universitaire studiën in aanzienlijke mate verlengd worden wegens de steeds talrijker wordende specialisaties.

Voorbeelden : Het zal een geneesheer niet meer mogelijk zijn hogere studiën te beëindigen zonder ten minste een studiejaar oto-rhino-laryngologie, stomatologie, enz., te volgen. De mecanicien-elektricien zal zijn studiën moeten aanvullen met een bijkomend jaar elektronika. De Universiteiten zullen verplicht zijn te voorzien in een « post-graduate » onderwijs, dat overigens thans reeds zeer uitgebreid is. Ingevolge de verlenging van het academisch onderwijs zullen de Universiteiten worden ingedeeld in drie cyclussen : de kandidaturen, de licentiaten en de specialisaties. Het is dienvolgens wenselijk de studiejaar niet te verlengen bij de aanvang van de universitaire cyclus en er dient afgezien van een voorafgaande cyclus. Er wordt hiertegen opgeworpen dat het nodig zal zijn reoriëntatiejaar in te voeren en dat aldus de verlenging van de aanvangsstudiejaar niet belet zal kunnen worden. De Minister verklaart dat het bijkomende studiejaar volkomen uitzonderlijk moet zijn. Het zal slechts worden opgericht indien het als volstrekt

des quatre années inférieures des humanités, le préfet et les professeurs auront à conseiller, à orienter d'avantage les étudiants. Il est entendu que les classes de réorientation ne seront subventionnées que si leur nécessité est démontrée.

Le Ministre examine alors la question de la réorganisation de la première candidature. Le projet n° 605 habilitera le Roi à redistribuer les matières au sein des candidatures et même des licences. L'enseignement universitaire doit rester ce qu'il est : les étudiants doivent apprendre à étudier par eux-mêmes, ils doivent se préparer par l'effort personnel à devenir les hommes qui auront la responsabilité de constituer les cadres de la société. Cependant, il faut les y initier progressivement. C'est pourquoi, on assiste à une transformation au sein des premières candidatures. A l'Université de Louvain, on a instauré des épreuves indicatives au cours du premier trimestre; à l'Université de Bruxelles, des instructeurs qui sont de véritables « assistants pédagogiques » réexpliquent aux étudiants des matières mal comprises, leur désignent les livres dont ils ont besoin, les conseillent. En première candidature, on doit procéder à une réorganisation dans le choix des matières. Celles-ci devront s'adresser davantage au jugement. Elles devront faire moins de place à la simple mémorisation. Ces matières devront permettre d'apprécier valablement les facultés mentales des étudiants. Au cours de la première année d'université, il est absolument indispensable que les étudiants soient mieux encadrés. On devrait prévoir des « assistants pédagogiques » par groupe d'élèves variant de 10 à 20.

Les Etats-Unis appliquent déjà ce système dans leurs universités. Il serait aussi souhaitable de surveiller les présences aux cours, d'alerter les parents en cas d'insuffisance grave. L'étudiant de première candidature doit être encadré, conseillé et contrôlé.

L'application de la loi en discussion va-t-elle accroître le nombre d'échecs? Le Ministre ne le pense pas. Les diplômes et certificats homologués n'auront pas plus de valeur qu'auparavant. Le Ministre ne croit pas qu'il y aura davantage de diplômés.

En réponse au membre qui a posé la question relative aux commissions d'homologation, il déclare qu'il y aura évidemment deux commissions, l'une pour le cycle inférieur de l'enseignement moyen, l'autre pour le cycle supérieur, et qu'il importe peu que leur jurisprudence soit la même puisque les matières sont différentes. Le Ministre examinera les problèmes d'organisation qui se poseront ainsi que les conséquences administratives et de jurisprudence.

Au dernier intervenant le Ministre répond :

a) Les sections actuelles, dites faibles, seront amenées à produire un effort de formation générale. Allons-nous créer des classes fortes et des classes faibles? Une telle conception ne pourrait jamais être traduite d'une manière organique. De plus, elle ne pourrait être réalisée que dans les grands établissements où il y a de nombreuses classes. Il est permis de grouper dans des classes différentes les élèves forts et les élèves faibles. Cette mesure doit tendre à éviter tout décalage et permettre aux élèves faibles

noodzakelijk wordt beschouwd, indien het aan een reële behoefte en aan een vrij belangrijk aantal aanvragen beantwoordt. Het middelbaar onderwijs dient een belangrijke rol te vervullen, want in de loop van de vier lagere humaniorajaren zullen de prefecten en de leraars de studenten vaker met raad dienen bij te staan en hen in ruimere mate in hun studie te oriënteren. Vanzelfsprekend zullen de reoriënteringsklassen pas gesubsidieerd worden wanneer is uitgemakt dat zij noodzakelijk zijn.

De Minister handelt daarna over de reorganisatie van de eerste kandidatuur. Het ontwerp n° 605 zal de Koning ertoe machtigen in een nieuwe indeling van de leerstof over de candidatures en zelfs over de licentiaatsjaren te voorzien. Het universitair onderwijs dient te blijven wat het is : de studenten dienen uit eigen beweging te studeren, zij moeten zich door persoonlijke inspanning voorbereiden op hun toekomstige verantwoordelijkheid : het vormen van het kader van de samenleving. Zij dienen echter hiertoe geleidelijk te worden opgeleid. Daarom doet zich een verandering voor in de eerste candidatures. Aan de Universiteit te Leuven worden tijdens het eerste kwartaal examens afgenomen om er aanwijzingen uit af te leiden; aan de Brusselse Universiteit zijn er « pedagogische assistenten » die de slecht begrepen leerstof opnieuw uitleggen aan de studenten, hun de nodige boeken aanwijzen en hun raad geven. In de eerste kandidatuur dient een reorganisatie te worden doorgevoerd in de keuze van de leerstof. De stof dient meer afgestemd te zijn op het beoordelingsvermogen. Er moet minder belang worden gehecht aan gewoon geheugenwerk. Deze leerstof dient een behoorlijke beoordeling van de verstandelijke vermogens van de studenten mogelijk te maken. Het is volstrekt noodzakelijk dat de studenten beter omringd worden tijdens het eerste studiejaar aan de Universiteit. Er zouden « pedagogische assistenten » moeten aangewezen worden per groep van 10 à 20 studenten.

De Verenigde Staten passen dit systeem reeds in hun Universiteiten toe. Het ware ook gewenst, de aanwezigheid tijdens de lessen te controleren en de ouders te waarschuwen in geval van ernstige ontoereikendheid. De student van de eerste kandidatuur moet omringd, geleid en gecontroleerd worden.

Zal het aantal niet-geslaagden toenemen ingevolge de toepassing van de onderhavige wet? De Minister meent van niet. De gehomologeerde diploma's en getuigschriften zullen geen grotere waarde hebben dan voorheen. De Minister denkt ook niet dat er meer gediplomeerden zullen zijn.

In antwoord aan het lid dat een vraag betreffende de homologatiecommissies heeft gesteld verklaart hij dat er natuurlijk twee commissies zullen zijn : de ene voor de lagere graad van het middelbaar onderwijs en de andere voor de hogere graad, er aan toevoegende dat het weinig belang heeft dat hun rechtspraak dezelfde is vermits de vakken verschillend zijn. De Minister zal de organisatieproblemen onderzoeken die hierbij zullen rijzen en nagaan welke gevolgen daaruit zullen voortvloeien op het gebied van administratie en rechtspraak.

De Minister antwoordt als volgt aan de laatste spreker :

a) De huidige afdelingen, die zwakke afdelingen genoemd worden, zullen een inspanning moeten doen in de richting van de algemene vorming. Zullen er sterke en zwakke klassen worden opgericht? Deze opvatting zou nooit in een organiek verband weergegeven kunnen worden. Zij zou bovendien slechts in grote inrichtingen met talrijke klassen verwezenlijkt kunnen worden. De sterke en de zwakke leerlingen mogen in verschillende klassen worden samengebracht. Het doel van deze maatregel is te vermijden dat een

de combler leur retard. La solution réside dans le développement de l'enseignement technique et professionnel. C'est pourquoi il faut créer des sections techniques rattachées à l'enseignement moyen.

b) En ce qui concerne l'épreuve finale, le Ministre admet que le dossier de l'élève doit retenir toute l'attention. Il croit nécessaire de rappeler quel est l'esprit du projet de loi : quel que soit le certificat homologué détenu par l'étudiant et quelle que soit la section d'humanités dont il a suivi les cours, le jury doit examiner si le récipiendaire fait suffisamment preuve de maturité, au cours de l'examen d'aptitude, pour prétendre avoir accès à l'Université.

Le Ministre fait observer à ce sujet que les membres du jury ayant voix délibérative sont précisément les professeurs de l'élève, ce qui constitue une garantie importante. Ces professeurs connaissent le récipiendaire mieux que quiconque. D'autre part, il ne faut pas attribuer une importance absolue aux « bulletins ». Un élève peut faire les trois premières années des humanités sans être considéré comme un bon élève. Il peut très bien s'améliorer, se bonifier au cours des trois dernières années. L'esprit d'un adolescent peut mûrir au cours des années scolaires. Le Ministre est d'avis que le dossier et l'examen d'aptitude, outre la connaissance que les professeurs du jury ont de l'élève, sont deux éléments suffisants. Le Ministre ne peut accepter de faire du dossier un document légal.

c) Faut-il souhaiter deux catégories de diplômes, certains étudiants nantis d'un grand certificat, d'autres dotés du petit certificat ?

La première impression du Ministre est qu'un certificat de section supprimerait l'omnivalence. Pour les intéressés, il n'y aurait pas grand-chose de changé. Ce qu'il faut, c'est supprimer tout obstacle formel à l'entrée dans une faculté. Le diplôme d'aptitude doit être délivré uniquement dans le but auquel il est destiné. L'examen d'aptitude doit être le même pour tous. Si des sections sont faibles ou fortes, leur force ou leur faiblesse se traduira par le nombre de certificats d'aptitude qu'elles emporteront. Il est possible qu'en vertu du présent projet, 5 % seulement d'élèves de la section économique pourront accéder à l'Université, alors qu'auparavant ils ne le pouvaient pas et ne pouvaient se prévaloir d'un diplôme de l'enseignement supérieur.

d) Le flot d'élèves dans les candidatures ne sera-t-il pas plus important ? Le membre souhaite qu'on fasse passer un examen avant la rentrée scolaire, soit au début septembre, afin de permettre aux candidats malheureux de trouver éventuellement une autre issue. Le Ministre pense qu'il faut opter entre une épreuve d'aptitude et un examen d'entrée. Celle-ci a lieu au sein de l'établissement même où l'élève a suivi les cours et où il n'est pas inconnu. S'il doit passer une épreuve à l'Université, il y sera considéré comme un numéro. Le Ministre combat ce dernier système. Il estime que les parents devraient être prévenus du résultat d'une épreuve indicative qui aurait lieu en décembre dans les premières candidatures. En cas d'échec, l'étudiant pourrait encore suivre un autre enseignement et éviter la perte d'une année scolaire.

kloof ontstaat en het de zwakke leerlingen mogelijk te maken hun achterstand in te halen. De oplossing moet worden gezocht in de ontwikkeling van het technisch en vakonderwijs. Daarom dienen in het middelbaar onderwijs technische afdelingen te worden opgericht.

b) Wat het eindexamen betreft, erkent de Minister dat aan het dossier van de leerling alle aandacht dient te worden gehecht. Hij acht het nodig de aandacht opnieuw te vestigen op de geest waarin het wetsontwerp is opgevat : zonder dat een onderscheid wordt gemaakt tussen het homologatie-getuigschrift waarvan de leerling houder is, noch tussen de humaniora-afdelingen waarvan hij de lessen heeft gevolgd, moet de examencommissie onderzoeken of de examinandus bij het bekwaamheidsexamen bewijs geeft van voldoende maturiteit om tot de Universiteit toegelaten te worden.

In dit verband merkt de Minister op dat de leden van de examencommissie die beraadslagende stem hebben, leraars van de leerling zijn, wat een belangrijke waarborg is. Deze leraars — beter dan wie ook — kennen de examinandus. Anderzijds moet het belang van de rapporten niet als beslissend worden beschouwd. Een leerling kan de eerste drie studiejaar van de humaniora doorlopen zonder als een goed leerling te worden beschouwd. Het is best mogelijk dat hij zich tijdens de laatste drie jaren opwerkt. De geest van een jongeling kan rijper worden in de loop van de schooljaren. De Minister meent dat het dossier en het bekwaamheidsexamen vóór een examencommissie waarin leraars zitting hebben, die de leerling kennen, twee voldoende gegevens zijn. De Minister wil niet dat het dossier een wettelijk stuk wordt.

c) Is het wenselijk dat er wordt voorzien in twee categorieën van gediplomeerden : sommigen met een volledig, anderen met een beperkt getuigschrift ?

Naar de eerste indruk van de Minister zou een getuigschrift per afdeling de volledige gelijkwaardigheid onmogelijk maken. Voor de belanghebbenden zou er weinig zijn veranderd. Het doel is elke formele belemmering voor de toegang tot een faculteit te doen verdwijnen. Het diploma van bekwaamheid mag slechts worden uitgereikt met inachtneming van het doel waarvoor het is bestemd. Het bekwaamheidsexamen moet gelijk zijn voor iedereen. Indien afdelingen sterk of zwak zijn, zal hun sterkte of hun zwakte blijken uit het aantal getuigschriften van bekwaamheid dat zij zullen bekomen. Mogelijk zal krachtens dit ontwerp slechts 5 % van de leerlingen uit de economische afdeling toegang hebben tot de Universiteit, terwijl zulks vroeger uitgesloten was en zij zich niet konden beroepen op een diploma van het hoger onderwijs.

d) Zal de toevloed van studenten in de candidaturen niet groter zijn ? Het lid wenst dat men vóór de opening der scholen, dus begin september, een examen zou afnemen, om het de gezakte kandidaten mogelijk te maken eventueel een andere richting te kiezen. De Minister meent dat men moet kiezen tussen een bekwaamheidsexamen of een examen voor toelating tot de Universiteit. Hij zelf verkiest het bekwaamheidsexamen, dat afgelegd wordt in de inrichting waar de leerling de lessen heeft gevolgd en dus geen onbekende is. Indien hij een examen moet afleggen aan de Universiteit, zal hij er als een nummer worden beschouwd. De Minister verzet zich tegen een dergelijk systeem. Hij is van oordeel dat de ouders op de hoogte moeten worden gebracht van de uitslagen van een in de eerste candidaturen in december te organiseren examen, dat de waarde van een aanwijzing zou bezitten. In geval van mislukking kan de student dan nog een ander onderwijs volgen en aldus het verlies van een schooljaar vermijden.

e) Il ne peut absolument pas être question de généraliser le principe de l'année de réorientation. Cependant, si celle-ci est institutionnalisée, elle devra être subsidiée.

**

Discussion des articles.

Article premier.

Article 5, §§ 1 et 2, des lois coordonnées.

Un membre estime que la rédaction de cet article est claire, mais qu'il est utile d'en préciser la portée dans le rapport. Il souligne que les candidats qui ne possèdent pas le diplôme d'aptitude à accéder à l'enseignement supérieur sont néanmoins admis à l'examen de candidat en sciences — groupe sciences mathématiques et physiques — s'ils ont réussi l'examen d'entrée institué par l'Université. Cette disposition est importante pour les diplômés de l'enseignement technique. Elle recueille l'approbation de l'intervenant qui pose les questions suivantes :

1° pourquoi n'est-il pas prévu que les récipiendaires peuvent également présenter cet examen devant le jury central ?

2° un étudiant qui a réussi cette épreuve devant le jury d'une Université, peut-il suivre les cours d'une autre Université avant d'avoir obtenu son diplôme de candidat ?

En ce qui concerne le § 2, l'intervenant fait observer qu'il n'y a rien de changé relativement à l'admission à l'examen de candidat ingénieur civil. Tous les récipiendaires doivent avoir été reçus à un examen d'admission organisé soit par le jury central, soit par un jury institué par une Université.

Le membre approuve le maintien de cette disposition. Il regrette toutefois que les matières sur lesquelles les étudiants sont interrogés dépassent, et parfois de fort loin, le niveau de la première scientifique. Il faut établir, en cette matière, une coordination entre les professeurs de première année de l'enseignement moyen et les membres des jurys universitaires.

Le Ministre de l'Education nationale et de la Culture répond :

1. Un jury central spécial est prévu à l'article 5, § 2, parce que le diplôme d'aptitude obtenu devant le jury central ordinaire ne donne pas accès à l'examen de candidat ingénieur civil. Par contre, les étudiants qui n'ont pas fait d'études régulières et qui désireraient se présenter à l'examen de candidat en sciences — groupe sciences mathématiques et physiques — et de candidat ingénieur agronome, peuvent se présenter devant le jury central de l'enseignement moyen supérieur. Ils seront admis à ces examens si le jury central leur délivre le diplôme d'aptitude. Il n'est donc pas nécessaire de prévoir un jury central spécifique pour eux.

e) Er kan volstrekt geen sprake van zijn het reoriëntatiejaar te veralgemenen. Zo dit echter officieel wordt ingesteld, moet het worden gesubsidieerd.

**

Bespreking van de artikelen.

Eerste artikel.

Artikel 5, §§ 1 en 2 van de gecoördineerde wetten.

Een lid meent dat de tekst van dit artikel duidelijk is, maar dat het dienstig zou zijn de draagwijdte ervan nader toe te lichten in het verslag. Hij onderstreept dat de kandidaten, die niet in het bezit zijn van het diploma van bekwaamheid dat hun toegang moet verlenen tot het hogere onderwijs, niettemin tot het examen van kandidaat in de wetenschappen — groep wis- en natuurkundige wetenschappen — worden toegelaten, indien zij geslaagd zijn voor het door de Universiteit georganiseerde toelatingsexamen. Deze bepaling is van belang voor de houders van een diploma van technisch onderwijs. Zij wordt goedgekeurd door het lid, die de volgende vragen stelt :

1° Waarom wordt niet bepaald dat de examinandi dat examen ook voor de centrale examencommissie mogen afleggen ?

2° Mag een student die voor die proef geslaagd is voor de examencommissie van een Universiteit, de cursussen aan een andere Universiteit volgen, alvorens hij het kandidaatsdiploma heeft behaald ?

Wat § 2 betreft, merkt het lid op dat niets gewijzigd wordt inzake de toelating tot het examen van kandidaat-burgerlijk ingenieur. Alle examinandi moeten geslaagd zijn voor een toelatingsexamen, dat ingericht werd door de centrale examencommissie of door een door een Universiteit ingestelde examencommissie.

Het lid stemt in met het behoud van deze bepaling, doch hij betreurt dat de stof, waarover de studenten worden ondervraagd, het peil van het eerste jaar wetenschappen soms ver overtreft. Op dit gebied dient een coördinatie tot stand te worden gebracht tussen de leraars van het eerste jaar middelbaar onderwijs en de leden van de universitaire examencommissies.

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur antwoordt :

1. In artikel 5, § 2, wordt een speciale centrale examencommissie bedoeld, omdat men met een voor een gewone centrale examencommissie behaald diploma van bekwaamheid niet toegelaten wordt tot het examen van kandidaat-burgerlijk ingenieur. Daarentegen mogen de leerlingen die geen regelmatige studies hebben gedaan en die zich voor het examen van kandidaat in de wetenschappen — groep wis- en natuurkundige wetenschappen — en van kandidaat-landbouwkundig ingenieur zouden willen aanmelden, het examen vóór de centrale examencommissie van het hoger middelbaar onderwijs afleggen. Zij worden tot de bedoelde examens toegelaten, indien de centrale examencommissie hun het diploma van bekwaamheid aflevert. Voor hen hoeft dus niet in een speciale centrale examencommissie te worden voorzien.

2. Aucune disposition de la loi n'empêche un étudiant de changer d'Université en cours d'études, même s'il a été admis à la suite d'un examen d'admission organisé par une autre Université.

A la remarque faite par l'honorable membre, à propos du § 2, le Ministre répond qu'il pourrait en effet être utile d'assurer une coordination entre les professeurs de dernière année de l'enseignement moyen et les membres des jurys universitaires. Toutefois, cette coordination devrait résulter d'un échange de vues et d'un accord entre les intéressés; il ne lui paraît pas opportun d'agir en cette matière par la voie légale ou réglementaire.

Tout en ne désirant pas remettre en question le principe même de l'omnivale, qu'il approuve, un membre n'est pas convaincu que la voie suivie permettra d'obtenir l'omnivale effective. En effet, le système préconisé est basé sur l'examen de maturité qu'il trouve insuffisant. Si cet examen n'est pas sérieux, la nouvelle loi sera inopérante. Deux problèmes fondamentaux attendent une solution: la réforme de l'enseignement moyen et celle de l'enseignement universitaire. Comme ces réformes sont indispensables au fonctionnement du système d'omnivale, il souhaite que le rapport fournisse un aperçu de ce qu'elles seront. Aucune mesure superficielle ne permettra d'aboutir à l'équivalence effective. C'est l'enseignement moyen qu'il convient de réformer avant tout.

Le Ministre pense qu'il faut éviter de propager toute illusion. Le projet de loi ne change rien au fait que certaines sections préparent moins bien que d'autres aux études universitaires. Cependant, il tend spécialement à supprimer toute forclusion, tout véto. Grâce à ce projet, tout élève intelligent, même s'il a été mal orienté, ne sera pas forclus.

Il s'agit de changer de méthode. Le vote du projet aura pour effet d'exercer une pression tant sur l'enseignement moyen que sur l'enseignement universitaire en vue de les adapter l'un à l'autre. Les sections les plus faibles de l'enseignement moyen devront être renforcées. Les méthodes et les programmes de l'enseignement secondaire devront être revus. Les établissements d'enseignement moyen devront faire un réel effort pour s'adapter à l'application souhaitable du projet.

Il se peut qu'il y ait de très bons élèves dans de mauvaises sections. Ce sont ces élèves que la loi veut sauver, en leur permettant d'accéder à l'Université. C'est la raison pour laquelle le Gouvernement souhaite que ce projet soit discuté en premier lieu.

Il y aura plus d'élèves à l'Université: les uns y entreront par la voie habituelle, les autres viendront d'autres sections. Il est donc indispensable que l'Université hâte sa réforme (méthode, encadrement, etc.), notamment au stade des premières candidatures. Le Ministre répète qu'un effort devra être fait simultanément du côté de l'enseignement moyen et de l'enseignement universitaire. Le projet de loi en discussion permettra une sélection plus judicieuse des meilleurs cerveaux du pays. Les pouvoirs organisateurs prendront leurs responsabilités.

Un membre insiste pour qu'il soit procédé rapidement à la réorganisation de l'enseignement moyen de crainte que de nombreux élèves ne s'inscrivent dans les sections faibles.

Le Ministre reconnaît qu'il faut agir vite. Cependant, il demande au membre de ne pas perdre de vue que l'inconvénient qu'il signale sera corrigé par l'instauration de l'examen d'aptitude.

2. Geen enkele wetsbepaling helet een student van de ene Universiteit naar een andere over te gaan in de loop van zijn studie, zelfs indien hij toegelaten werd op een door een andere Universiteit georganiseerd toelatingsexamen.

Op de opmerking van het lid in verband met § 2, antwoordt de Minister dat het inderdaad nuttig zou zijn een coördinatie tot stand te brengen tussen de leraars van het laatste jaar middelbaar onderwijs en de leden van de universitaire examencommissies. Doch die coördinatie moet de vrucht zijn van een gedachtenwisseling en van overleg tussen de betrokkenen; het komt hem ongepast voor op dit gebied wettelijke of reglementaire maatregelen te nemen.

Zonder het beginsel zelf van de volledige gelijkwaardigheid, die hij overigens goedkeurt, te willen betwisten, gelooft een lid nochtans niet dat de gevolgde procedure werkelijk tot de volledige gelijkwaardigheid zal leiden. De voorgestelde regeling steunt immers op het maturiteits-examen, dat, naar zijn oordeel, niet volstaat. Indien dit examen niet ernstig wordt georganiseerd, zal de nieuwe wet niets uithalen. Twee fundamentele problemen vragen om een oplossing: de hervorming van het middelbaar onderwijs en die van het universitair onderwijs. Aangezien die hervormingen onontbeerlijk zijn voor de goede werking van het stelsel der volledige gelijkwaardigheid, wenst hij in het verslag een overzicht te vinden van wat zij in werkelijkheid zullen zijn. Met halve maatregelen kan men de werkelijke volledige gelijkwaardigheid niet bereiken. Vóór alles dient het middelbaar onderwijs te worden hervormd.

De Minister meent dat men geen illusies mag wekken. Het wetsontwerp verandert niets aan het feit dat bepaalde afdelingen een minder goede voorbereiding op het hoger onderwijs zijn dan andere. Doch het strekt er in het bijzonder toe elke uitsluiting te voorkomen. Dank zij dit ontwerp zal geen enkel begaafd leerling, zelfs indien hij slecht werd georiënteerd, nog worden uitgesloten.

Het gaat hier om een wijziging in de methode. De goedkeuring van het ontwerp zal met zich brengen dat druk wordt uitgeoefend zowel op het middelbaar als op het universitair onderwijs om ze tot onderlinge aanpassing te brengen. De afdelingen van het middelbaar onderwijs, die thans het zwakst zijn, moeten worden versterkt, methodes en leerplannen herzien. De inrichtingen van middelbaar onderwijs zullen zich een werkelijke inspanning moeten getroosten om zich naar de gewenste uitvoering van het ontwerp te schikken.

Mogelijk bevinden er zich uitstekende leerlingen in zwakke afdelingen. Men wil de wet redden door hun de toegang tot de Universiteit mogelijk te maken. Daarom dringt de Regering aan opdat dit ontwerp in de eerste plaats behandeld zou worden.

De Universiteit zal meer studenten tellen: dezen zullen de gebruikelijke weg volgen, genen zullen uit andere afdelingen komen. Het is derhalve onontbeerlijk dat de Universiteit haast maakt met haar hervormingen (methode, kaders, enz.), met name voor de eerste candidaturen. De Minister herhaalt dat er een gelijktijdige inspanning zal moeten worden geleverd door het middelbaar en het universitair onderwijs. Het onderwerpelijke wetsontwerp zal een oordeelkundiger selectie van de meest begaafden in dit land mogelijk maken. De inrichtende instanties zullen hun verantwoordelijkheden opnemen.

Een lid dringt aan opdat spoedig zou worden overgegaan tot de reorganisatie van het middelbaar onderwijs uit vrees dat talrijke leerlingen zich voor de zwakkere afdelingen zouden aanmelden.

De Minister erkent dat een snel ingrijpen geboden is. Hij verzoekt het lid echter niet uit het oog te verliezen dat het door hem aangehaalde bezwaar ondervangen wordt door de instelling van het bekwaamheidsexamen.

Le Ministre de la Culture, adjoint à l'Education nationale, constate que le membre envisage la réforme des programmes d'enseignement et non celle des structures.

Un membre fait le point en comparant la situation actuelle à la situation future. A l'avenir, si le candidat à l'enseignement universitaire n'a pas obtenu un diplôme d'humanités, trois possibilités peuvent s'offrir à lui :

- a) examen devant le jury central;
- b) examen d'aptitude;
- c) examen d'entrée (prévu seulement pour les sciences mathématiques et physiques et pour l'accès au grade d'ingénieur civil).

Les trois méthodes exigent des qualités différentes.

M. Posson expose les raisons pour lesquelles il a présenté des amendements (Doc. n° 534/2).

C'est l'Exposé des Motifs du projet de loi en discussion qui lui a fourni les meilleurs arguments. Il en trouve d'autres d'ordre social et économique. Selon M. Posson l'Exposé des Motifs fait honneur au Gouvernement, car la question de l'accès à l'Université aux enfants d'ouvriers se pose depuis longtemps. Il estime que la voie de l'enseignement supérieur doit être ouverte également aux enfants qui ont suivi les cours des sections techniques.

Les Ministres estiment que l'article 5 des lois coordonnées doit rester consacré uniquement à l'enseignement moyen classique, mais, qu'à l'article 7, où il est question d'assimilation, pourraient être insérées les exceptions à la règle et notamment celles faisant l'objet de l'amendement de M. Posson.

Un membre attire l'attention sur les termes utilisés : « diplôme d'aptitude », « examen de maturité », « examen d'aptitude ».

L'examen de maturité est la seule voie menant à l'Université. Il faut préciser en quoi consistent ces examens de maturité, d'aptitude, d'entrée.

Le Ministre de l'Education nationale et de la Culture déclare que les auteurs du projet ont prévu précisément un examen d'aptitude spécial pour entrer à l'Université.

Un membre insiste à nouveau sur l'importance du dossier de l'étudiant et sur la nécessité de bien préciser la portée de l'examen d'aptitude.

Il est décidé que les votes seront réservés.

Article 6 des lois coordonnées.

Un membre demande quelques éclaircissements.

— Le projet de loi parle de « certificats d'études moyennes supérieures ». Il n'est donc pas question de certificat homologué. Est-ce dû au fait que les deux épreuves pour obtenir le certificat et le diplôme ne sont séparées que de quelques jours et qu'il est donc impossible d'obtenir l'homologation dans un délai aussi court ? Il est répondu affirmativement par le Ministre de l'Education nationale et de la Culture.

— Le 1°, c), fait état de 50 % des points obtenus aux épreuves et travaux de la dernière année. S'agit-il de 50 % du total des points, pour autant que les minima requis dans chaque branche soient atteints ? A cette question, il est également répondu par l'affirmative par M. le Ministre de l'Education nationale et de la Culture. Il n'est, en aucune manière, renoncé aux exigences actuelles et par conséquent il n'y a pas de régime privilégié pour la rhétorique.

De Minister van Cultuur, adjunct voor de Nationale Opvoeding, stelt vast dat het lid de hervorming van de leerplannen en niet die van de structuren op het oog heeft.

Een lid vat de bespreking samen door de huidige toestand te vergelijken met die in de toekomst. Wat dit laatste betreft, zijn er drie mogelijkheden voor degene, die universitair onderwijs wil aanvatten zonder in het bezit te zijn van een humanioradiploma :

- a) examen vóór de centrale examencommissie;
- b) bekwaamheidsexamen;
- c) toelatingsexamen (alleen voor de groep wis- en natuurkundige wetenschappen en voor de toelating tot de graad van burgerlijk ingenieur).

Voor de drie methodes zijn verschillende hoedanigheden vereist.

De heer Posson zet de redenen uiteen waarom hij amendementen heeft voorgesteld (Stuk n° 534/2).

De beste argumenten putte hij uit de Memorie van Toelichting van het wetsontwerp, dat thans wordt besproken. Doch er zijn ook sociale en economische argumenten. Volgens de heer Posson strekt de Memorie van Toelichting de Regering tot ere, want de toegang van arbeiderskinderen tot de Universiteit is een sedert lang opgerakeld probleem. Hij meent dat hoger onderwijs ook moet openstaan voor leerlingen, die de leergangen in de technische afdelingen hebben gevolgd.

De Ministers zijn van mening dat artikel 5 van de gecoördineerde wetten voor de toekomst enkel toepasselijk moet blijven op het klassiek middelbaar onderwijs, maar dat men in artikel 7, waar sprake is van gelijkstelling, de uitzonderingen op de regel kan opnemen, en met name die waarin het amendement van de heer Posson voorziet.

Een lid vestigt de aandacht op de gebruikte terminologie : « bekwaamheidsdiploma », « maturiteitsexamen », « bekwaamheidsexamen ».

Alleen het maturiteitsexamen verleent toegang tot de Universiteit. Er dient nader te worden bepaald waarin die maturiteits-, bekwaamheids- en toelatingsexamens bestaan.

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur antwoordt dat de auteurs van het ontwerp precies een speciaal bekwaamheidsexamen hebben ingesteld om tot de Universiteit te worden toegelaten.

Een lid onderstreept nogmaals het belang van het dossier van de leerling en de noodzakelijkheid om de draagwijdte van het bekwaamheidsexamen duidelijk te omschrijven.

Er wordt besloten de stemmingen aan te houden.

Artikel 6 van de gecoördineerde wetten.

Een lid vraagt enkele ophelderingen.

— Het wetsontwerp maakt gewag van een « getuig-schrift van hoger middelbaar onderwijs ». Er is dus geen sprake van gehomologeerd getuig-schrift. Is dit te wijten aan het feit dat er slechts enkele dagen liggen tussen de twee examens tot het bekomen van het getuig-schrift en het diploma en het dus onmogelijk is de homologatie binnen zulke korte termijn te verkrijgen ? De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur antwoordt daar bevestigend op.

— In 1°, c), wordt gewag gemaakt van 50 % van de punten behaald voor de examens en werken van het laatste jaar. Geldt het hier 50 % van het totaal der punten, voor zover het voor ieder leervak vereiste minimum behaald werd ? Ook op deze vraag antwoordt de Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur bevestigend. Men laat op geen enkele manier de huidige vereisten varen, en er is bijgevolg geen bevoorrecht regime voor de retorica.

Un autre membre soulève le problème des élèves issus d'écoles qui ne délivrent pas de certificats homologués. Pourront-ils néanmoins se présenter à l'examen d'aptitude ?

Le Ministre de l'Education nationale et de la Culture répond que tout se passe sous réserve de l'homologation du diplôme des études moyennes.

Un membre constate que le projet apporte une modification au système en vigueur : actuellement, si l'étudiant n'a pas obtenu de certificat homologué, il peut néanmoins entrer à l'Université; à l'avenir, ce ne sera plus possible.

Un membre exprime le souhait qu'un tableau synoptique soit distribué aux membres de la Commission. Il est nécessaire d'indiquer avec précision si le système est plus ou moins rigoureux qu'auparavant et pour quelles raisons.

Article 7 des lois coordonnées.

MM. Eneman et Cudell ont déposé un amendement qui tend :

1° à assimiler dans l'immédiat aux études d'enseignement moyen, la section scientifique-industrielle et la section commerciale;

2° à permettre au Roi d'assimiler aux études moyennes d'autres sections d'enseignement technique sur proposition d'une commission d'agrégation;

3° à exiger que le programme des sections ainsi assimilées soit d'un niveau équivalent à celui de l'enseignement moyen.

Le Ministre estime que, si cette proposition est fort intéressante dans son principe, on peut cependant y opposer certaines objections :

1° Si elle permet l'accès aux Universités à des élèves de certaines sections de l'enseignement technique, elle ne règle pas le problème de l'accès à l'enseignement supérieur des élèves très doués d'autres sections de l'enseignement technique et qui, eux, resteraient astreints à passer devant le jury central de l'enseignement moyen;

2° Exiger que le programme de l'enseignement technique, pouvant donner accès à l'Université, doit être d'un niveau équivalent à celui de l'enseignement moyen, est dangereux et risque d'amener l'enseignement technique à calquer son enseignement sur celui de l'enseignement moyen et, par conséquent, à s'écarter de la mission naturelle qui lui est dévolue.

Dans ces conditions, on pourrait mettre au point le système esquissé ci-dessous et qui se baserait sur les principes suivants :

1. Il est indéniable qu'il y a et qu'il continuera à y avoir une différence entre l'enseignement technique et l'enseignement moyen; on peut considérer en effet que toute section de l'enseignement moyen est destinée, de par sa nature même, à préparer des élèves (et non tous les élèves) à des études universitaires.

Il n'en va pas de même pour l'enseignement technique dont certaines sections ont une finalité de formation technique et professionnelle qu'il serait dangereux de leur enlever.

2. Par contre, il doit être admis que certaines sections de l'enseignement technique donnent, non seulement en marge de la formation technique mais aussi au travers de

Een ander lid brengt het vraagstuk te berde van de leerlingen uit scholen die geen gehomologeerde getuigschriften uitreiken. Zullen zij zich toch mogen aanmelden voor het bekwaamheidsexamen ?

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur antwoordt dat alles gebeurt onder voorbehoud van de homologatie van het diploma van middelbare studien.

Een lid stelt vast dat het ontwerp een wijziging in het van kracht zijnde stelsel brengt: thans kan de student die het gehomologeerd getuigschrift niet bekomen heeft, niettemin toegang krijgen tot de Universiteit. In de toekomst zal dit niet meer mogelijk zijn.

Een lid spreekt de wens uit dat een synoptische tabel aan de leden van de Commissie wordt rondgedeeld. Men dient er precies op aan te duiden of het stelsel al dan niet strenger is dan vroeger en om welke redenen.

Artikel 7 van de gecoördineerde wetten.

De heren Eneman en Cudell hebben een amendement ingediend, dat ertoe strekt :

1° de industrieel-wetenschappelijke en de handelsafdeling in de onmiddellijke toekomst gelijk te stellen met de middelbare studien;

2° de Koning te machtigen om andere afdelingen van het technisch onderwijs, op voorstel van een aanvaardingscommissie, gelijk te stellen met de middelbare studien;

3° te eisen dat het programma van de aldus gelijkgestelde afdelingen op hetzelfde niveau zou staan als dat van het middelbaar onderwijs.

De Minister vindt dat dit voorstel in beginsel wel zeer interessant is, maar dat er toch zekere bezwaren tegen ingebracht kunnen worden :

1° Het opent de toegang tot de Universiteiten voor de leerlingen van sommige afdelingen van het technisch onderwijs, doch het regelt niet het vraagstuk van de toegang tot het hoger onderwijs van zeer begaafde leerlingen uit andere afdelingen van het technisch onderwijs. Deze laatsten zouden verder verplicht zijn zich aan te melden voor de centrale examencommissie van het middelbaar onderwijs.

2° Het is gevaarlijk te eisen dat het programma van het technisch onderwijs, dat toegang tot de Universiteit kan verlenen, op een gelijkwaardig peil zou staan als dat van het middelbaar onderwijs. Dit houdt het gevaar in, dat het technisch onderwijs het middelbaar onderwijs slaafs zou gaan navolgen en bijgevolg zou afwijken van de taak die uiteraard de zijne is.

Onder die voorwaarden zou men het hierna in grote lijnen opgegeven stelsel kunnen uitwerken, dat op de volgende beginselen zou berusten :

1. Het is onloochenbaar dat er een verschil is en dat er verder een verschil zal blijven bestaan tussen het technisch en het middelbaar onderwijs; men mag het inderdaad zo beschouwen, dat het uiteraard de taak is van iedere afdeling van het middelbaar onderwijs leerlingen (en niet alle leerlingen) voor te bereiden op de universitaire studien.

Dit is niet het geval voor het technisch onderwijs, waarvan sommige afdelingen een technische en beroepsopleiding tot doel hebben. Het ware gevaarlijk hun dit doel te ontnemen.

2. Anderzijds moet men aannemen dat sommige afdelingen van het technisch onderwijs, niet alleen naast de technische opleiding maar ook bij deze opleiding zelf, een alge-

cette formation elle-même, une formation générale qui peut habiliter les élèves qui en ont bénéficié à entreprendre des études universitaires.

3. Il paraît équitable et bénéfique, dans le cadre d'une démocratisation des études et d'une utilisation optimale de la compétence de chaque membre de la communauté, de permettre à des élèves bien doués de n'importe quelle section de l'enseignement technique de prouver leur aptitude à entreprendre des études universitaires.

Dès lors, le système suivant pourrait être défendu :

1. Prévoir dans la loi que certaines sections de l'enseignement technique pourront donner accès à l'enseignement supérieur. Il semble que, dans l'immédiat, il serait opportun de limiter cette possibilité à la section scientifique-industrielle et qu'il faudrait laisser au Roi le soin d'étendre cette faculté à d'autres sections, sur proposition d'une commission dont la composition serait à déterminer.

2. Les écoles qui organisent ces sections devraient se conformer à un programme fixé ou approuvé par le Ministre, suivant les prescriptions de l'article 24 de la loi du 29 mai 1959.

3. En outre, les certificats et diplômes délivrés par ces sections devraient être homologués par la Commission d'homologation de l'enseignement technique supérieur, dans les conditions prévues pour l'enseignement moyen (art. 10 du projet n° 534).

4. Des jurys provinciaux seraient habilités à délivrer un diplôme d'aptitude à accéder à l'enseignement supérieur, aux élèves des sections de l'enseignement technique autres que celles visées au 1.

Pourraient se présenter devant ce jury les élèves qui ont obtenu le diplôme de l'enseignement technique (niveau A2), c'est-à-dire qui ont obtenu 60 % des points.

Ce jury serait :

- a) décentralisé par province;
- b) composé paritairement (enseignement officiel et enseignement libre);
- c) composé de professeurs de l'enseignement technique ayant un diplôme universitaire.

L'examen consisterait, comme pour l'épreuve correspondante de l'enseignement moyen, en un examen de maturité comportant :

1° une dissertation;

2° une interrogation orale sur une matière principale ou sur deux matières secondaires choisies parmi les cours généraux du programme de la dernière année.

Si un tel système rencontrait l'agrément de la Commission, il y aurait lieu d'adapter le texte du projet en de nombreux endroits, et pas seulement à l'article 7.

Il s'agit d'un travail technique assez minutieux qu'il paraît inutile d'entreprendre avant que l'accord ne soit réalisé sur les principes généraux d'une telle réforme.

Les auteurs de l'amendement estiment pouvoir accepter la proposition formulée par le Ministre de l'Education nationale et de la Culture.

mene vorming verschaffen. Die algemene vorming kan de leerlingen, die ze genoten hebben, geschikt maken om universitaire studiën aan te vatten

3. In het kader van een democratisering van de studiën en van de optimale aanwending van de bekwaamheid van ieder lid van de gemeenschap, schijnt het billijk en voordelig te zijn begaafde leerlingen uit om het even welke afdeling van het technisch onderwijs de kans te geven om hun bekwaamheid tot het aanvaatten van universitaire studiën te bewijzen.

Het volgende stelsel zou dan ook kunnen worden verdedigd :

1. In de wet zou bepaald worden dat sommige afdelingen van het technisch onderwijs toegang kunnen verlenen tot het hoger onderwijs. Het lijkt gepast in de onmiddellijke toekomst, die mogelijkheid te beperken tot de industrieel-wetenschappelijke afdeling en het aan de Koning over te laten die mogelijkheid uit te breiden tot andere afdelingen, op voorstel van een commissie waarvan de samenstelling zou moeten worden bepaald.

2. De scholen die deze afdelingen oprichten zouden zich moeten schikken naar een door de Minister vastgesteld of goedgekeurd leerplan op grond van het bepaalde in artikel 24 van de wet van 29 mei 1959.

3. Bovendien zouden de door die afdelingen verleende getuigschriften en diploma's gehomologeerd moeten worden door de Homologatiecommissie voor het hoger technisch onderwijs, onder de voorwaarden die voor het middelbaar onderwijs werden bepaald (art. 10 van ontwerp n° 534).

4. Provinciale examencommissies zouden bevoegd zijn om een diploma van bekwaamheid, dat toegang verleent tot het hoger onderwijs, uit te reiken aan de andere leerlingen van de afdelingen van het technisch onderwijs, dan die bedoeld sub 1.

Voor die examencommissie zouden zich mogen aanmelden de leerlingen die het diploma van het technisch onderwijs (A 2), dit wil zeggen 60 % van de punten, behaald hebben.

Die examencommissie zou :

- a) gedecentraliseerd zijn per provincie;
- b) paritair samengesteld zijn (officieel en vrij onderwijs);
- c) samengesteld zijn uit professoren uit het technisch onderwijs die houder zijn van een universitair diploma.

Het examen zou, zoals dit het geval is met het overeenstemmende examen in het middelbaar onderwijs, een maturiteitsexamen zijn, bestaande uit :

1° een verhandeling;

2° een mondelinge ondervraging over een hoofdvak of over twee bijvakken, gekozen onder de algemene leergangen uit het leerplan van het laatste leerjaar.

Mocht de Commissie het met dit stelsel eens zijn, dan zou men de tekst van het ontwerp op talrijke plaatsen, en niet alleen in artikel 7, moeten aanpassen.

Het betreft hier een vrij nauwgezet werk van technische aard. Het lijkt nutteloos het aan te vatten vooraleer overeenstemming is bereikt over de algemene beginselen van de hervorming.

De indieners van het amendement zijn de mening toegedaan dat het door de Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur geformuleerde voorstel aanvaardbaar is.

Un échange de vues s'ensuit au cours duquel le Ministre répond aux questions posées.

1. La Commission d'agrégation sera-t-elle constituée rapidement et commencera-t-elle immédiatement ses travaux ?

Réponse : La Commission sera prévue par la loi et constituée sans retard.

2. Prévoit-on pour cette Commission une fonction double ou y aura-t-il deux commissions ?

Réponse : Deux commissions seront instituées : l'une étudiera les programmes, les formes d'études, l'autre constituera le jury central.

3. Il existe une section technique complétée par une section préparatoire à l'école d'ingénieur-technicien. Quel sera son sort ?

Réponse : Il s'agit d'écoles à finalité bien déterminée. On pourrait examiner les modifications éventuelles à apporter à cet enseignement pour le rendre conforme aux prescriptions de la loi. La commission qui va être créée pourra examiner la possibilité d'aménagement des programmes en vue de réaliser l'assimilation de ces sections.

4. A propos du § 1, 1°, a) la question est posée de savoir s'il est permis à un élève qui a régulièrement réussi l'examen du degré inférieur de l'enseignement technique de passer dans le degré supérieur des humanités ?

Le Ministre répond affirmativement.

5. Les quatre années d'école normale primaire sont-elles assimilées aux trois années supérieures des humanités ?

La réponse est affirmative.

6. Au § 2 il n'est question que d'examens présentés en français et en néerlandais, mais pas en allemand. N'y a-t-il pas une lacune ?

Le Ministre répond que le problème sera examiné.

Art. 8 des lois coordonnées.

Les principaux arguments pour et contre l'épreuve d'aptitude développés lors de la discussion générale sont repris par quelques membres. Un des intervenants insiste spécialement pour que l'examen de maturité ait lieu sous forme d'épreuve comportant le résumé écrit d'une conférence sur un sujet d'intérêt général et suivi éventuellement d'une discussion sur ce même sujet. Répondant aux questions, le Ministre de l'Education nationale et de la Culture indique l'essentiel de la position prise par le Gouvernement au cours de la discussion.

Si l'on admet que les diverses sections de l'enseignement moyen et technique doivent ouvrir les portes de l'Université et si le seul certificat d'homologation suffit, il faudrait se montrer beaucoup plus sévère pour accorder ce certificat. Or, ledit certificat n'a pas pour unique effet de donner accès à l'Université. C'est pourquoi, un examen supplémentaire est imposé. Trois solutions se présentent. Selon la première, l'école prend seule la décision, comme dans le système anglo-saxon. La deuxième fixe un pourcentage de points qui doit être atteint et crée deux catégories de diplômés. Le Gouvernement a considéré que la troisième solution était la meilleure; il a donc choisi l'épreuve complémentaire de maturité. Il faut bien reconnaître que le système du baccalauréat, trop lourd, est unanimement criti-

Daarop volgt een gedachtenwisseling, tijdens welke de Minister de gestelde vragen beantwoordt.

1. Zal de Commissie die belast is met de erkenning, spoedig worden ingesteld en zal zij dadelijk haar werkzaamheden aanvangen ?

Antwoord : In de Commissie zal bij de wet voorzien worden en zij zal onverwijld worden ingesteld.

2. Zal deze Commissie een dubbele opdracht hebben of zullen er twee commissies zijn ?

Antwoord : Er zullen twee commissies ingesteld worden. De ene zal de leerplannen en de vorm van de studies bestuderen. De andere zal de centrale examencommissie zijn.

3. Er bestaat een technische afdeling die aangevuld wordt door een afdeling voorbereidend tot de school voor technische ingenieurs. Wat zal daarvan worden ?

Antwoord : Bedoelde scholen hebben een wel bepaald doel. Er zou kunnen nagegaan worden welke wijzigingen eventueel in dat onderwijs dienen te worden aangebracht om het te doen overeenstemmen met de voorschriften van de wet. De in te stellen commissie kan nagaan hoe de leerplannen kunnen worden aangepast met het oog op de gelijkstelling van die afdelingen.

4. In verband met § 1, 1°, a, is de vraag gesteld, of een leerling, die regelmatig is geslaagd voor het examen over de lagere graad van het technisch onderwijs, mag overgaan naar de hogere cyclus van de humaniora.

De Minister antwoordt bevestigend.

5. Worden de vier studiejaren van de lagere normaalschool gelijkgesteld met de drie hogere jaren van de humaniora ?

Het antwoord luidt bevestigend.

6. In § 2 is slechts sprake van examens die in het Nederlands en in het Frans worden afgelegd. Van het Duits is geen sprake. Is daar geen leemte ?

De Minister antwoordt dat het probleem, zal worden onderzocht.

Art. 8 van de gecoördineerde wetten.

De voornaamste argumenten die tijdens de algemene bespreking voor en tegen het maturiteitsexamen zijn aangevoerd, worden door enkele leden herhaald. Een van de sprekers dringt er in het bijzonder op aan dat aan het maturiteitsexamen de vorm wordt gegeven van een schriftelijke samenvatting van een voordracht over een onderwerp van algemeen belang, waarop eventueel een bespreking over datzelfde onderwerp kan volgen. Bij het antwoorden van de gestelde vraag wijst de Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur op het essentiële van het standpunt dat de Regering tijdens de bespreking heeft ingenomen :

Als men aanneemt dat de verschillende afdelingen van het middelbaar en het technisch onderwijs toegang moeten verlenen tot de Universiteit en als daartoe niet meer vereist was dan het gehomologeerde getuigschrift, dan zou men veel strenger moeten zijn bij het toekennen van dat getuigschrift. Maar de toegang tot de Universiteit is niet het enige wat met dat getuigschrift kan worden bereikt. Daarom wordt een bijkomend examen opgelegd. Men heeft de keuze tussen drie oplossingen. Volgens de eerste is het, zoals in het Angelsaksische systeem, alleen de school die beslist. In de tweede is een te bereiken percentage van de punten bepaald, zodat er twee categorieën van gediplomeerden worden ingevoerd. De Regering vond echter de derde oplossing de beste, en opteerde daarom voor het aanvullende

qué car tout l'enseignement moyen est organisé en fonction de cet examen, ce qui est regrettable. Il faut rejeter l'épreuve marathon, les examens encyclopédiques et les remplacer par des examens qui exigent une connaissance effective.

Le Ministre expose son point de vue au sujet de la dissertation. Elle doit d'abord être une épreuve portant sur la connaissance de la langue maternelle. Le sujet, qui doit être choisi intelligemment, doit permettre à l'étudiant de démontrer qu'il a des idées claires et ordonnées. Il faut faire confiance aux professeurs de rhétorique. Le thème de la dissertation doit être décidé en secret par le jury.

Que faut-il penser du choix d'une branche principale ou de deux branches secondaires? Cette épreuve doit-elle être conforme à l'orientation de l'élève à l'Université? Certainement pas, car alors il n'y aurait plus d'omnivalence. Le libre choix signifie l'option du meilleur terrain intellectuel pour faire valoir ses qualités d'analyse, de synthèse, d'exposition. Des circulaires explicatives seront remises aux écoles. Dès la 2e année des humanités, l'étudiant pourra préparer la ou les branches de son choix. Le Ministre est convaincu que l'épreuve de maturité est suffisante et que c'est le genre d'épreuve qui convient. Le Ministre demande que l'idée du dossier soit abandonnée. Le jury connaît l'élève et le dossier n'est donc pas indispensable.

Répondant plus spécialement à certaines questions, le Ministre déclare que :

1° le thème de la dissertation ne peut être le même pour toutes les écoles et sections du pays. Il ne serait pas concevable de choisir un même sujet pour des élèves d'humanités anciennes et des élèves de sections techniques.

2° la même sévérité pour toutes les écoles du pays est un mythe. Il faut poursuivre l'égalité dans la valeur du test intellectuel.

3° l'élève choisira les branches sur lesquelles il désire subir l'épreuve de maturité avant ladite épreuve.

4° il y a tout au plus 11 ou 12 branches enseignées en dernière année et non 15.

Le Ministre se réjouit de ce que l'enseignement moyen catholique soit, dans l'ensemble, favorable à la conception de l'examen de maturité et à la distinction à faire entre le certificat et le diplôme.

Les sections 2 et 3 du projet ne font pas l'objet de discussion.

A propos de la section 4 — jurys institués par les Universités et les établissements assimilés — un membre formule une remarque au sujet du niveau des connaissances exigées par les jurys institués par les Universités elles-mêmes pour les sections sciences mathématiques et physiques, et les ingénieurs civil. L'article 12 des lois coordonnées répond en partie à ces observations, car il ne réfère pas à l'examen de candidat en sciences mathématiques et physiques. La liberté du jury institué par l'Université est alors entière. Pourquoi une telle différence de régime? On désire que l'examen de maturité porte sur les matières enseignées. Ce n'est pas

maturiteitsexamen. Het valt niet te ontkennen dat op het al te zware baccalaureaatsexamen algemeen kritiek wordt geleverd, want het ganse middelbaar onderwijs is op dat examen afgestemd, wat te betreuren is. De encyclopedische examens in marathonsfeer zijn te verwerpen en dienen te worden vervangen door examens waarvoor werkelijke kennis is vereist.

De Minister zet zijn standpunt betreffende de verhandeling uiteen. Het moet vooreerst een proef zijn over de kennis van de moedertaal. Het onderwerp, waarvan de keuze oordeelkundig dient te zijn, moet de student de gelegenheid geven om te bewijzen dat hij duidelijke en geordende gedachten heeft. Men moet vertrouwen schenken aan de retoricaleraars. Over het thema van de verhandeling moet door de examencommissie in het geheim worden beslist.

Wat dan te denken over de keuze van een hoofdvak of twee bijvakken? Moet dat examen afgestemd zijn op de richting die de student aan de Universiteit gaat volgen? In geen geval, want dan zou er geen sprake meer zijn van gelijkwaardigheid. Vrije keuze betekent het opteren voor het intellectuele gebied waarop de student zijn vermogen tot analyse en synthese en tot het houden van een betoog het best kan doen gelden. Circulaires met uitleg zullen naar de scholen worden gezonden. De student zal het vak of de vakken van zijn keuze al in de 2de klasse van de humaniora kunnen voorbereiden. De Minister is overtuigd dat het maturiteitsexamen voldoening zal geven en dat dit het geschikte soort examen is. Hij vraagt dat het idee van het dossier prijsgegeven zou worden. De examencommissie kent de leerling en het dossier is dus niet onmisbaar.

De Minister beantwoordt dan meer in het bijzonder bepaalde vragen en verklaart daarbij het volgende :

1° het thema van de verhandeling mag niet hetzelfde zijn voor alle scholen en afdelingen van het land. Het is ondenkbaar dat voor leerlingen van de oude humaniora en voor leerlingen van de technische afdelingen een zelfde onderwerp zou worden gekozen;

2° gelijke strengheid in al de scholen van het land is een illusie. Er moet gestreefd worden naar gelijke waarde van de intelligentietest;

3° de leerling zal, vóór het maturiteitsexamen, de vakken kiezen waarover hij dit examen wenst af te leggen;

4° in het laatste jaar worden ten hoogste 11 of 12 vakken aangeleerd, en niet 15.

De Minister verheugt zich erover dat men in het katholiek middelbaar onderwijs over het algemeen gunstig gestemd is tegenover de idee van het maturiteitsexamen en het onderscheid dat tussen getuigschrift en diploma is te maken.

De afdelingen 2 en 3 van het ontwerp geven geen aanleiding tot bespreking.

In verband met afdeling 4 — examencommissies ingesteld door de Universiteiten of door de daarmee gelijkgestelde inrichtingen — maakt een lid een opmerking over het peil van de kennis welke vereist wordt door de examencommissies die door de Universiteiten zelf zijn ingesteld voor de afdelingen wetenschappen, wiskunde en natuurkunde en burgerlijke ingenieurs. Artikel 12 van de gecoördineerde wetten geeft slechts gedeeltelijk antwoord op die opmerkingen, want er is geen sprake van het examen voor kandidaat in de wis- en natuurkundige wetenschappen. De door de universiteit ingestelde examencommissie beschikt dan over

le cas pour certains examens d'entrée à l'Université qui portent sur des matières plus étendues que celles de la dernière année de l'enseignement moyen. Aussi, les candidats doivent-ils souvent faire une année supplémentaire de préparation.

Le Ministre de l'Éducation nationale et de la Culture déclare qu'une liberté complète a été laissée aux Universités en ce qui concerne l'examen d'entrée en sciences mathématiques et physiques, afin de ménager au candidat une chance supplémentaire.

Le membre déclare que les professeurs de candidature au grade d'ingénieur estiment que l'enseignement moyen est insuffisant. Il appartient à cet enseignement de renforcer son programme en mathématiques pour l'entrée en sciences mathématiques et physiques. L'épreuve d'accès à la 1re candidature doit correspondre au programme de l'enseignement moyen. Faut-il, dès lors, réformer tout l'enseignement moyen supérieur? Il n'est pas logique que les étudiants doivent suivre des cours complémentaires, particuliers ou en groupes. Il faudrait organiser un contact entre les deux corps enseignants, moyen et universitaire.

Chapitre II. — Article 2.

Par suite de l'accord intervenu au sein de la Commission, après discussion de l'amendement de MM. Eneman et Cudell, le Ministre déclare que des aménagements à cet article, comme à d'autres, devront être apportés afin, notamment, que les jurys puissent fonctionner.

Article 4.

Un membre signale que cet article prévoit que la loi est applicable non seulement aux élèves qui termineront leurs humanités en 1965, mais également à tous les porteurs d'un diplôme d'humanités conquis avant la publication de la loi.

Une controverse s'élève à ce sujet.

Un membre serait d'accord avec la formule envisagée pour autant que les porteurs d'un certificat homologué puissent entrer à l'Université sans devoir passer l'examen d'aptitude.

Un autre membre est d'avis que les exceptions doivent être inscrites dans la loi.

Le Ministre de l'Éducation nationale et de la Culture estime qu'il faut s'assurer, et probablement le stipuler dans la loi, que les porteurs d'un diplôme acquis sous l'empire de la législation actuelle conservent leurs droits.

Quant aux détenteurs du diplôme technique ou des humanités mais non homologué, ils doivent pouvoir présenter l'examen d'aptitude dans un délai de x ou y années, dans l'établissement dont ils sont issus, ou devant un jury central.

Un membre propose de compléter l'amendement à déposer en prévoyant que les élèves qui se trouvent actuellement dans les humanités et qui ne sont pas préparés à présenter l'examen d'aptitude pourront en être exemptés.

Un membre signale que le bureau permanent du Conseil supérieur de l'enseignement avait recommandé l'omnivallence en faveur de sections techniques commerciales du degré supérieur et de sections techniques-sciences.

volledige vrijheid. Waarom zo'n verschillende regeling? Men wil het maturiteitsexamen doen afleggen over de onderwezen stof, maar dat is niet het geval voor sommige ingangsexamens voor de universiteit, waarbij wordt ondervraagd over een ruimere stof dan die van het laatste jaar van het middelbaar onderwijs. Dikwijls zijn de kandidaten dan ook verplicht een jaar voorbereiding bij te doen.

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur verklaart dat men de Universiteiten voor het ingangsexamen voor wis- en natuurkundige wetenschappen volledig vrij heeft gelaten omdat men de kandidaten een kans meer wilde geven.

Het lid beweert dat de professoren in de kandidatuur voor de graad van ingenieur het middelbaar onderwijs ontoereikend achten. Dit onderwijs dient zijn programma wiskunde te versterken voor de studenten die naar de faculteiten wetenschappen, wiskunde en natuurkunde gaan. Het toelatingsexamen tot 1ste kandidatuur moet aansluiten bij het leerplan van het middelbaar onderwijs. Moet daarom het ganse middelbaar onderwijs van de hogere graad worden omgevormd? Het is niet logisch dat de studenten verplicht zijn particuliere lessen of in groep gegeven bijlessen te gaan volgen. Er zou contact tot stand moeten gebracht worden tussen de leraars van het middelbaar onderwijs en de universiteitsprofessoren.

Hoofdstuk II. — Artikel 2.

Ingevolge de overeenkomst welke na de bespreking van het door de heren Eneman en Cudell voorgestelde amendement is bereikt, verklaart de Minister dat dit artikel, evenals nog andere artikelen, zullen moeten gewijzigd worden om de werking van de examencommissies mogelijk te maken.

Artikel 4.

Een lid stipt aan dat bij dit artikel wordt bepaald dat de wet niet alleen van toepassing is op de leerlingen die de humaniora zullen beëindigen in 1965, maar ook op alle houders van een humanioradiploma dat vóór de bekendmaking van de wet is behaald.

Hierover ontstaat meningsverschil.

Een lid kan met de overwogen formule instemmen voor zover de houders van een gehomologeerd getuigscrift tot de Universiteit worden toegelaten zonder het bekwaamheidsexamen te moeten afleggen.

Een ander lid is van oordeel dat de uitzonderingen in de wet moeten worden opgenomen.

Volgens de Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur dient ervoor gezorgd te worden — en wordt het misschien best in de wet bepaald — dat degenen die hun diploma onder de gelding van de huidige wet hebben behaald, hun rechten behouden.

De houders van een niet gehomologeerd diploma van technische studies of van humaniorastudiën moeten echter het bekwaamheidsexamen binnen een termijn van x of y jaar kunnen afleggen in de inrichting waar zij hebben gestudeerd of voor een centrale examencommissie.

Een lid stelt voor dat het in te dienen amendement wordt aangevuld met de bepaling, dat de leerlingen die thans humaniorastudies doen en niet zijn voorbereid op het bekwaamheidsexamen, hiervan kunnen worden vrijgesteld.

Een lid wijst erop dat het vast bureau van de Hoge Raad voor het Onderwijs de gelijkwaardigheid had aanbevolen voor de technische handelsafdelingen van de hogere graad en voor de technisch-wetenschappelijke afdelingen.

Le Ministre de l'Education nationale et de la Culture fait observer que la commission pour l'enseignement technique, qui sera créée par la loi, étudiera les possibilités de toutes les sections; grâce à cette commission, des solutions nouvelles pourront être recherchées.

**Examen et vote des articles
et des amendements du Gouvernement.**

(Doc. n° 534/4.)

En déposant des amendements à son projet, le Gouvernement a voulu tenir compte de la proposition de loi de M. le sénateur Jespers, des amendements de M. Posson, et de MM. Eneman et Cudell.

Le Ministre de l'Education nationale et de la Culture a reçu récemment une délégation de représentants de professeurs de mathématiques de l'Université de Louvain qui l'a entretenu du problème posé par l'examen d'accès à la faculté des sciences appliquées.

Des critiques ont été formulées à l'encontre du projet de loi n° 534, et notamment celle-ci : la législation fige les programmes et les méthodes de l'enseignement moyen en fonction de l'examen d'aptitude à l'enseignement supérieur. En fait, le régime actuel ne fournit pas au pays le nombre d'ingénieurs souhaitable.

Ces délégués espéraient que le législateur déciderait l'instauration de l'omnivalence totale, ce qui n'est pas possible.

En tout état de cause, les Ministres prendront contact avec le Conseil national de la politique scientifique dès que le vote de la loi sera acquis, en vue de trouver une solution aux problèmes évoqués.

CHAPITRE PREMIER.

Article premier.

Art 5 des lois coordonnées.

Le Ministre de l'Education nationale et de la Culture signale que la dénomination « jurys centraux » disparaît et qu'elle est remplacée par l'expression « jurys d'Etat ». Puisqu'il faut tendre vers une décentralisation des anciens « jurys centraux », il est évidemment logique d'en changer l'appellation.

Cet article, tel qu'il est amendé, est adopté par 12 voix contre une.

Art. 6 des lois coordonnées.

Un membre s'intéresse au sort des étudiants porteurs d'un diplôme de l'enseignement moyen technique autre que la section scientifique industrielle. Il s'agit en fait des élèves issus des écoles Saint-Luc (dessinateurs, architectes). Peut-on interpréter les textes de telle sorte que les élèves de ces écoles puissent présenter l'examen de maturité ?

Le Ministre de l'Education nationale et de la Culture réplique que l'enseignement artistique ne tombe pas sous l'application de ce paragraphe. Cette question devra être examinée lorsqu'on réformera l'enseignement moyen.

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur maakt er opmerkzaam op dat de bij de wet in te stellen commissie voor het technisch onderwijs de mogelijkheden voor alle afdelingen zal onderzoeken. Dank zij die commissie kan dus verder naar oplossingen worden gezocht.

**Bespreking van en stemming over de artikelen en
de amendementen van de Regering.**

(Stuk n° 534/4.)

De Regering heeft op haar ontwerp amendementen voorgesteld om tegemoet te komen aan het wetsvoorstel van senator Jespers, aan de amendementen van de heer Posson en van de heren Eneman en Cudell.

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur heeft onlangs een afvaardiging van vertegenwoordigers van professoren in de wiskunde aan de Universiteit te Leuven ontvangen, die hem onderhouden heeft over het vraagstuk van het toegangsexamen tot de faculteit voor de toegepaste wetenschappen.

Er werd kritiek uitgebracht op het wetsontwerp n° 534. Men verwijt dit ontwerp onder meer het volgende : de wetgeving bepaalt de programma's en de methodes van het middelbaar onderwijs strikt in functie van het examen tot vaststelling van de bekwaamheid tot het volgen van hoger onderwijs. In feite levert het huidige stelsel aan het land niet het gewenste aantal ingenieurs.

Die afgevaardigden hoopten dat de wetgever zou besluiten tot invoering van de volledige gelijkwaardigheid; dit is niet mogelijk.

In ieder geval zullen de Ministers, zodra de wet is goedgekeurd, met de Nationale Raad voor Wetenschapsbeleid contact opnemen om een oplossing te vinden voor de vraagstukken die ter sprake gebracht werden.

HOOFDSTUK I.

Eerste artikel.

Art. 5 van de gecoördineerde wetten.

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur stipt aan dat de benaming « centrale examencommissies » verdwijnt en dat zij wordt vervangen door de uitdrukking « examencommissies van de Staat ». Daar men dient te streven naar een decentralisatie van de voormalige « centrale examencommissies » is het voorzeker logisch de benaming ervan te veranderen.

Dit artikel, zoals het werd gewijzigd, wordt aangenomen met 12 stemmen tegen één.

Art. 6 van de gecoördineerde wetten.

Een lid interesseert zich voor het lot van de studenten die houder zijn van een ander diploma van het middelbaar technisch onderwijs dan dat van de industrieel-wetenschappelijke afdeling. Het gaat in feite om de afgestudeerden van de Sint-Lucasscholen (tekenaars, architecten). Kan men de teksten zo interpreteren, dat de leerlingen uit die scholen zich mogen aanmelden voor het maturiteitsexamen ?

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur antwoordt dat het kunstonderwijs niet onder toepassing valt van deze paragraaf. Die aangelegenheid zal bij de reorganisatie van het middelbaar onderwijs onderzocht moeten worden.

A l'expression « diplôme délivré par l'enseignement technique » il faudrait ajouter « ou assimilé », étant entendu qu'il s'agit des écoles Saint-Luc.

Le Ministre étudiera la question avec son collègue et définira ensuite la position du Gouvernement.

Cet article tel qu'il est amendé est adopté par 13 voix contre une.

Art. 7 des lois coordonnées.

Un membre s'étonne de ne pas y voir figurer les « régents ».

Le Ministre de l'Education nationale et de la Culture signale qu'une délégation des professeurs de mathématiques de l'Université de Louvain a soulevé également ce problème. Les agrégés de l'enseignement moyen du degré inférieur sont dans des conditions au moins égales à celles des élèves qui ont suivi les cours des six années de l'enseignement moyen.

Cet article tel qu'il est amendé est adopté par 13 voix contre une.

Art. 8 des lois coordonnées.

Selon le Ministre de l'Education nationale et de la Culture, une anomalie subsiste; les élèves de la section latin-mathématiques pourraient être amenés à passer trois examens. En effet, s'ils échouaient à l'examen d'admission en polytechnique, ils devraient alors pouvoir présenter l'examen d'homologation et l'examen de maturité ou d'aptitude à l'enseignement supérieur.

Aussi, faudrait-il organiser une seconde session pour l'examen d'aptitude, pour la seule section « latin-mathématiques ».

C'est la raison pour laquelle il serait nécessaire de compléter le texte de cet article par la disposition suivante : « Le Roi fixe les sessions de l'examen de maturité ». Cet amendement permettrait l'organisation de deux sessions.

Un membre fait remarquer que l'article 8 traite de l'organisation de l'examen de maturité dans les établissements d'enseignement moyen. L'amendement du Gouvernement tient compte du dossier de l'élève pour les deux dernières années uniquement. Quels seront les critères pris en considération dans le cas où l'élève se présente devant le jury d'Etat ?

Selon le Ministre, le jury d'Etat est d'une nature telle qu'il remplace à lui seul toutes les études. La réussite de l'examen devant le jury d'Etat, purifie le récipiendaire de tout son passé scolaire.

Cet article ainsi amendé est adopté par 13 voix contre une.

Art. 9 et 10 des lois coordonnées.

Ces articles tels qu'ils sont amendés sont adoptés par 13 voix contre une.

Aan de uitdrukking « diploma uitgereikt door het technisch onderwijs » zou men « of ermee gelijkgesteld onderwijs » moeten toevoegen. Het is wel te verstaan dat het om de Sint-Lucasscholen gaat.

De Minister zal het vraagstuk samen met zijn collega bestuderen en daarna het standpunt van de Regering bepalen.

Dit artikel, zoals het werd gewijzigd, wordt aangenomen met 13 stemmen tegen één.

Art. 7 van de gecoördineerde wetten.

Een lid spreekt er zijn verwondering over uit, dat de « regenten » niet vermeld worden.

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur stipt aan dat een afvaardiging van de professoren in de wiskunde aan de Universiteit te Leuven dit vraagstuk eveneens heeft opgeworpen. De geaggregeerden van het middelbaar onderwijs van de lagere graad beantwoorden aan zodanige voorwaarden dat zij ten minste gelijk staan met de leerlingen die de leergangen van de zes leerjaren van het middelbaar onderwijs gevolgd hebben.

Dit artikel, zoals het werd gewijzigd, wordt aangenomen met 13 stemmen tegen één.

Art. 8 van de gecoördineerde wetten.

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur wijst erop dat er een anomalie blijft bestaan; de leerlingen van de latijns-wiskundige afdeling zouden eventueel drie examens moeten afleggen. Als zij in de eerste plaats niet slagen voor het toelatingsexamen tot de polytechnische afdelingen, dan zouden zij het homologatie-examen en het maturiteits-examen of bekwaamheidsexamen voor het hoger onderwijs moeten afleggen.

Een tweede zitting voor het bekwaamheidsexamen zou dus voor de « latijns-wiskundige » afdeling alleen moeten worden georganiseerd.

Om deze reden zou de tekst van dit artikel met de volgende bepaling moeten worden aangevuld : « De Koning bepaalt de zittingen voor het bekwaamheidsexamen ». Dit amendement zal het mogelijk maken twee examenzittingen te organiseren.

Een lid merkt op dat in artikel 8 over de organisatie van het bekwaamheidsexamen in de inrichtingen van middelbaar onderwijs wordt gehandeld. Het amendement van de Regering houdt alleen voor de laatste twee leerjaren rekening met het dossier van de leerling. Welke criteria zullen in aanmerking genomen worden als de leerling voor de examencommissie van de Staat verschijnt ?

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur antwoordt dat het examen vóór de examencommissie van de Staat van zulk een aard is dat het al de studies vervangt. Het slagen voor het examen vóór de examencommissie van de Staat heeft tot gevolg dat het hele schoolverleden van de examinandus wordt uitgewist.

Dit artikel, zoals het werd gewijzigd, wordt aangenomen met 13 stemmen tegen één.

Artt. 9 en 10 van de gecoördineerde wetten.

Deze artikelen zoals zij werden gewijzigd, worden aangenomen met 13 stemmen tegen één.

Art. 11 des lois coordonnées.

Cet article amendé par le Gouvernement est adopté par 13 voix contre une.

Art. 12 et 13 des lois coordonnées.

Ces articles sont adoptés par 13 voix contre une.

Art. 14 des lois coordonnées.

Cet article tel qu'il est amendé est adopté par 13 voix contre une.

CHAPITRE II.

Art. 1bis et 1ter

(art. 4 et 6 du texte adopté par la Commission).

Ces articles introduits par le Gouvernement sous forme d'amendements (voir *Doc. n° 534/4*), sont adoptés par 13 voix contre une.

Art. 2

(art. 7 du texte adopté par la Commission).

Cet article est adopté, tel qu'il est amendé par le Gouvernement, par 13 voix contre une.

Art. 2bis et 2ter

(art. 8 et 9 du texte adopté par la Commission).

Ces articles nouveaux, introduits sous forme d'amendements gouvernementaux (voir *Doc n° 534/4*), sont adoptés par 13 voix contre une.

Art. 3

(art. 10 du texte adopté par la Commission).

Cet article est adopté sans modification par 14 voix et une abstention.

Art. 4

(art. 11 du texte adopté par la Commission).

Un membre, demande si les élèves pourront choisir l'ancien ou le nouveau régime.

Le Ministre de l'Education nationale et de la Culture expose son point de vue personnel. Quand, dans l'enseignement, une réforme est opérée, celle-ci est immédiatement appliquée. Aussi, convient-il d'adopter le même principe en cette matière. L'examen d'aptitude ne peut augmenter la difficulté des études et constituer un frein.

Cet article est adopté par 13 voix et une abstention, sous réserve d'un amendement éventuel.

*
**

Art. 11 van de gecoördineerde wetten.

Dit door de Regering gewijzigd artikel wordt aangenomen met 13 stemmen tegen één.

Artt. 12 en 13 van de gecoördineerde wetten.

Deze artikelen worden aangenomen met 13 stemmen tegen één.

Art. 14 van de gecoördineerde wetten.

Dit artikel, zoals het werd gewijzigd, wordt aangenomen met 13 stemmen tegen één.

HOOFDSTUK II.

Artt. 1bis en 1ter

(artt. 4 en 6 van de tekst aangenomen door de Commissie).

Deze bij amendement (cfr *Stuk n° 534/4*) door de Regering ingevoegde artikelen worden aangenomen met 13 stemmen tegen één.

Art. 2

(art. 7 van de tekst aangenomen door de Commissie).

Dit artikel, zoals het door de Regering werd gewijzigd, wordt aangenomen met 13 stemmen tegen één.

Artt. 2bis en 2ter

(artt. 8 en 9 van de tekst aangenomen door de Commissie).

Deze nieuwe, bij amendement (cfr *Stuk n° 534/4*) door de Regering ingevoegde artikelen worden aangenomen met 13 stemmen tegen één.

Art. 3

(art. 10 van de tekst aangenomen door de Commissie).

Dit artikel wordt ongewijzigd aangenomen met 14 stemmen en één onthouding.

Art. 4

(art. 11 van de tekst aangenomen door de Commissie).

Een lid vraagt of de leerlingen tussen de oude en de nieuwe regeling zullen mogen kiezen.

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur, zet zijn persoonlijk standpunt uiteen. Als een hervorming in het onderwijs wordt ingevoerd, wordt die onmiddellijk toegepast. Hetzelfde beginsel dient dus in dit verband te worden aangenomen. Het bekwaamheidsexamen mag de studies niet moeilijker maken en mag geen rem worden.

Bij de stemming wordt dit artikel aangenomen met 13 stemmen voor en één onthouding, onder voorbehoud van een eventueel amendement.

*
**

La Commission s'est réunie une dernière fois en vue d'examiner les nouveaux amendements du Gouvernement (Doc. n° 534/6).

A cette occasion, le Ministre de l'Education nationale et de la Culture a déclaré que les nouveaux amendements ont été introduits par le Gouvernement avec l'intention de répondre aux suggestions formulées par un commissaire. Avant la discussion de ces amendements au sein de la Commission, le Gouvernement devait les soumettre à la Commission permanente du Pacte scolaire. Celle-ci les a examinés le mercredi 22 janvier 1964 et les a approuvés à l'unanimité, car ils respectent les dispositions de la loi du 29 mai 1959.

L'esprit dans lequel ils sont présentés est bien celui qui a animé les auteurs et signataires du Pacte scolaire. La Commission permanente du Pacte scolaire a demandé de modifier quelque peu le texte afin de le rendre plus lisible.

**Discussion et vote
des nouveaux amendements du Gouvernement.**
(Doc. n° 534/6.)

1. — *Article 6, § 1er, 4°, des lois coordonnées.*

Cet amendement est adopté à l'unanimité.

2. — *Article 6, § 1er, 4°, des lois coordonnées.*

Ce sous-amendement complète l'amendement précédent par la mention « un établissement d'enseignement artistique ».

Le Ministre de l'Education nationale et de la Culture précise que c'est à titre exemplatif que la justification cite les « académies ».

Ce sous-amendement est adopté à l'unanimité.

3. — *Article 6, § 2, des lois coordonnées.*

Le sous-amendement est adopté à l'unanimité.

4. — *Article 8 des lois coordonnées.*

Cet amendement est adopté à l'unanimité.

5. — *Article 10, § 2, des lois coordonnées.*

L'amendement du Gouvernement, remanié par le Ministre en tenant compte des observations formulées par la Commission permanente du Pacte scolaire, constitue une modification purement technique.

Cet amendement est adopté à l'unanimité moins 1 voix.

Le Ministre de l'Education nationale et de la Culture signale qu'il convient d'apporter une correction proposée par la Commission permanente du Pacte scolaire en ajoutant à l'article 10, § 2, 2° alinéa, des lois coordonnées : art. 6 « et 24, § 2, 2°, de la loi du 29 mai 1959... ».

Cet amendement est adopté à l'unanimité moins une voix.

Un membre fait observer que la précision apportée « enseignement moyen provincial... » vise à établir une distinction entre l'enseignement moyen et l'enseignement technique. La loi mentionne-t-elle cette distinction ?

Le Ministre de l'Education nationale répond qu'il n'en est pas fait mention dans la loi. Le Conseil supérieur de l'Enseignement technique continuera sa mission comme par le passé.

De Commissie vergaderde een laatste maal om de nieuwe amendementen van de Regering (Stuk n° 534/6) te onderzoeken.

Te dier gelegenheid verklaarde de Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur dat de nieuwe amendementen door de Regering werden voorgesteld om tegemoet te komen aan de suggesties, die door een lid waren gedaan. Vóór de bespreking in de Commissie diende de Regering de bedoelde amendementen voor te leggen aan de Vaste Commissie voor het Schoolpact. Deze heeft de amendementen besproken op woensdag 22 januari 1964 en heeft ze eenparig goedgekeurd, aangezien zij het bepaalde in de wet van 29 mei 1959 in acht nemen.

De geest waarin deze amendementen worden voorgesteld is dezelfde als die welke de auteurs en ondertekenaars van het Schoolpact bezielde. De Vaste Commissie voor het Schoolpact heeft gevraagd dat de tekst lichtelijk zou worden gewijzigd om de lectuur ervan te vergemakkelijken.

**Bespreking van en stemming
over de nieuwe amendementen van de Regering.**
(Stuk n° 534/6.)

Eerste artikel.

1. — *Artikel 6, § 1, 4°, van de gecoördineerde wetten.*

Dit artikel wordt eenparig aangenomen.

2. — *Artikel 6, § 1, 4°, van de gecoördineerde wetten.*

Dit subamendement strekt ertoe het vorige aan te vullen door invoeging van de vermelding « een inrichting voor kunstonderwijs ».

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur stipt aan dat het bij wijze van voorbeeld is, dat in de verantwoording de « academiën » zijn vermeld.

Dit subamendement wordt eenparig aangenomen.

3. — *Artikel 6, § 2, van de gecoördineerde wetten.*

Dit subamendement wordt eenparig aangenomen.

4. — *Artikel 8 van de gecoördineerde wetten.*

Dit amendement wordt eenparig aangenomen.

5. — *Artikel 10, § 2, van de gecoördineerde wetten.*

Het amendement van de Regering, dat door de Minister omgewerkt werd, met inachtneming van de opmerkingen van de Vaste Commissie voor het Schoolpact, behelst een louter technische wijziging.

Dit amendement wordt bij eenparigheid van stemmen, op 1 na, aangenomen.

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur deelt mede dat er een verbetering dient aangebracht te worden die door de Vaste Commissie voor het Schoolpact is voorgesteld, door aan artikel 10, § 2, tweede lid, van de gecoördineerde wetten toe te voegen : art. 6 « en 24, § 2, 2°, van de wet van 29 mei 1959... ».

Dit amendement wordt eenparig, op één stem na, aangenomen.

Een lid merkt op dat hierbij wordt gepreciseerd « het middelbaar provinciaal onderwijs » om een onderscheid te maken tussen het middelbaar en het technisch onderwijs. Is dit onderscheid in de wet vermeld ?

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur antwoordt ontkennend. De Hoge Raad voor het Technisch Onderwijs zal, zoals voorheen, zijn opdracht blijven vervullen.

6. — *Article 11, 1er alinéa, 3°, des lois coordonnées.*

Cet amendement est adopté à l'unanimité moins une voix.

Art. 1bis, 1 (*nouveau*)

(art. 2 du texte adopté par la Commission).

Cet article est adopté à l'unanimité moins une abstention.

Art. 1bis, 2 (*nouveau*)

(art. 3 du texte adopté par la Commission).

Cet article est adopté à l'unanimité moins une voix.

Art. 1bis

(art. 4, 2e alinéa, du texte adopté par la Commission).

Le sous-amendement à cet article est adopté à l'unanimité moins une abstention.

Art. 1ter, 1 (*nouveau*)

(art. 5 du texte adopté par la Commission).

Le Ministre de l'Education nationale et de la Culture déclare que la Commission permanente du Pacte scolaire trouve cette disposition excellente.

L'idée initiale consistant à créer des rhétoriques spéciales a été jugée dangereuse. Un membre de la Commission a suggéré de créer des cours d'adaptation. C'est, en fait, la solution qui a été retenue. La création de tels cours ne peut entraîner des dépenses budgétaires excessives. La Commission permanente du Pacte scolaire est chargée de formuler des propositions d'organisation de ces cours. La création systématique de classes nouvelles est exclue.

Cet article est adopté à l'unanimité moins une abstention.

Art. 2bis

(art. 8, § 2, du texte adopté par la Commission).

Ce sous-amendement insérant un § 2 (*nouveau*), est adopté à l'unanimité moins une abstention.

Art. 2ter

(art. 9 du texte adopté par la Commission).

Le sous-amendement est adopté à l'unanimité moins une abstention.

*
**

M. Eneman déclare que les amendements déposés par M. Posson et par lui-même étaient le résultat des discussions engagées au sujet de ce projet de loi. Comme le fond de ces amendements a été repris dans les amendements gouvernementaux, ils deviennent sans objet et sont retirés.

Un membre rappelle qu'au cours de la discussion, le Ministre a déclaré que les régents étaient dispensés de l'épreuve de maturité. Il n'en est pourtant pas question dans le texte révisé du projet de loi.

Le Ministre de l'Education nationale et de la Culture déclare qu'il serait imprudent d'introduire une disposition spéciale en faveur des seuls régents. D'autres catégories de

6. — *Artikel 11, eerste lid, 3°, van de gecoördineerde wetten.*

Dit amendement wordt, op één stem na, eenparig aangenomen.

Art. 1bis, 1 (*nieuw*)

(art. 2 van de tekst aangenomen door de Commissie).

Dit artikel wordt, op één onthouding na, eenparig aangenomen.

Art. 1bis, 2 (*nieuw*)

(art. 3 van de tekst aangenomen door de Commissie).

Dit artikel wordt, op één stem na, eenparig aangenomen.

Art. 1bis

(art. 4, lid 2, van de tekst aangenomen door de Commissie).

Het subamendement op dit artikel wordt, op één onthouding na, aangenomen.

Art. 1ter, 1 (*nieuw*)

(art. 5 van de tekst aangenomen door de Commissie).

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur verklaart dat de Vaste Commissie voor het Schoolpact dit als een uitstekende bepaling beschouwt.

De oorspronkelijke idee — het invoeren van speciale retorica's — werd gevaarlijk geacht. Een lid van de Commissie suggereerde de instelling van aanpassingscursussen. In feite werd die oplossing in aanmerking genomen. Het instellen van dergelijke cursussen kan voor de begroting geen buitensporige uitgaven tot gevolg hebben. De Vaste Commissie voor het Schoolpact is belast met het formuleren van voorstellen voor de organisatie van die cursussen. Systematische instelling van nieuwe klassen is uitgesloten.

Dit artikel wordt, op één onthouding na, eenparig aangenomen.

Art. 2bis

(art. 8, § 2, van de tekst aangenomen door de Commissie).

Dit subamendement, waarbij een § 2 (*nieuw*) wordt ingevoegd, wordt, op één onthouding na, eenparig aangenomen.

Art. 2ter

(art. 9 van de tekst aangenomen door de Commissie).

Het subamendement wordt, op één onthouding na, eenparig aangenomen.

*
**

De heer Eneman verklaart dat de amendementen die door de heer Posson en hemzelf werden voorgesteld, het gevolg zijn van de beraadslagingen in verband met dit wetsontwerp. Aangezien de grond van deze amendementen wordt teruggevonden in de Regeringsamendementen, worden ze als overbodig ingetrokken.

Een lid brengt in herinnering dat de Minister tijdens de bespreking over de maturiteitsproef heeft verklaard dat de regenten hiervan waren vrijgesteld. In de herziene tekst van het wetsontwerp is daarvan echter geen sprake.

De Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur verklaart dat het opnemen van een bijzondere bepaling, ten gunste van de regenten alléén, onvoorzichtig zou zijn.

diplômés pourraient aussi être repris, tels les assistants sociaux, les infirmières, etc. Il n'est donc pas possible de prendre une mesure uniquement en faveur des régents. La question est à l'étude; il faudra en effet fixer de nouvelles conditions pour ces études spéciales et revoir les programmes.

Un membre déclare qu'il n'approuve pas entièrement le projet de loi. Il le votera néanmoins, car il estime qu'il améliore le système scolaire. Il reste persuadé que le problème de la démocratisation des études réside surtout d'une part, dans l'adaptation des méthodes et la révision des programmes de l'enseignement moyen et, d'autre part, dans la transformation radicale de l'esprit et des méthodes au niveau des candidatures.

L'ensemble du projet de loi est adopté par 15 voix contre une.

Le Rapporteur,

E. LACROIX.

Le Président,

P. HARMEL.

Andere categorieën van gediplomeerden, zoals de maatschappelijke assistenten, de verpleegsters, enz., zouden hier-voor eveneens in aanmerking kunnen komen. Het is dus niet mogelijk een uitzonderingsmaatregel voor de regenten te nemen. Het probleem is in studie. Voor bedoelde speciale studiën zullen inderdaad nieuwe voorwaarden moeten worden vastgesteld en de leerplannen herzien.

Een lid verklaart dat hij niet volledig instemt met het wetsontwerp. Hij zal het niettemin goedkeuren, omdat hij van mening is dat het bijdraagt tot de verbetering van ons schoolstelsel. Hij blijft ervan overtuigd dat het probleem van de democratisering van de studiën vooral ligt in de wijziging van de methoden en de herziening van de leerplannen van het middelbaar onderwijs, enerzijds, en in een radicale verandering van de geest en de methoden op het vlak van de kandidaturen, anderzijds.

Het geheel van het wetsontwerp werd goedgekeurd met 15 stemmen tegen één.

De Verslaggever,

E. LACROIX.

De Voorzitter,

P. HARMEL.

TEXTE
ADOPTÉ PAR LA COMMISSION.

CHAPITRE I.

Modifications aux lois sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires, coordonnées le 31 décembre 1949.

Article premier.

Le titre Ier, chapitre II, des lois sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires, coordonnées le 31 décembre 1949, modifié par les lois des 17 décembre 1957 et 12 mars 1958, est remplacé par les dispositions suivantes :

« CHAPITRE II.

De l'admission aux examens de candidat en philosophie et lettres, de candidat en sciences, de candidat en sciences naturelles et médicales, de candidat ingénieur civil et de candidat ingénieur agronome.

SECTION 1. — Titres d'admission.

Article 5.

§ 1er. Sont admis à l'examen de candidat en philosophie et lettres, de candidat en sciences, de candidat en sciences naturelles et médicales et de candidat ingénieur agronome :

1° les titulaires d'un diplôme d'aptitude à accéder à l'enseignement supérieur, homologué par la Commission instituée par l'article 9, et attestant qu'ils ont été reçus à un examen de maturité organisé par un des établissements d'enseignement visés à l'article 6, § 1er, en vue de la délivrance de ce diplôme;

2° les titulaires d'un diplôme d'aptitude à accéder à l'enseignement supérieur conféré par l'un des jurys visés aux 2° et 3° de l'article 11, et attestant qu'ils ont été reçus à un examen de maturité organisé en vue de la délivrance de ce diplôme;

3° les titulaires d'un diplôme attestant qu'ils ont été reçus à un examen d'admission organisé conformément à l'alinéa suivant ou au § 2.

Sont également admis à l'examen de candidat en sciences — groupe sciences mathématiques et physiques — et de candidat ingénieur agronome, les titulaires d'un diplôme attestant qu'ils ont été reçus à un examen d'admission organisé en vue de la délivrance de ce diplôme par un jury institué par une Université ou un établissement assimilé qui confère ces grades.

TEKST
AANGENOMEN DOOR DE COMMISSIE.

HOOFDSTUK I.

Wijzigingen van de wetten op het toekennen van de academische graden en het programma van de universitaire examens, gecoördineerd op 31 december 1949.

Eerste artikel.

Titel I, hoofdstuk II, van de wetten op het toekennen van de academische graden en het programma van de universitaire examens, gecoördineerd op 31 december 1949, gewijzigd bij de wetten van 17 december 1957 en 12 maart 1958, wordt vervangen door de volgende bepalingen :

« HOOFDSTUK II.

Van de toelating tot de examens van kandidaat in de letteren en wijsbegeerte, van kandidaat in de wetenschappen, van kandidaat in de natuur- en geneeskundige wetenschappen, van kandidaat-burgerlijk ingenieur en van kandidaat-landbouwkundig ingenieur.

AFDELING 1. — Toelatingstitels.

Artikel 5.

§ 1. Worden toegelaten tot het examen van kandidaat in de letteren en wijsbegeerte, van kandidaat in de wetenschappen, van kandidaat in de natuur- en geneeskundige wetenschappen en van kandidaat-landbouwkundig ingenieur :

1° de houders van een bekwaamheidsdiploma dat toegang verleent tot het hoger onderwijs, gehomologeerd door de bij artikel 9 ingestelde Commissie en waaruit blijkt dat zij geslaagd zijn voor een maturiteitsexamen, ingericht door één der onderwijsinrichtingen als bedoeld in artikel 6, § 1, met het oog op het uitreiken van bedoeld diploma;

2° de houders van een bekwaamheidsdiploma dat toegang verleent tot het hoger onderwijs, uitgereikt door één van de examencommissies als bedoeld in 2° en 3° van artikel 11 en waaruit blijkt dat zij geslaagd zijn voor een maturiteitsexamen ingericht met het oog op het uitreiken van bedoeld diploma;

3° de houders van een diploma waaruit blijkt dat zij geslaagd zijn voor een toelatingsexamen, ingericht overeenkomstig hiernavolgend lid of § 2.

Worden eveneens toegelaten tot het examen van kandidaat in de wetenschappen — groep wis- en natuurkundige wetenschappen — en van kandidaat-landbouwkundig ingenieur, de houders van een diploma waaruit blijkt dat zij geslaagd zijn voor een toelatingsexamen ingericht, met het oog op het uitreiken van bedoeld diploma, door een examencommissie ingesteld door een Universiteit of door een daarmee gelijkgestelde inrichting die deze graden uitreikt.

§ 2. Sont admis à l'examen de candidat ingénieur civil, les titulaires d'un diplôme attestant qu'ils ont été reçus à un examen d'admission organisé en vue de la délivrance de ce diplôme par le jury d'État de l'enseignement moyen supérieur ou par un jury institué par une Université ou un établissement assimilé qui confère ce grade.

Article 6.

§ 1er. Sont admis à l'examen de maturité :

1° dans un établissement d'enseignement moyen supérieur, ou dans une école normale primaire, les titulaires d'un certificat d'études moyennes supérieures conféré par cet établissement ou cette école et attestant :

a) qu'ils ont suivi avec fruit un cycle complet de six années d'études moyennes ou d'études assimilées à celles-ci, conformément à l'article 7;

b) qu'ils ont accompli les deux dernières années dans la même section;

c) qu'ils ont obtenu au moins 50 % du total des points aux épreuves et travaux de la dernière année.

2° dans un établissement d'enseignement technique, les titulaires d'un diplôme d'école technique secondaire supérieure (section scientifique industrielle) conféré par cet établissement et attestant :

a) qu'ils ont suivi avec fruit un cycle complet de six années d'études de l'école technique ou d'études assimilées à celles-ci, conformément à l'article 7;

b) qu'ils ont accompli les deux dernières années dans la section scientifique industrielle;

c) qu'ils ont obtenu au moins 60 % du total des points aux épreuves et travaux de la dernière année.

3° devant le jury d'État de l'enseignement moyen supérieur, les titulaires soit d'un certificat d'études moyennes supérieures conféré par ce jury et attestant qu'ils ont été reçus à un examen organisé en vue de la délivrance de ce certificat, soit d'un certificat conféré aux conditions prévues sub 1° et homologué par la Commission instituée par l'article 9;

4° devant le jury d'État de l'enseignement technique secondaire supérieur, les titulaires soit d'un diplôme d'école technique secondaire supérieure (section scientifique industrielle) conféré par ce jury et attestant qu'ils ont été reçus à un examen organisé en vue de la délivrance de ce diplôme, soit d'un diplôme conféré aux conditions prévues sub 2° et homologué par la Commission instituée par l'article 9.

Sont également admis devant ce jury, les titulaires soit d'un diplôme d'école technique secondaire supérieure (sections autres que la section scientifique industrielle) conféré par ce jury et attestant qu'ils ont été reçus à un examen organisé en vue de la délivrance de ce diplôme, soit d'un diplôme conféré aux conditions fixées par le Roi par un établissement d'enseignement technique possédant des sections d'école technique secondaire supérieure autres que la section scientifique industrielle et homologué par la Commission instituée par l'article 9, soit encore d'un diplôme conféré aux conditions fixées par le Roi par un établissement d'enseignement artistique dont le niveau d'études est reconnu par Lui équivalent à celui de l'école technique secondaire supérieure et homologué par la Commission instituée par l'article 9.

§ 2. Worden toegelaten tot het examen van kandidaat-burgerlijk ingenieur, de houders van een diploma waaruit blijkt dat zij geslaagd zijn voor een toelatingsexamen ingericht, met het oog op het uitreiken van bedoeld diploma, door de examencommissie van de Staat voor het hoger middelbaar onderwijs of door een examencommissie ingesteld door een Universiteit of door een daarmede gelijkgestelde inrichting die deze graad uitreikt.

Artikel 6.

§ 1. Worden tot het maturiteitsexamen toegelaten :

1° in een inrichting voor hoger middelbaar onderwijs, of in een lagere normaalschool, de houders van een getuigschrift van hoger middelbaar onderwijs uitgereikt door deze inrichting of deze school en waaruit blijkt :

a) dat zij met vrucht een volledige cyclus van zes jaar middelbaar of daarmede, overeenkomstig artikel 7, gelijkgesteld onderwijs hebben gevolgd;

b) dat zij de laatste twee jaren in dezelfde afdeling hebben gevolgd;

c) dat zij ten minste 50 % op het totaal der punten voor de examens en werken van het laatste jaar behaald hebben.

2° in een inrichting voor technisch onderwijs, de houders van een diploma van een hogere secundaire technische school (industriële-wetenschappelijke afdeling), uitgereikt door deze inrichting en waaruit blijkt :

a) dat zij met vrucht een volledige cyclus van zes jaar studien van de technische school of daarmede, overeenkomstig artikel 7, gelijkgestelde studien hebben gevolgd;

b) dat zij de laatste twee jaren in de industriële-wetenschappelijke afdeling hebben gevolgd;

c) dat zij ten minste 60 % op het totaal der punten voor de examens en werken van het laatste jaar behaald hebben.

3° voor de examencommissie van de Staat voor het hoger middelbaar onderwijs, de houders hetzij van een getuigschrift van hoger middelbaar onderwijs, uitgereikt door deze examencommissie en waaruit blijkt dat zij geslaagd zijn voor een examen ingericht met het oog op het uitreiken van bedoeld getuigschrift, hetzij van een getuigschrift uitgereikt onder de sub 1° bepaalde voorwaarden en gehomologeerd door de bij artikel 9 ingestelde Commissie;

4° voor de examencommissie van de Staat voor het hoger secundair technisch onderwijs, de houders hetzij van een diploma van een hogere secundaire technische school (industriële-wetenschappelijke afdeling), uitgereikt door deze examencommissie en waaruit blijkt dat zij geslaagd zijn voor een examen ingericht met het oog op het uitreiken van bedoeld diploma, hetzij van een diploma uitgereikt onder de sub 2° bepaalde voorwaarden en gehomologeerd door de bij artikel 9 ingestelde Commissie.

Worden eveneens voor deze examencommissie toegelaten, de houders hetzij van een diploma van een hogere secundaire technische school (andere afdelingen dan de industriële-wetenschappelijke afdeling), door deze examencommissie uitgereikt en waaruit blijkt dat zij geslaagd zijn voor een examen ingericht met het oog op het uitreiken van dit diploma, hetzij van een diploma, onder de door de Koning vastgestelde voorwaarden uitgereikt door een inrichting voor technisch onderwijs die andere afdelingen van een hogere technische school bezit dan de industriële-wetenschappelijke afdeling, en gehomologeerd door de bij artikel 9 ingestelde Commissie, hetzij nog van een diploma uitgereikt onder de door de Koning vastgestelde voorwaarden door een inrichting voor kunstonderwijs waarvan het studiepeil door Hem als gelijkwaardig erkend wordt met dit van de hogere secundaire technische school, en gehomologeerd door de bij artikel 9 ingestelde Commissie.

§ 2. L'homologation du diplôme d'aptitude à accéder à l'enseignement supérieur, prévue à l'article 5, § 1er, 1°, est subordonnée à l'homologation préalable par la Commission instituée par l'article 9 du certificat d'études moyennes supérieures ou du diplôme d'école technique secondaire supérieure (section scientifique industrielle) dont les titulaires sont porteurs.

Article 7.

Pour l'application des dispositions de l'article 6, § 1er, 1°, a) et 2°, a) :

1° sont assimilées aux trois premières années du cycle d'études moyennes :

a) les années d'études correspondantes suivies avec fruit dans le cycle secondaire inférieur d'une école technique;

b) les études du cycle secondaire inférieur attestées par un certificat délivré par le jury d'Etat de l'enseignement secondaire inférieur et constatant que le titulaire a été reçu à un examen organisé par ce jury.

2° sont assimilées aux trois premières années du cycle d'études de l'école technique :

a) les années d'études correspondantes suivies avec fruit dans le cycle inférieur des études moyennes;

b) les études du cycle secondaire inférieur attestées par un certificat délivré par le jury d'Etat de l'enseignement secondaire inférieur et constatant que le titulaire a été reçu à un examen organisé par ce jury.

3° sont assimilées aux trois dernières années du cycle d'études moyennes, les années d'études suivies avec fruit dans l'enseignement normal primaire, à condition :

a) que le programme de cet enseignement soit équivalent à celui de l'enseignement moyen;

b) que les trois dernières années aient été accomplies dans la même section.

Le Roi détermine les modalités de cette assimilation.

Il fixe également les règles de passage entre l'enseignement moyen et l'école technique et réciproquement.

Article 8.

L'examen de maturité organisé dans les établissements d'enseignement a lieu chaque année au terme de la dernière année du cycle complet d'études devant un jury composé :

1° du chef de l'établissement qui le préside et des professeurs de la dernière année;

2° d'interrogateurs étrangers à l'établissement et, à titre facultatif, de professeurs de l'établissement, autres que ceux cités au 1°.

Seuls les membres cités au 1° ont voix délibérative.

Les membres cités au 2° sont désignés par le pouvoir organisateur de l'établissement; le nombre des interrogateurs étrangers ne peut être inférieur au tiers du total des membres ayant voix délibérative.

Le Roi fixe les sessions de l'examen.

§ 2. De homologatie van het bekwaamheidsdiploma dat toegang verleent tot het hoger onderwijs, bepaald bij artikel 5, § 1, 1°, wordt afhankelijk gesteld van de voorafgaande homologatie, door de bij artikel 9 ingestelde Commissie, van het getuigschrift van hoger middelbaar onderwijs of van het diploma van een hogere secundaire technische school (industriële-wetenschappelijke afdeling) waarvan de titularissen houder zijn.

Artikel 7.

Voor de toepassing van de bepalingen van artikel 6, § 1, 1°, a) en 2°, a) :

1° worden gelijkgesteld met de eerste drie jaren van de cycli middelbaar onderwijs :

a) de overeenstemmende leerjaren met vrucht gevolgd in de lagere secundaire cycli van een technische school;

b) de studien van de lagere secundaire cycli, gestaafd door een getuigschrift uitgereikt door de examencommissie van de Staat voor het lager secundair onderwijs en waarbij vastgesteld wordt dat de houder geslaagd is voor een examen ingericht door bedoelde examencommissie.

2° worden gelijkgesteld met de eerste drie jaren van de onderwijscycli van de technische school :

a) de overeenstemmende leerjaren met vrucht gevolgd in de lagere cycli van het middelbaar onderwijs;

b) de studien van de lagere secundaire cycli, gestaafd door een getuigschrift uitgereikt door de examencommissie van de Staat voor het lager secundair onderwijs en waarbij vastgesteld wordt dat de houder geslaagd is voor een examen ingericht door bedoelde examencommissie.

3° worden gelijkgesteld met de laatste drie jaren van de cycli middelbaar onderwijs de leerjaren die met vrucht in het lager normaalonderwijs gevolgd zijn, op voorwaarde :

a) dat het programma van dit onderwijs gelijkwaardig weze met dat van het middelbaar onderwijs;

b) dat de laatste drie jaren in dezelfde afdeling werden gevolgd.

De Koning bepaalt de modaliteiten van deze gelijkstelling.

Hij stelt eveneens de regelen vast voor de overgang van het middelbaar onderwijs naar de technische school en omgekeerd.

Artikel 8.

Het maturiteitsexamen ingericht in de onderwijsinrichtingen heeft ieder jaar plaats op het einde van het laatste jaar van de volledige onderwijscyclus voor een examencommissie samengesteld uit :

1° het inrichtingshoofd, dat het voorzitterschap waarneemt, en de leraars van het laatste jaar;

2° examinatoren die niet tot de inrichting behoren en, facultatief, andere leraars van de inrichting dan de onder 1° genoemde.

Alleen de onder 1° vermelde leden hebben beraadslagende stem.

De onder 2° vermelde leden worden aangewezen door de inrichtende overheid van de inrichting; het aantal examinatoren die niet tot de inrichting behoren mag niet lager zijn dan een derde van het totaal aantal leden met beraadslagende stem.

De Koning bepaalt de examenzittijden.

L'examen comprend deux parties :

1° une dissertation dans la langue de l'enseignement complétée éventuellement par une conversation portant sur le sujet de la dissertation;

2° une interrogation orale, au choix du récipiendaire, sur une matière principale ou sur deux matières secondaires figurant au programme de la dernière année.

Le Roi détermine ce qu'il faut entendre par matière principale et par matière secondaire.

L'examen est subi pour chaque matière devant au moins deux membres du jury dont l'un sera, de préférence, un des interrogateurs étrangers à l'établissement.

Lors de la délibération finale, le jury tient compte des résultats obtenus par le récipiendaire au cours des deux dernières années d'études.

SECTION 2. — Homologation des diplômes et certificats.

Article 9.

Il est institué une Commission d'homologation des diplômes d'aptitude à accéder à l'enseignement supérieur, également chargée de l'homologation des certificats d'études moyennes supérieures et des diplômes de l'école technique secondaire supérieure.

Elle est composée de deux sections, l'une pour l'enseignement moyen supérieur, l'autre pour l'enseignement technique secondaire supérieur.

La première section est composée de professeurs de l'enseignement moyen supérieur, la seconde de professeurs de l'enseignement technique secondaire supérieur, de telle sorte que les membres appartenant à l'enseignement officiel et les membres appartenant à l'enseignement libre y figurent en nombre égal.

Le président est choisi en dehors du personnel enseignant.

Le Roi règle l'organisation et le fonctionnement de cette Commission.

Article 10.

§ 1er. La Commission constate que les diplômes et certificats ont été délivrés conformément aux prescriptions légales.

Si le diplôme ou certificat ne répond pas à ces prescriptions ou ne présente pas un caractère suffisant de sincérité, la Commission peut fixer au chef de l'établissement ou de l'école un délai pour fournir la justification nécessaire.

§ 2. La Commission doit s'assurer si le programme des études effectivement suivi est un programme de l'enseignement de l'Etat ou un programme approuvé en vertu de l'article 6 de la loi du 29 mai 1959 modifiant la législation relative à l'enseignement gardien, primaire, moyen, normal, technique et artistique, ou un programme équivalent.

En ce qui concerne l'enseignement moyen provincial, communal et libre, l'approbation ministérielle visée aux articles 6 et 24, § 2, 2°, de la loi du 29 mai 1959 modifiant la législation relative à l'enseignement gardien, primaire, moyen, normal, technique et artistique, sera donnée sur avis d'une Commission composée de telle sorte que les représentants de l'enseignement officiel et les représentants de l'enseignement libre y figurent en nombre égal.

Het examen omvat twee delen :

1° een verhandeling in de taal van het onderwijs, eventueel aangevuld met een gesprek over het onderwerp van de verhandeling;

2° een mondelinge ondervraging naar keus van de examinandus, over een hoofdvak of over twee bijvakken die voorkomen op het programma van het laatste jaar.

De Koning bepaalt wat dient verstaan te worden onder hoofdvak en bijvak.

Het examen wordt voor elk vak afgelegd ten overstaan van ten minste twee leden van de examencommissie, van wie één, bij voorkeur, behoort tot de examinatoren die niet tot de inrichting behoren.

Bij de eindberaadslaging houdt de examencommissie rekening met de uitslagen door de examinandus behaald tijdens de laatste twee leerjaren.

AFDELING 2. — Homologatie der diploma's en getuigschriften.

Artikel 9.

Er wordt een homologatiecommissie ingesteld voor de bekwaamheidsdiploma's die toegang verlenen tot het hoger onderwijs; deze Commissie is eveneens belast met de homologatie van de getuigschriften van hoger middelbaar onderwijs en van de diploma's van de hogere secundaire technische school.

Zij is samengesteld uit twee afdelingen, één voor het hoger middelbaar onderwijs, de andere voor het hoger secundair technisch onderwijs.

De eerste afdeling is samengesteld uit leraars van het hoger middelbaar onderwijs, de tweede uit leraars van het hoger secundair technisch onderwijs, derwijze dat de leden van het officieel onderwijs en de leden van het vrij onderwijs er in gelijk aantal in vertegenwoordigd zijn.

De voorzitter wordt buiten het onderwijzend personeel gekozen.

De Koning regelt de inrichting en de werking van deze Commissie.

Artikel 10.

§ 1. De Commissie stelt vast dat de diploma's en getuigschriften overeenkomstig de wettelijke voorschriften verleend werden.

Zo het diploma of getuigschrift aan deze voorschriften niet beantwoordt of zo het geen voldoende waarborgen voor betrouwbaarheid biedt, kan de Commissie aan het hoofd der inrichting of van de school een termijn opleggen binnen welke hij de nodige verantwoording moet verstrekken.

§ 2. De Commissie moet zich ervan vergewissen of het werkelijk gevolgde leerplan een leerplan van het Rijksonderwijs is of een leerplan goedgekeurd krachtens artikel 6 der wet van 29 mei 1959 tot wijziging van de wetgeving betreffende het bewaarschoolonderwijs, het lager, middelbaar, normaal-, technisch en kunstonderwijs, of een gelijkwaardig leerplan.

Wat het provinciaal, gemeentelijk en vrij middelbaar onderwijs betreft, wordt de ministeriële goedkeuring als bedoeld in de artikelen 6 en 24, § 2, 2°, van de wet van 29 mei 1959 tot wijziging van de wetgeving betreffende het bewaarschoolonderwijs, het lager, middelbaar, normaal-, technisch en kunstonderwijs, verleend op advies van een Commissie die derwijze is samengesteld dat de vertegenwoordigers van het officieel onderwijs en de vertegenwoordigers van het vrij onderwijs er in gelijk aantal vertegenwoordigd zijn.

Le Roi règle l'organisation et le fonctionnement de cette Commission.

§ 3. La Commission constate le degré de formation acquis au cours de trois premières années du cycle d'études moyennes ou de l'école technique au vu d'un certificat homologué de l'enseignement secondaire inférieur ou d'un certificat attestant que le titulaire a été reçu à un examen organisé par le jury d'Etat de l'enseignement secondaire inférieur, avant la fin du premier trimestre de la quatrième année du cycle complet d'études.

§ 4. La Commission peut prendre en considération des attestations d'études partielles suivies avec fruit dans des établissements d'enseignement secondaire qui sont situés à l'étranger ou qui sont situés en Belgique mais sont créés en application d'une convention internationale à laquelle adhère la Belgique, si elle estime que le programme suivi est équivalent à celui de l'enseignement moyen ou de l'école technique belges.

SECTION 3. — Jurys d'Etat.

Article 11.

Il est institué :

1° un jury d'Etat de l'enseignement secondaire inférieur chargé de la délivrance de certificats d'enseignement secondaire inférieur aux candidats ayant atteint au moins l'âge de 14 ans au 31 décembre de l'année précédant la session;

2° un jury d'Etat de l'enseignement moyen supérieur chargé de la délivrance de certificats d'enseignement moyen supérieur et de diplômes d'aptitude à accéder à l'enseignement supérieur;

3° un jury d'Etat de l'enseignement technique secondaire supérieur chargé de la délivrance de diplômes d'enseignement technique secondaire supérieur et de diplômes d'aptitude à accéder à l'enseignement supérieur.

Ces jurys comprennent chacun deux chambres, l'une pour les récipiendaires qui présentent les examens en langue française, l'autre pour les récipiendaires qui présentent les examens en langue néerlandaise. Le Roi arrête des dispositions spéciales pour les récipiendaires qui présentent les examens en langue allemande.

Les jurys sont composés de professeurs, de telle sorte que les membres appartenant à l'enseignement officiel et les membres appartenant à l'enseignement libre y figurent en nombre égal.

Le président de chaque jury est choisi en dehors du personnel enseignant.

Le Roi fixe le siège de ces jurys. Il en règle l'organisation et le fonctionnement. Il détermine les matières des examens et le niveau des connaissances exigées. Il peut accorder des dispenses d'interrogation sur certaines matières, aux titulaires d'un diplôme ou certificat belge permettant d'inférer qu'ils ont suivi avec fruit sur lesdites matières un enseignement équivalent.

De Koning regelt de inrichting en de werking van deze Commissie.

§ 3. De Commissie gaat het ontwikkelingspeil na dat bereikt is na de eerste drie jaren middelbaar onderwijs of onderwijs aan de technische school en steunt hiervoor op een gehomologeerd getuigschrift van lager secundair onderwijs of op een getuigschrift waaruit blijkt dat de houder geslaagd is voor een examen, door de examencommissie van de Staat voor het lager secundair onderwijs ingericht vóór het einde van het eerste kwartaal van het vierde leerjaar van de volledige onderwijscyclus.

§ 4. De Commissie kan attesten in aanmerking nemen met betrekking tot gedeeltelijke studiën die met vrucht gevolgd zijn in inrichtingen voor secundair onderwijs die in het buitenland gelegen zijn of die in België zijn gelegen, doch opgericht zijn bij toepassing van een door België goedgekeurde internationale overeenkomst, wanneer de Commissie oordeelt dat het gevolgde leerplan gelijkwaardig is met dat van het Belgisch middelbaar onderwijs of niet dat van de Belgische technische school.

AFDELING 3. — Examencommissies van de Staat.

Artikel 11.

Er worden ingesteld :

1° een examencommissie van de Staat voor het lager secundair onderwijs, belast met het uitreiken van de getuigschriften van lager secundair onderwijs aan de kandidaten die ten minste de leeftijd van 14 jaar bereikt hebben op 31 december van het jaar vóór dat waarin de zitting plaats heeft;

2° een examencommissie van de Staat voor het hoger middelbaar onderwijs, belast met het uitreiken van getuigschriften van hoger middelbaar onderwijs en van bekwaamheidsdiploma's die toegang verlenen tot het hoger onderwijs;

3° een examencommissie van de Staat voor het hoger secundair technisch onderwijs, belast met het uitreiken van diploma's van hoger secundair technisch onderwijs en van bekwaamheidsdiploma's die toegang verlenen tot het hoger onderwijs.

Deze examencommissies zijn samengesteld uit twee kamers, één voor de examinandi die de examens afleggen in de Franse taal, de andere voor de examinandi die de examens afleggen in de Nederlandse taal. De Koning treft bijzondere bepalingen voor de examinandi die de examens afleggen in de Duitse taal.

De examencommissies bestaan uit leraars; ze zijn derwijze samengesteld dat de leden die tot het officieel onderwijs behoren en de leden die tot het vrij onderwijs behoren er in gelijk aantal in vertegenwoordigd zijn.

De voorzitter van elke examencommissie wordt buiten het onderwijzend personeel gekozen.

De Koning bepaalt de zetel van deze examencommissies. Hij regelt er de inrichting en de werking van. Hij bepaalt de vakken van de examens, alsook het peil van de vereiste kennis. Hij kan vrijstelling van de ondervraging over sommige vakken verlenen aan de houders van een Belgisch diploma of getuigschrift waaruit kan worden opgemaakt dat zij voor bedoelde vakken een gelijkwaardig onderwijs met vrucht genoten hebben.

SECTION 4. — Jurys institués
par les Universités et les établissements assimilés.

Article 12.

Le Roi détermine les matières des examens d'admission organisés en vertu de l'article 5, § 1er, deuxième alinéa et § 2. Il détermine également le niveau des connaissances exigées. Il peut accorder des dispenses d'interrogation sur certaines matières, aux titulaires d'un diplôme ou certificat belge permettant d'inférer qu'ils ont suivi avec fruit sur lesdites matières un enseignement équivalent.

SECTION 5. — Dispositions générales.

Article 13.

Le Roi fixe :

- 1° la forme des diplômes et certificats visés dans les dispositions précédentes;
- 2° le montant des droits d'inscription aux examens organisés par les jurys institués par l'article 11;
- 3° le montant des droits d'homologation des diplômes et certificats.

Article 14.

Le Roi détermine les conditions selon lesquelles peut être reconnue l'équivalence des diplômes et certificats obtenus dans des établissements d'enseignement secondaire qui sont situés à l'étranger ou qui sont situés en Belgique, mais sont créés en application d'une convention internationale à laquelle adhère la Belgique, avec les diplômes et certificats homologués de l'enseignement moyen supérieur et de l'enseignement technique secondaire supérieur. »

Art. 2.

Le 4° de l'article 50 des mêmes lois est remplacé par la disposition suivante :

« 4° Le montant des indemnités dues aux membres des commissions et des jurys institués par la présente coordination du chef de vacations et des frais de route et de séjour. »

CHAPITRE II.

Dispositions transitoires et finales.

Art. 3.

L'article 62 des mêmes lois est abrogé.

Art. 4.

Le Roi peut compléter, sur avis conforme d'une commission composée en nombre égal de représentants de l'enseignement universitaire et de l'enseignement technique secondaire supérieur, les articles 5, § 1er et 6 nouveaux, des lois coordonnées sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires, en vue d'admettre aux examens de candidat énumérés audit article 5, § 1er, les titulaires du diplôme de l'enseignement technique secondaire supérieur (sections autres que la section scientifique

AFDELING 4. — Examencommissies ingesteld door de Universiteiten of door de daarmee gelijkgestelde inrichtingen.

Artikel 12.

De Koning bepaalt de vakken van de krachtens artikel 5, § 1, tweede lid, en § 2 ingerichte toelatingsexamens. Hij bepaalt eveneens het peil van de vereiste kennis. Hij kan vrijstelling van de ondervraging over sommige vakken verlenen aan de houders van een Belgisch diploma of getuigschrift waaruit kan worden opgemaakt dat zij voor bedoelde vakken een gelijkwaardig onderwijs met vrucht genoten hebben.

AFDELING 5. — Algemene bepalingen.

Artikel 13.

De Koning bepaalt :

- 1° de vorm van de diploma's en van de getuigschriften die in de vorige bepalingen zijn bedoeld;
- 2° het bedrag van de inschrijvingsrechten voor de examens ingericht door de bij artikel 11 ingestelde examencommissies;
- 3° het bedrag der homologatierechten voor de diploma's en getuigschriften.

Artikel 14.

De Koning bepaalt de voorwaarden waaronder de diploma's en getuigschriften, uitgereikt door inrichtingen voor secundair onderwijs die in het buitenland zijn gelegen of die in België zijn gelegen, doch opgericht zijn bij toepassing van een door België goedgekeurde internationale overeenkomst, kunnen worden gelijkgesteld met de gehomologeerde diploma's en getuigschriften van hoger middelbaar onderwijs en van hoger secundair technisch onderwijs. »

Art. 2.

Het 4° van artikel 50 derzelfde gecoördineerde wetten wordt door de volgende bepaling vervangen :

« 4° Het bedrag der vergoedingen verschuldigd aan de leden van de commissies en de examencommissies, door deze coördinatie ingesteld, uit hoofde van vacaties en reis- en verblijfkosten. »

HOOFDSTUK II.

Overgangs- en slotbepalingen.

Art. 3.

Artikel 62 van dezelfde wetten wordt opgeheven.

Art. 4.

De Koning kan, op eensluidend advies van een commissie, die is samengesteld uit een gelijk aantal vertegenwoordigers van het universitair onderwijs en het hoger secundair technisch onderwijs, de nieuwe artikelen 5, § 1, en 6 van de gecoördineerde wetten op het toekennen van de academische graden en het programma der universitaire examens aanvullen om de houders van het diploma van het hoger secundair technisch onderwijs (andere afdelingen dan de industrieel-wetenschappelijke afdeling) onder dezelfde

industrielle) et cela, dans des conditions identiques à celles prévues pour les titulaires du même diplôme (section scientifique industrielle).

Le Roi règle l'organisation et le fonctionnement de la Commission. Il fixe notamment le montant des indemnités dues aux membres du chef de vacations et de frais de route et de séjour.

Art. 5.

L'Etat peut organiser ou subventionner, conformément aux dispositions de la loi du 29 mai 1959 modifiant la législation relative à l'enseignement gardien, primaire, moyen, normal, technique et artistique, les cours institués dans des établissements d'enseignement moyen afin de permettre à des élèves titulaires de l'un des diplômes visés à l'article 5 (*nouveau*) des lois coordonnées sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires, d'acquérir des connaissances complémentaires en vue de leur inscription aux examens de l'un des grades académiques visés à l'article 5 précité.

Art. 6.

En vue de l'application de l'article 10 nouveau, § 4, des lois coordonnées sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires, la Commission d'homologation des diplômes d'aptitude à accéder à l'enseignement supérieur est tenue de se conformer aux décisions prises par le Ministre de l'Education nationale et de la Culture à la date de l'entrée en vigueur de la présente loi, au sujet de l'assimilation d'établissements étrangers aux écoles techniques.

Art. 7.

En attendant que le Roi ait établi, en application de l'article 23 de la loi du 29 mai 1959 modifiant la législation relative à l'enseignement gardien, primaire, moyen, normal, technique et artistique, une Commission d'homologation de l'enseignement secondaire inférieur, les attributions de cette Commission sont exercées par la Commission d'homologation des diplômes d'aptitude à accéder à l'enseignement supérieur.

Art. 8.

§ 1. Les titulaires d'un certificat qui, à la date de l'entrée en vigueur de la présente loi donne accès à l'un des examens des grades académiques énumérés à l'article 5 nouveau des lois coordonnées sur la collection des grades académiques et le programme des examens universitaires, continuent à bénéficier des droits attachés antérieurement à ce certificat. En outre, ils sont admis à l'examen de maturité organisé par le jury d'Etat de l'enseignement moyen supérieur; toutefois lorsque le certificat a été obtenu depuis moins de trois ans, ils peuvent également être admis à l'examen de maturité organisé dans l'établissement ou l'école qui a conféré ce certificat.

voorwaarden als de houders van hetzelfde diploma (industriëel-wetenschappelijke afdeling) tot de in voornoemd artikel 5, § 1, opgesomde examens van kandidaat toe te laten.

De Koning regelt de inrichting en de werking van de Commissie. Hij bepaalt onder meer het bedrag van de vergoedingen verschuldigd aan de leden uit hoofde van vacaties en reis- en verblijfkosten.

Art. 5.

De Staat kan, overeenkomstig de bepalingen van de wet van 29 mei 1959 tot wijziging van de wetgeving betreffende het bewaarschoolonderwijs, het lager, middelbaar, normaal-, technisch en kunstonderwijs, de leergangen inrichten of subsidiëren die in de inrichtingen voor middelbaar onderwijs ingesteld worden ten einde de leerlingen, die houder zijn van een der diploma's bedoeld bij het nieuw artikel 5 van de gecoördineerde wetten op het toekennen van de academische graden en het programma van de universitaire examens, de mogelijkheid te bieden aanvullende kennis te verwerven met het oog op de inschrijving voor de examens van de bij voornoemd artikel 5 bedoelde academische graden.

Art. 6.

Met het oog op de toepassing van het nieuw artikel 10, § 4, van de gecoördineerde wetten op het toekennen van de academische graden en het programma van de universitaire examens is de Homologatiecommissie voor de bekwaamheidsdiploma's die toegang verlenen tot het hoger onderwijs gehouden zich te schikken naar de beslissingen die op de datum van de inwerkingtreding van deze wet door de Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur waren genomen nopens de gelijkstelling van buitenlandse inrichtingen met de technische scholen.

Art. 7.

In afwachting dat de Koning een Homologatiecommissie voor het lager secundair onderwijs heeft tot stand gebracht ter uitvoering van artikel 23 van de wet van 29 mei 1959 tot wijziging van de wetgeving betreffende het bewaarschoolonderwijs, het lager, middelbaar, normaal-, technisch en kunstonderwijs, zullen de bevoegdheden van deze Commissie uitgeoefend worden door de Homologatiecommissie voor de bekwaamheidsdiploma's die toegang verlenen tot het hoger onderwijs.

Art. 8.

§ 1. De houders van een getuigschrift dat, op de datum van de inwerkingtreding van deze wet, toegang verleent tot één van de examens voor de academische graden, opgesomd in het nieuw artikel 5 van de gecoördineerde wetten op het toekennen van de academische graden en het programma van de universitaire examens, genieten verder de rechten die voorheen aan dit getuigschrift verbonden waren. Ze worden bovendien toegelaten tot het maturiteitsexamen ingericht door de examencommissie van de Staat voor het hoger middelbaar onderwijs; nochtans, wanneer het getuigschrift sedert minder dan drie jaar behaald werd, kunnen ze eveneens toegelaten worden tot het maturiteitsexamen, ingericht in de inrichting of de school die dit getuigschrift heeft uitgereikt.

§ 2. Ceux qui, à la date de l'entrée en vigueur de la présente loi, suivent un cours d'humanités dans une classe de rhétorique ou de première d'un établissement d'enseignement moyen ou dans une classe de quatrième année d'une école normale primaire, pourront obtenir, soit le certificat d'humanités conféré selon les dispositions en vigueur à la date précitée, soit le certificat d'études moyennes supérieures conféré selon les dispositions de l'article 6 (*nouveau*) des lois coordonnées sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires.

Dans le premier cas ils bénéficient des droits prévus au § 1er.

Art. 9.

Ceux qui sont titulaires à la date de l'entrée en vigueur de la présente loi d'un certificat homologué d'humanités et ont obtenu ou obtiendront un grade légal ou scientifique de candidat, bénéficient des dispositions de l'article 5, § 1er nouveau des lois coordonnées sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires.

Art. 10.

Le Roi peut coordonner les dispositions légales relatives à la collation des grades académiques et au programme des examens universitaires, en tenant compte des modifications expresses ou implicites que ces dispositions auraient subies au moment où les coordinations seront établies.

A cette fin, Il peut :

- 1° modifier l'ordre, le numérotage et en général, la présentation des dispositions à coordonner;
- 2° mettre les références contenues dans les lois à coordonner en concordance avec le numérotage nouveau;
- 3° sans porter atteinte aux principes inscrits dans les dispositions à coordonner, modifier la rédaction, en vue d'assurer leur concordance et d'en unifier la terminologie.

La coordination portera l'intitulé suivant :

« Lois sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires, coordonnées le... »

Art. 11.

La présente loi entre en vigueur au début de l'année civile qui suit l'année académique en cours au moment de la publication au *Moniteur belge*.

§ 2. De personen die, op de datum van de inwerkingtreding van deze wet, een humanioracursus volgen in een retoricaklas of in de hoogste klas van een inrichting voor middelbaar onderwijs, of in een klas van het vierde jaar van een lagere normaalschool, zullen het getuigschrift kunnen behalen, hetzij van humaniorastudiën uitgereikt volgens de op voornoemde datum van kracht zijnde bepalingen, hetzij van hoger middelbaar onderwijs, uitgereikt volgens de bepalingen van het nieuw artikel 6 van de gecoördineerde wetten op het toekennen van de academische graden en het programma van de universitaire examens.

In het eerste geval genieten zij de bij § 1 voorziene rechten.

Art. 9.

De personen die, op de datum van de inwerkingtreding van deze wet, houder zijn van een gehomologeerd getuigschrift van humaniorastudiën en die een wettelijke of wetenschappelijke graad van kandidaat hebben behaald of zullen behalen, hebben het genot van de bepalingen van het nieuw artikel 5, § 1, van de gecoördineerde wetten op het toekennen van de academische graden en het programma van de universitaire examens.

Art. 10.

De Koning kan de wettelijke bepalingen betreffende de toekenning van de academische graden en het programma van de universitaire examens coördineren, hierbij rekening houdend met de uitdrukkelijke of impliciete wijzigingen welke deze bepalingen mochten ondergaan hebben op het ogenblik dat de coördinatie zullen worden verricht.

Daartoe kan Hij :

- 1° de volgorde, de nummering en, in 't algemeen, de inkleeding van de te coördineren bepalingen wijzigen;
- 2° de verwijzingen die voorkomen in de te coördineren wetten met de nieuwe nummering doen overeenstemmen;
- 3° zonder afbreuk te doen aan de principes welke in de te coördineren bepalingen zijn vervat, de redactie van deze bepalingen wijzigen, ten einde ze te doen overeenstemmen en de daarbij gebruikte terminologie eenvormig te maken.

De coördinatie zal het volgend opschrift dragen :

« Wetten op het toekennen van de academische graden en het programma van de universitaire examens, gecoördineerd op... »

Art. 11.

Deze wet treedt in werking bij het begin van het kalenderjaar volgend op het academiejaar dat, bij de bekendmaking in het *Belgisch Staatsblad*, aan de gang is.

ANNEXE.

LISTE DES SECTIONS A 2
« SCIENTIFIQUE INDUSTRIELLE ».

A. — Régime linguistique français.

I. — ETAT.

1. Ecole technique supérieure de l'Etat,
1, rue Chomé Wijns,
Anderlecht.
Humanités techniques. 15-3
2. Ecole technique et Musée professionnel de l'Etat,
46, rue R. Warocqué,
Morlanwelz.
A 2 scientifique industrielle. 15-3

II. — PROVINCES.

1. Université du Travail « Paul Pastur »,
31, boulevard Solvay,
Charleroi.
A 2 scientifique industrielle. 15-3
2. Ecole technique provinciale,
34, rue de l'Ecole technique,
Herstal.
A 2 scientifique industrielle. 15-3
3. Ecole technique provinciale de Huy,
48, rue Saint-Pierre,
Huy.
A 2 scientifique industrielle. 15-3
4. Ecole technique provinciale,
48, rue de Colard Trouillet,
Seraing.
A 2 scientifique industrielle. 15-3
5. Ecole technique provinciale de Verviers,
69, rue aux Laines,
Verviers.
A 2 scientifique industrielle. 15-3

III. — COMMUNES.

Néant.

IV. — LIBRES.

1. Institut technique Saint-Joseph,
14, rue Félix Hap,
Etterbeek.
A 2 scientifique industrielle. 15-3

B. — Régime linguistique néerlandais.

I. — ETAT.

1. Rijkshogere Technische School,
1, Chomé Wijnsstraat,
Anderlecht.
A 2 humanités techniques. 15-3
2. Rijkshogere Technische en Handelsschool,
14, Lindenlei,
Gent.
A 2 scientifique industrielle. 15-3

II. — PROVINCES.

Néant.

BIJLAGE.

LIJST VAN DE AFDELINGEN A 2
« INDUSTRIEEL WETENSCHAPPELIJKE ».

A. — Frans taalstelsel.

I. — STAAT.

1. Ecole technique supérieure de l'Etat,
1, Chomé Wijnsstraat,
Anderlecht.
Technische humaniora. 15-3
2. Ecole technique et Musée professionnel de l'Etat,
46, rue R. Warocqué,
Morlanwelz.
A 2 industrieel wetenschappelijke. 15-3

II. — PROVINCIËS.

1. Université du Travail « Paul Pastur »,
31, boulevard Solvay,
Charleroi.
A 2 industrieel wetenschappelijke. 15-3
2. Ecole technique provinciale,
34, rue de l'Ecole technique,
Herstal.
A 2 industrieel wetenschappelijke. 15-3
3. Ecole technique provinciale de Huy,
48, rue Saint-Pierre,
Huy.
A 2 industrieel wetenschappelijke. 15-3
4. Ecole technique provinciale,
48, rue de Colard Trouillet,
Seraing.
A 2 industrieel wetenschappelijke. 15-3
5. Ecole technique provinciale de Verviers,
69, rue aux Laines,
Verviers.
A 2 industrieel wetenschappelijke. 15-3

III. — GEMEENTEN.

Nihil.

IV. — VRIJE.

1. Institut technique Saint-Joseph,
14, rue Félix Hap,
Etterbeek.
A 2 industrieel wetenschappelijke. 15-3

B. — Nederlands taalstelsel.

I. — STAAT.

1. Rijkshogere Technische School,
1, Chomé Wijnsstraat,
Anderlecht.
A 2 technische humaniora. 15-3
2. Rijkshogere Technische en Handelsschool,
14, Lindenlei,
Gent.
A 2 industrieel wetenschappelijke. 15-3

II. — PROVINCIËS.

Nihil.

III. — COMMUNES.

1. Stedelijk Instituut voor Hogere Technische Studiën,
94, Paardenmarkt,
Antwerpen.
A 2 section scientifique industrielle. 15-3

IV. — LIBRES.

1. Technische Scholen Sint-Jozef,
38, Peperstraat,
Geel.
A 2 scientifique industrielle. 15-3
2. Technische Scholen Don Bosco,
1, Salesianenlaan,
Hoboken.
A 2 scientifique industrielle. 15-2
3. Technische Scholen Heilige-Familie,
120, Sint-Janstraat, 120,
Herentals.
A 2 scientifique industrielle. 17-1
4. Sint-Pietersberoepsschool,
Dekenstraat,
Leuven.
A 2 humanités techniques. 17-1
5. Hoger Technisch Instituut,
91, Zeedijk,
Oostende.
A 2 humanités techniques (scientifique indu-
strielle). 15-3

III. — GEMEENTEN.

1. Stedelijk Instituut voor Hogere Technische Studiën,
94, Paardenmarkt,
Antwerpen.
A 2 industrieel wetenschappelijke afdeling. 15-3

IV. — VRIJE.

1. Technische Scholen Sint-Jozef,
38, Peperstraat,
Geel.
A 2 industrieel wetenschappelijke. 15-3
2. Technische Scholen Don Bosco,
1, Salesianenlaan,
Hoboken.
A 2 industrieel wetenschappelijke. 15-2
3. Technische Scholen Heilige-Familie,
120, Sint-Jansstraat, 120,
Herentals.
A 2 industrieel wetenschappelijke. 17-1
4. Sint-Pietersberoepsschool,
Dekenstraat,
Leuven.
A 2 technische humaniora. 17-1
5. Hoger Technisch Instituut,
91, Zeedijk,
Oostende.
A 2 technische humaniora (industrieel weten-
schappelijke). 15-3